

መግቢያ

የአካባቢ ሳይንስ ትምህርት በተማሪዎች አካባቢ የሚገኙ ማህበራዊ ተፈጥሮአዊ ገጽታዎችን በተሟላ ሁኔታ ለማወቅ፣ የእርስ በርስ ግንኙነታቸውን ለመረዳትና የእነዚህን እውቀት ለሰው ልጅ ጥቅም ለማዋል የሚረዳ ትምህርት ነው። ይህ ትምህርት የህብረተሰብ ሣይንስ፣ የተፈጥሮ ሳይንስ፣ የኑሮ ዘዴ፣ እርሻ፣ የእጅ ስራ፣ የአካባቢ ትምህርትና የጤና ትምህርትን እውቀት ክህሎት ልምድ፣ ችሎታ፣ ዝንባሌና አመለካከት በማዋህድና አላስፈላጊ ድግግሞሽን በማስወገድ ለመማር ምቹ በሆነ ሁኔታ የተቀናጀ የትምህርት አይነት ነው። በዚህ መሠረት የ2ኛ ክፍል የአካባቢ ሣይንስ ያሉት አራት ክፍለ ትምህርቶች ከላይ በተጠቀሱት የትምህርት ዘርፎች ሊገለፁ የሚችሉ ይዘቶችን በተቀናጀና ለመማር ማስተማር በሚያመች መልኩ እንዲያካትቱ ተደርጎ የተዘጋጀ ነው።

ይህ የ2ኛ ክፍል የአካባቢ ሣይንስ የመማሪያ መዕረፍ ለደረጃው የተዘጋጀ ሲለበስ መነሻ ያደረገ ሲሆን በውስጡም የተጠቃለሉትን ይዘቶች፣ የተለያዩ ተግባራትና ክንዎኔዎች ተማሪዎች በሚገባ በመረዳትና በተናጠልም ሆነ በግል በመስራት የእውቀት አድማሳቸውን ለማስፋትና ከትምህርቱ ክህሎትና ዝንባሌ ለማዳበር የበኩላቸውን ጥረት ማድረግ ይጠበቅባቸዋል።

ክፍለ ትምህርት አንድ

1. እኛነታችን

- በሰውና በሌሎች እንስሳት መካከል ያለው መመሳሰል ምንድነው?
- በሰውና በሌሎች እንስሳት መካከል ያለው ልዩነትስ ምንድነው?
- ለሰው ልጅ የሚያስፈልጉ ሶስቱ መሠረታዊ ነገሮች ምን ምንድናቸው?

የሰው ልጅ እንደ ሌሎቹ እንስሳት ሁሉ የሚራመድ፣ የሚመገብ፣ የሚዋለድ፣ የሚተነፍስ፣ ወዘተ ባህሪ ያለው እንስሳ ነው። ሰው ከሌሎቹ እንስሳት የሚለየው በቋንቋው በመናገሩ፣ በማሰቡ፣ በማገናዘቡና ሥራውን መስራት በመቻሉ ነው። ሥራን ለመሥራት የሚያስችለውን ሀይልና ጉልበት የሚያገኘው ደግሞ ከሚመገባቸው ምግቦች ነው።

1.1 ምግብ

ቁልፍ ቃላት

- ምግብ
- የተለምዶ ምግብ
- ፍጥረታት
- ይዘት
- ኪሻኪር
- የዓይን ማዘ
- ድድ
- ወርሃ
- ጮቅ
- ዕድገት
- አካል

- ምግብ ምንድነው?
- የምግብ ጥቅም ምን ምን እንደሆነ ግለፅ።

ምግብ ማለት ማንኛውም ሊበላና ሊጠጣ የሚችል ነገር ሆኖ ለሰውነታችን ዕድገት ጠቃሚ የሆነ፣ ሀይልና ሙቀት የሚሰጥ፣ ከተለያዩ በሽታዎች ሊከላከል የሚችል ንጥረ ነገር በውስጡ የያዘ ማለት ነው። ነገር ግን ሊባላና ሊጠጣ የሚችል ነገር ሁሉ ከላይ የተጠቀሱትን ጥቅሞች ይሰጠናል ማለት አይደለም።

② ዘወትር ከምንጠጣው ነገር ውስጥ ምንም የምግብነት ይዘት የሌለው ነገር ምን እንደሆነ በክፍል ውስጥ በቡድን በመወያየት የተስማማችሁበትን ነጥብ ለመምህራችሁ ተናገሩ።

1.1.1 የምግብ ጥቅም

- የምግብ ዓይነቶች በስንት ይከፈላሉ?
- ዓይነታቸውስ?
- የእያንዳንዱን የምግብ ክፍል ጥቅም ግለፅ።

ምግብ ለሰውነታችን

- ዕድገትና ጥንካሬ የሚሰጥ ሲጎዳም እንዲጠገን የሚረዳ ነገር ነው።
- ሀይልና ሙቀት የሚሰጥ፣ የተለያዩ ክፍሎች ሥራቸውን በተቀናጀ ሁኔታ እንዲሰሩና ከተለያዩ በሽታዎችም ራሱን እንዲከላከል የሚረዳ ነው።

የምግብ ዓይነቶች ከሚሰጡት ጥቅም አንጻር በሦስት ዋና ዋና ክፍሎች ይመደባሉ።
እነሱም፡-

- ሀ) አካል ገንቢና ጠጋኝ፤
- ለ) ሀይልና ሙቀት ሰጪ፤
- ሐ) በሽታን ተከላካይ ናቸው።

ሀ) አካል ገንቢና ጠጋኝ የሚባሉት ምግቦች

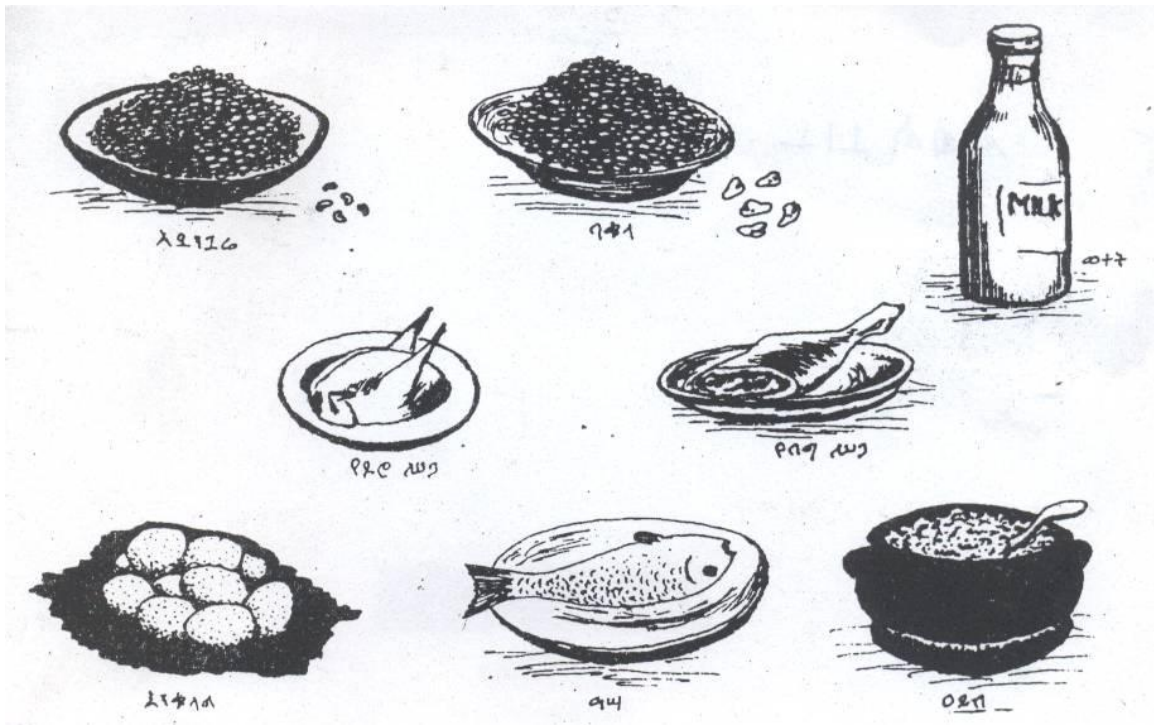
- ገንቢና ጠጋኝ ምግቦች የሚባሉት የምግብ ዓይነቶች የተኞቹ ናቸው?
- አካል ገንቢና ጠጋኝ ምግቦችን በይበልጥ መመገብ የሚገባቸው የትኞቹ የህብረተሰብ ክፍሎች ናቸው?

ገንቢና ጠጋኝ ምግቦች የሚባሉት

ወተት፣ አይብ፣ አሣ፣ የዶሮ ሥጋ፣ እንቁላል፣ የበግ ሥጋ፣ አደንጓሬ፣ ባቂላ፣ አተር፣ ሽንብራ፣ ምስር፣ ወዘተ ናቸው።

ገንቢና ጠጋኝ ምግቦችን ይበልጥ አዘውትረው መመገብ ያለባቸው ሕፃናትና አዛውንቶች ናቸው። የእነዚህ ምግቦች እጥረትም በተለይ የሕፃናትን እድገት ፍጥነት የሚቀንስና ኳጃኳር የሚባል በሽታ የሚያስከትል ነው።

② ሕፃናትና አዛውንቶች ገንቢና ጠጋኝ ምግቦችን ይበልጥ መመገብ ያለባቸው ለምንድነው?

ሥዕል 1/1 ሰውነት ገንቢና ጠጋኝ ምግቦች

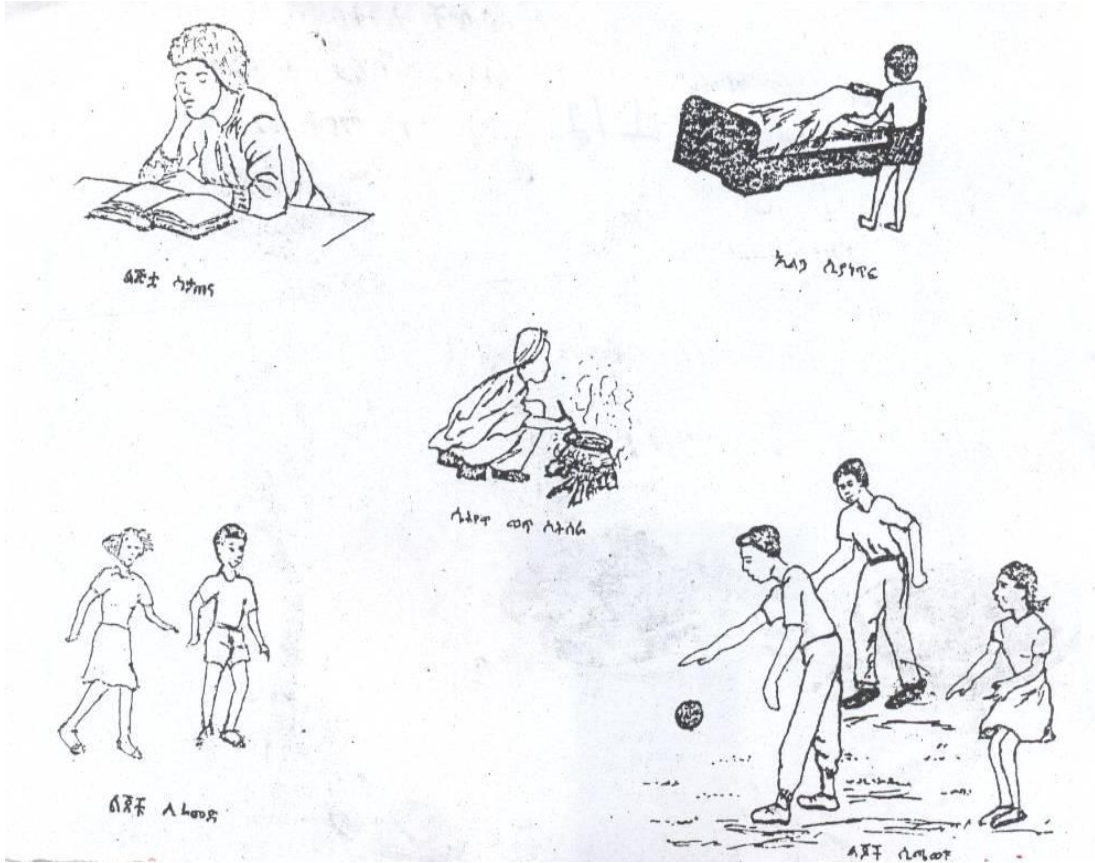
- በሥዕል 1/1 ውስጥ ከተጠቀሱት ገንቢና ጠጋኝ ምግቦች ውስጥ ከእንስሣት ክፍልና ከእጅዋት ክፍል የሆኑትን ለይታችሁ ጻፉ።

ለ) ሀይልና ሙቀት ሰጪ ምግቦች፣

- ሀይል ሰጪ ምግቦች በብዛት መመገብ ያለበት የህብረተሰብ ክፍል የትኛው እንደሆነ ከነ ምክንያቱ ግለጹ።
- እነዚህን ሀይልና ሙቀት ሰጪ ምግቦችን ሁሉም ሰው መመገብ ያለበት በየትኛው ወቅት እንደሆነ ታውቃላችሁ? ለምን?
- ሀይልና ሙቀት ሰጪ ምግቦች የሚባሉትስ ምንና ምን ናቸው?

የሰው ልጅ የየዕለት ሀይቱን ለመምራት፣ የተለያዩ ሥራዎችንና ተግባራትን ያከናውናል። እነዚህን ክንዋኔዎች ለመተግበርም የተለያዩ የሰውነት ክፍሎች

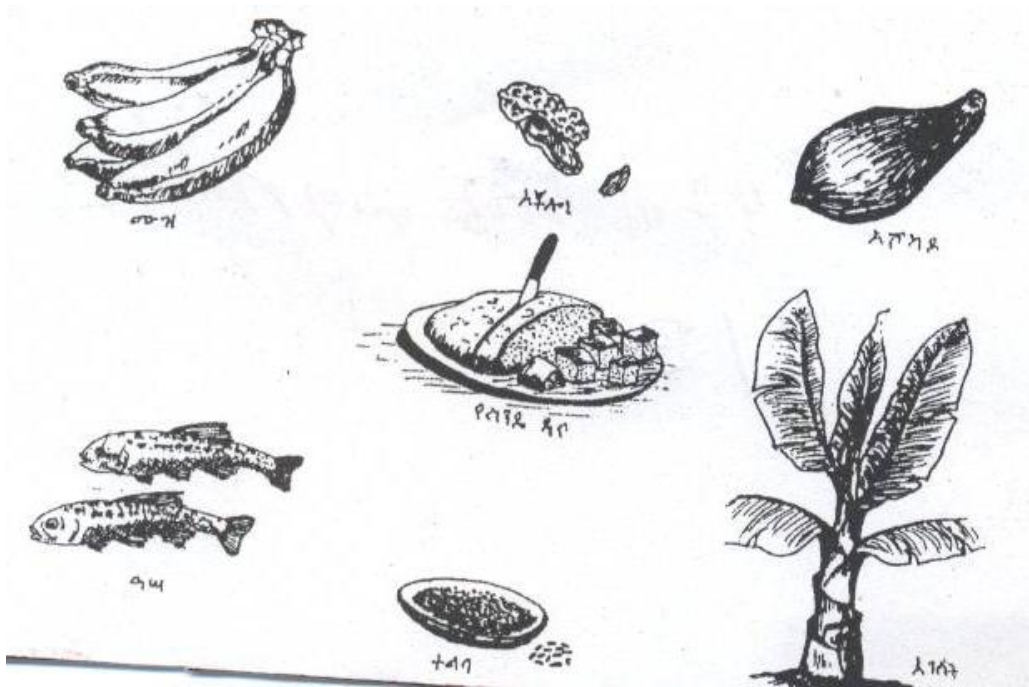
መንቀሳቀስ አለባቸው። የሰውነት ክፍሎች እንቅስቃሴም አስፈላጊውን ሀይልና ጉልበት ማግኘት ይፈልጋል። የዚህም ሀይልና ጉልበት ምንጭ የምንመገበው ምግብ ነው።

ሥዕል 1/2 የሰውነት እንቅስቃሴዎች

ሀይልና ሙቀት ሰጪ ምግቦች የሚባሉትም፡-

ማር፣ ዘይት፣ ጮማ ሥጋ፣ ቅቤ፣ ዓሣ፣ ሙዝ፣ ኦቾሎኒ፣ እንሰት፣ ፓስታ፣ የስንዴ ዳቦ፣ ስኳር ድንች፣ ሸንኮራ አገዳ (ስኳር)፣ አሸካዶና የመሳሰሉት ናቸው።

ሥዕል 1/3 ሀይልና ሙቀት ሰጪ ምግቦች

ሐ/ በሽታን ተከላካይ ምግቦች

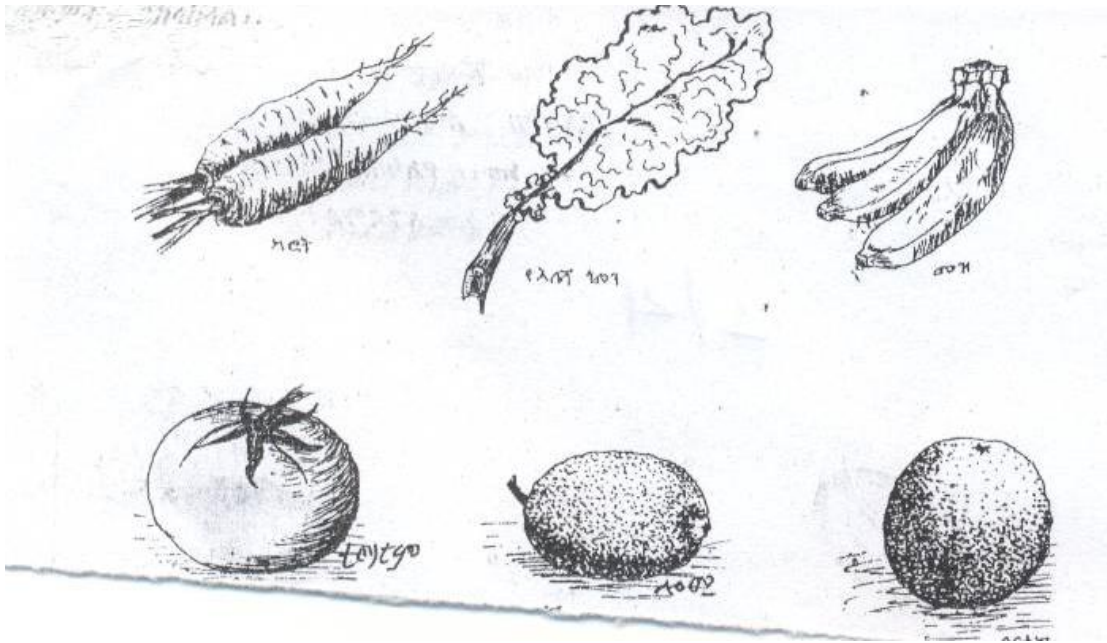
- በአንዳንድ የምግብ ዓይነቶች እጥረት ሊከሰቱ የሚችሉ የበሽታ ዓይነቶች ምንድናቸው?

ለምሳሌ:-

- በአዋቂዎች
- በሕፃናት
- በሁለቱም በሽታን የሚከላከሉ የምግብ ዓይነቶች ምንና ምን ናቸው?

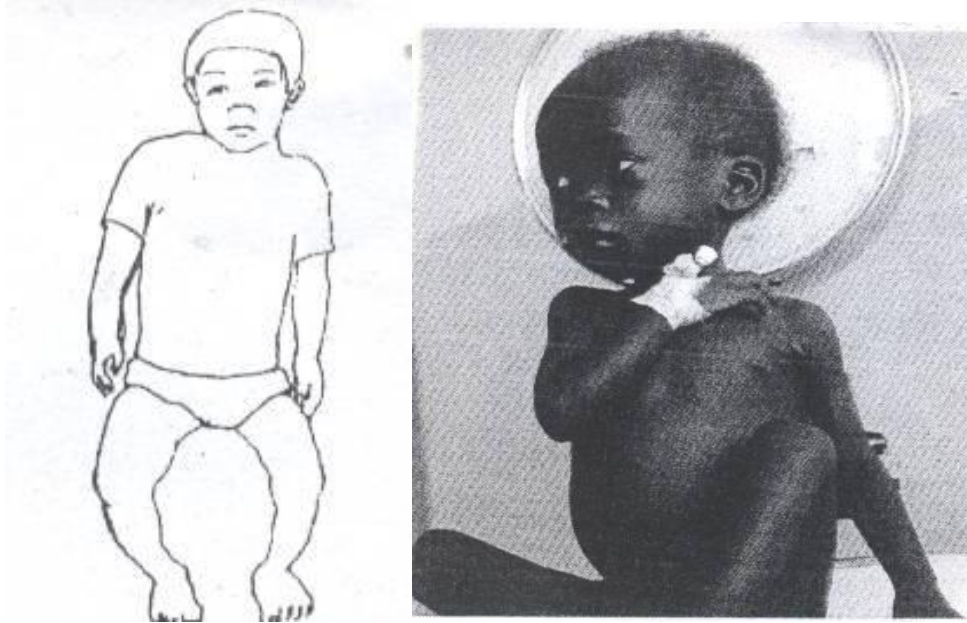
የድድ መድማት፣ ኳጃኳር፣ ወርሃነት፣ እንቅርትና የመሳሰሉት ከምግብ እጥረት ከሚመጡ በሽታዎች ዋናዎቹ ናቸው።

ከላይ የተጠቀሱትንም ሆነ ሌሎች በምግብ እጥረት ሊመጡ የሚችሉ በሽታዎችን (ችግሮችን) ለመከላከል የሚረዱን የምግብ ዓይነቶችም፡- እንደ ቃሪያ፣ ካሮት፣ የአበሻ ጎመን፣ ሙዝ፣ ብርቱካን፣ ሎሚ፣ ቲማቲምና የመሳሰሉት ናቸው።

ሥዕል 1/4 አንዳንድ በሽታ ተከላካይ ምግቦች

ከምንመገባቸው በሽታ ተከላካይ ምግቦች በተጨማሪ የጠዋት ፀሐይ ብርሃን በሕፃንነት ጊዜ ሊከሰት የሚችለውን የእግርና ጀርባ አጥንት ህመምን ይከላከላል። ይህም ማለት ሰውነት የፀሐይ ብርሃንን ካገኘ ለአጥንት ጥንካሬ አስፈላጊ የሆነ ንጥረ ነገር ለራሱ ማዘጋጀት ይችላል ማለት ነው።

ሥዕል 1/5 በፀሐይ ብርሃን እጥረት ምክንያት በሕፃናት ላይ ሊደርስ የሚችል የእግር አጥንት መጣመምና እንዲሁም የገንቢና ጠጋኝ ምግብ (ፕሮቲን) እጥረት ችግር።

ምግብ የሰው ልጅ በሕይወት ለመኖር፣ ጤናማና ጠንካራ መሆን ይችል ዘንድ ከሚያስፈልጉት መሠረታዊ ነገሮች አንዱ ነው። ስለዚህ ሕፃናት ጠንካራ፣ ጤናማና የተስተካከለ ዕድገት እንዲኖራቸው እንደየዕድሜያቸው በዓይነትና መጠን ተመጣጣኝ የሆነ ምግብ ሊያገኙ ይገባል። ይህንን ምግብ ካላገኙ ግን፡-

- ከዕድሜያቸው በታች የሆነ ዕድገት ይኖራቸዋል።
- ሰውነታቸው ቀስ በቀስ እየቀነሰና እየከሰ ይሄዳል።
- ሀይል ያጡና ደካማ፣ አቅመ ቢስና ልፍስፍስ ይሆናሉ።
- በቀላሉ ለበሽታ ተጋላጭ ይሆናሉ።
- በሚጫወቱበት ጊዜም ከጓደኞቻቸው እኩል ተራሩጠው መጫወት ያቅታቸዋል። በዚህም ምክንያት ብስጤና ነጭናጫ ይሆናሉ።

1.1.2 በተለምዶ የምንመገባቸው ምግቦች

- በአካባቢያችሁ የሚኖሩ ሰዎች በተደጋጋሚ የሚመገቡት የምግብ ዓይነት ምንድነው?
- በአካባቢያችሁ ከምታገኙአቸው የምግብ ዓይነቶች መካከል በይበልጥ ለመመገብ የምትመርጡትን ምግብ ግለፅ።
- በየአካባቢያችሁ ተወዳጅና በህብረተሰቡም በአብዛኛው ተዘውትሮ የሚበላ ምግብ ምን እንደሆነ ለመምህራችሁ ተናገሩ።

በተለያዩ አካባቢ የሚኖሩ ሰዎች እንደየአካባቢያቸው የተለያዩ የምግብ ዓይነትን አዘውትረው ይመገባሉ። በአንድ አካባቢ የሚኖሩ ሰዎች አዘውትረው የሚመገቡት የምግብ ዓይነት የተለምዶ ምግብ ይባላል።

1.1.3 የምግብ ምንጮች

በአካባቢያችሁ የምትመገቡአቸው ምግቦች ከምን ከምን እንደሚገኙ ግለፅ።

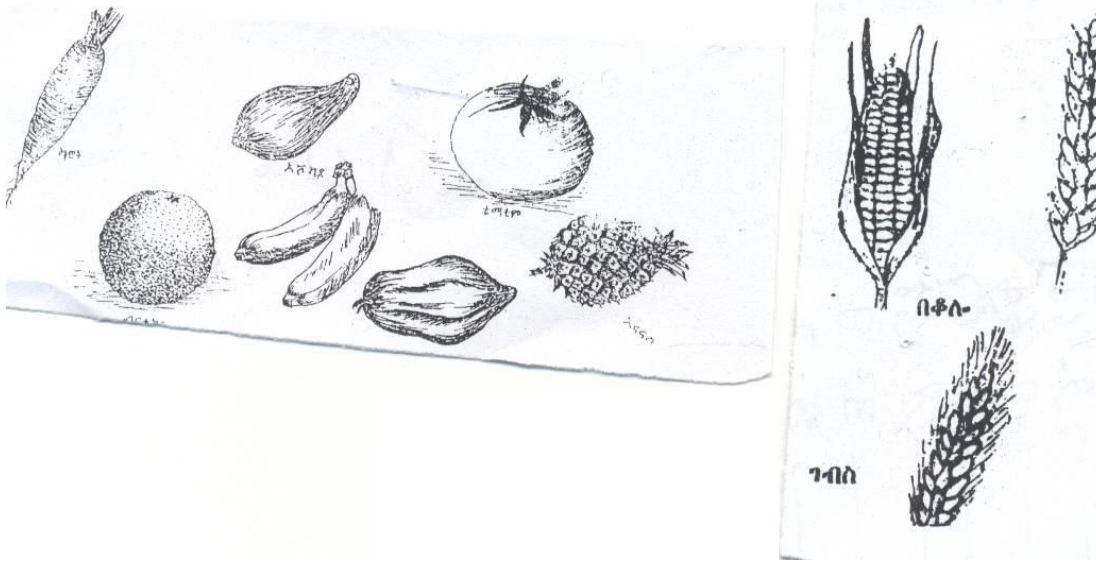
ሰው ምግቡን የሚያገኘው ከሁለት ዋና ዋና ምንጮች ነው። እነዚህም ምንጮች፡-

- ሀ) እፅዋትና
- ለ) እንሰሣት ናቸው።

ሀ) ከእፅዋት የሚገኙ ምግቦች

- በአካባቢያችሁ ከእፅዋት የሚገኙ ምግቦች ምን ምን ናቸው?
- ምግቦቹ በምን ዓይነት መልክ ተዘጋጅተው ለምግብነት እንደሚውሉ ለክፍል ጓደኞቻችሁ በዝርዝር አስረዱ።

ከእፅዋት የሚገኙ ምግቦች፡- እንደጎመን፣ ድንች፣ እንሰት፣ በቆሎ፣ ባቁላ፣ አተር፣ ጤፍ፣ ስኳር ድንች፣ አቮካዶ፣ ሙዝ፣ ወዘተ ናቸው።

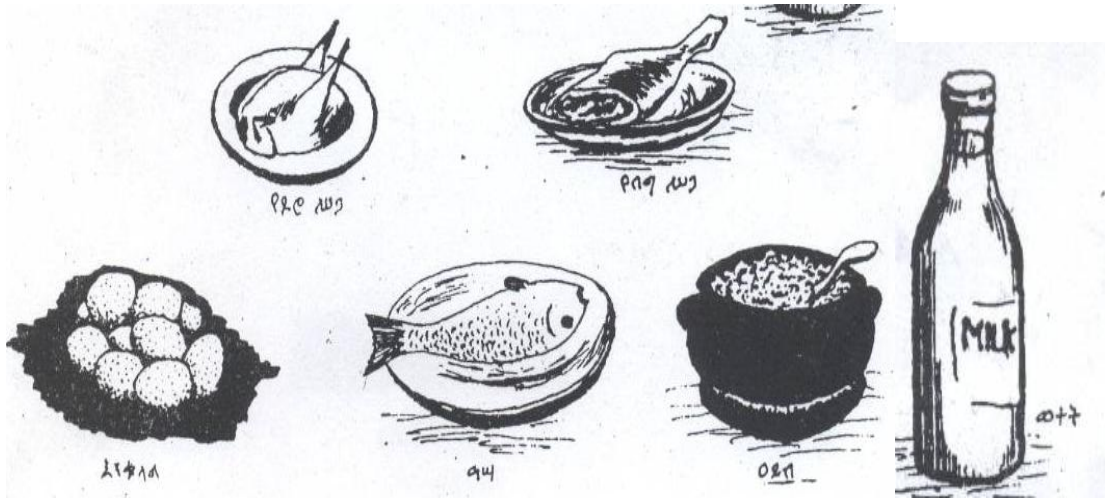

ሥዕል 1/6 ከእጅዋት የሚገኙ ምግቦች

ለ) ከእንስሳት የሚገኙ ምግቦች

- በአከባቢያችሁ ከእንስሳት የሚገኙ ምግቦች ምን ምንድናቸው?
- ከእንስሳት የሚገኙ ምግቦች በምን ዓይነት መልክ ተዘጋጅተው ለምግብነት እንደሚውሉ በዝርዝር ግለፁ።

የሰው ልጅ እንስሳትንና እጅዋትን ከሚመጡት ውስጥ ትልቁን ቦታ ይይዛል። ሰው ከእንስሳት የሚያገኛቸው የምግብ ዓይነቶችም እንደ እንቁላል፣ ወተት፣ ሥጋ፣ አሣ፣ አይብ፣ ቅቤ፣ ወዘተ ናቸው።

ሥዕል 1/7 ከእንስሳት የሚገኙ ምግቦች

1.1.4 የአመጋገብ ሥርዓት

- የአመጋገብ ሥርዓት ማለት ምን ማለት ነው?
- በአካባቢያችሁ የሚኖሩ ሰዎች ምን ዓይነት የአመጋገብ ሥርዓት እንዳላቸው አስረዱ።
- የመመገቢያ ዕቃቸው ምን ምን እንደሆነ ለመምህራችሁ ግልፁ።

የሰው ልጅ አመጋገብ ራሱን የቻለ ሥርዓት አለው። ይህም የአመጋገብ ሥርዓት እንድንመገብ ዓይነት፣ ባህል፣ የሥልጣኔ ደረጃ፣ የመመገቢያ ዕቃ፣ ወዘተ ሊለያይ ይችላል።

ለምሳሌ፡- የእንጀራ በወጥ አመጋገብ፣ የፓስታ አበላል፣ የገንፎ አበላል፣ እንዲሁም የሚቀርቡበት ዕቃዎች ጭምር ይለያያሉ።

ነገር ግን ምግብ በምንመገብበት ጊዜ ሊኖር የሚገባው የአመጋገብ ሥነ ሥርዓት በሦስት ዋና ዋና ክፍሎች ይመደባል።

እነሱም፡-

- ሀ) ከምግብ በፊት ማድረግ የሚገባን ሥነ ሥርዓት፤
- ለ) ስንመገብ መከተል የሚገባን ሥነ ሥርዓት፤
- ሐ) ከምግብ በኋላ ማድረግ የሚገባን ሥነ ሥርዓት ናቸው።

ሀ) ከምግብ በፊት ማድረግ የሚገባን ተግባር

- ከምግብ በፊት ማድረግ የሚገቡን ነገሮች ምን ምን እንደሆኑ ለመምህራችሁ በዝርዝር ግለፁ።
- ከምግብ በፊት ማድረግ የሚገቡንን ነገሮች ማከናወን ለምን ይጠቅማል?

ምግብ ከመብላታችን በፊት ማከናወን የሚገቡን ቅድመ ሁኔታዎች የሚከተሉት ናቸው። እነሱም፡-

- እጃችንን በንፁህ ውሃና ሳሙና መታጠብ እንዲሁም አፋችንን መጉመጥመጥ፤
- የምንመገበውን ምግብ በንፁህ መመገቢያ ዕቃ አዘጋጅቶ ማቅረብ፤
- በምንመገብበት ጊዜ የሚያስፈልጉንን ነገሮች/ውሃ፣ ወተት፣ ለስላሳ፣ ወዘተ በቅድሚያ አዘጋጅቶ ማቅረብ፤
- ለመመገብ ምቹ በሆነ ጠረጴዛ ላይ አስቀምጦ ተረጋግቶ ቁጭ ብሎ መመገብ ናቸው።

ለ. በምንመገብበት ወቅት ማድረግ የሚገቡን ሥርዓቶች

- በምንመገብበት ጊዜ ማከናወን ያለብን ነገር ምንድነው?
- በምንመገብበት ጊዜ ማከናወን ያለብን ነገር ማድረጋችን ምን ጥቅም አለው?

በምግብ ወቅት ማድረግ የሚገቡን ቅደመ ተከተሎች ዋና ዋናዎቹ የሚከተሉት ናቸው። እነሱም፡-

- ምግብ በሚገኝበት ቦታ ሆኖ በስርዓት ተቀምጦ መመገብ፤
- ስንመገብ ትኩረታችንን ወደ ምግብ ማድረግ፤
- ምግብ ከጎረቤት በኋላ አለማውራት፤ አፋችንንም ከፍተን አለማላመጥ፤
- ምግብን በአፋችን ልክ መጥነን መጉረስ፤
- በተለይ አንዳንድ የምግብ ዓይነቶችን ስንመገብ ጥንቃቄ ማድረግ፤

ለምሳሌ፡- የሙብነን ባህሪ ያላቸውና ቅባት የበዛባቸው ምግቦች ትን ሊሉን ስለሚችሉ በጥንቃቄ መመገብ፤

- ከፍላጎት በላይም ሆነ በታች አለመመገብ፤
- ከምግብ በኋላ ፈሳሽ ነገር ወተት፣ ውሃ፣ ወዘተ መጠጣት ለምግብ ውህደት አስፈላጊ ስለሆነ መርሳት የለብንም።

ሐ) ምግባችንን ከተመገብን በኋላ ማድረግ የሚገቡን ሥርዓቶች

- ምግብ ከተመገብን በኋላ ምን ማድረግ እንደሚገባን ለመምህራችሁ አስረዱ።
- ከተመገብን በኋላ ማድረግ የሚገባንን ሥርዓት ማከናወናችን ምን ጠቀሜታ እንዳለው ለመምህራችሁ ግለፅ።

ምግባችንን ከተመገብን በኋላ፡-

- እጃችንን በውሃና ሳሙና መታጠብ፤ አፋችንን መጉመጥመጥና ጥርሳችንን በቡሩሽ ወይም በባህላዊ መፋቂያ መፋቅ፤
- የተመገብንበትን ዕቃ አጥቦ ማድረቅና በተገቢው ቦታ ማስቀመጥ፤
- የተወሰነ ጊዜ ዕረፍት ማድረግ ዋና ዋናዎቹ ናቸው።

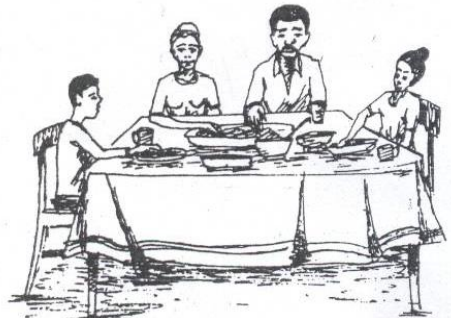

ሥዕል 1/8 የአመጋገብ ሥርዓቶች

1.1.4.1 ምግብን ተካፍሎ መመገብ

- ምግብን ተካፍሎ መመገብ ማለት ምን ማለት ነው?
- ምግብን ከጓደኞቻችሁ ጋር አብራችሁ ተመግባችሁ ታውቃላችሁ? ከሆነ አብሮ መመገብ ምን ዓይነት ስሜት እንዳለው ግለፁ።
- ምግብን ተካፍሎ አብሮ መመገብ ምን ዓይነት ስሜት የሚፈጥር ይመስላችኋል? ከክፍል ጓደኞቻችሁ ጋር ተወያዩበት።

ምግብን ተካፍሎ አብሮ መመገብ ከመልካም ማህበራዊ ግንኙነቶች አንዱና ትልቁ ሲሆን ሌሎችም ማህበራዊ ግንኙነቶች ለምሳሌ፤ መግባባት፣ መከባበር፣ መረዳዳትና፣ መፋቀር፣ የበለጠ እንዲጎለብቱና እንዲዳብሩ ያደርጋል። ከፍተኛ መፋቀርና መተማመንንም ይፈጥራል።

ሥዕል 1/9 አብሮ መመገብ

ሥዕሉን በመመልከት ምን እንደተገነዘባችሁ ለመምህራችሁ ተናገሩ።

?

የማይፋቀርና የማይቀራረብ ሰው አብሮ የሚመገብ ይመስላችኋል?

የማይተማመኑ ጓደኛዎች አብሮ መመገብ ይችላሉ?

መልመጃ 1.1

ሀ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች ትክክል የሆነውን እውነት ስህተት የሆነውን

ሀሰት በማለት መልሱ።

1. ምግብ ለሰው ልጅ ከሚያስፈልጉት መሠረታዊ ነገሮች አንዱ ነው ።
2. ከምንበላቸውና ከምንጠጣቸው ነገሮች ጥቂቶቹ የምግብነት ይዘት የላቸውም።
3. ምግቦች ከሚሰጡት ጠቀሜታ አንጻር በሁለት ይመደባሉ።
4. ከምግብ ጠቀሜታዎች አንዱ ሀይልና ሙቀት መስጠት ነው።
5. ገንቢና ጠጋኝ ምግቦችን መመገብ የሌለባቸው ጎልማሶች ናቸው።
6. አንዳንድ በሽታዎች ከምግብ እጥረት የሚመጡ ናቸው።
7. የቆሽሽ ልብስ የለበሰ ተማሪ ደስተኛ አይሆንም።
8. አንድ ተማሪ ልብሱ ብቻ ሳይሆን ሰውነቱና ፀጉሩ ጭምር ንፁህ መሆን አለበት።

መመሪያ ለ) ለሚከተሉት አረፍተ ነገሮች ትክክለኛውን ቃል በባዶ ቦታዎቹ

በመሙላት የተሟላ አድርጓቸው።

1. ዘወትር የምንመገባቸው ምግቦች _____ ይባላሉ።
2. እንደቃሪያ፣ ሎሚ፣ ብርቱካን፣ ቲማቲም፣ ያሉ ምግቦች የ_____ ምድብ ናቸው ።
3. ምግብን ተካፍሎ መመገብ የ_____ ምልክት ነው።
4. የ_____ ባሕሪ ያላቸውና _____ ያለባቸው ምግቦች በጥንቃቄ ካልተበሉ ትን ሊሉ ይችላሉ።

መመሪያ ሐ) ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. ከሚከተሉት ውስጥ ገንቢና ጠጋኝ ምግቦችን የያዘ ምድብ የትኛው ነው?
 - ሀ) ካሮት፣ ቲማቲም፣ ቃሪያ፣ ብርቱካን
 - ለ) አደንጓሬ፣ ባቁላ፣ አሣ፣ ወተት
 - ሐ) ቅቤ፣ የሰንዴ ዳቦ፣ የዶሮ ስጋ፣ አሾካዶ
 - መ) ጮማ ስጋ፣ ቆጮ፣ ስኳርድንች፣ ባቁላ

1.2 እኛ ጤናማ ነን!

ቁልፍ ቃላት

- ትኩሣት
- አተት
- ትውከት
- ማቅለሽለሽ
- መጫጫን
- ቁርጥማት
- ተስቦ

1.2.1 ጤና ምንድነው?

- እናንተ ሁሉጊዜ ደስተኞች ናችሁ?
- ክፍቷችሁስ ያውቃል?
- የምትከፉና የምትደሰቱት ምን ስትሆኑ ነው?

ሰው የዕለት ተዕለት ተግባሩን በተሟላ መልኩ ማከናወን የሚችለው የተሟላ ጤንነት ሲኖረው ብቻ ነው። ጤንነት ማለት ውስጣዊና ውጫዊ የአካል ደህንነት ማለት ሲሆን በጥቅሉ የአካልና ማህበረሰብ ደህንነት ማለት ነው።

② ውጫዊ የሰውነታችን ክፍሎች ምን ምን እንደሆኑ ለክፍል ጓደኞቻችሁ ግለፅ።

1.2.2 የጤናማነት ጥቅም

- ጤናማ መሆን ምን ጥቅም አለው?
- ጤናማ አለመሆን ምን ጉዳት አለው?

ጤናማ ሰው በእውቀቱና በጉልበቱ ለራሱ፣ ለቤተሰቡና ለሀገሩ ጠቃሚ ሥራን ማከናወን ይችላል።

1.2.2.1 ደስተኛ መሆንና አለመሆን

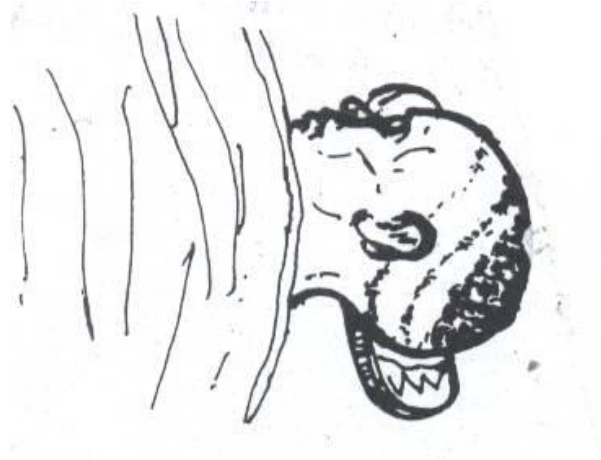
ደስተኛ መሆን

ጤናማ ሰዎች ደስተኞችና ጥሩ ስሜት የሚሰማቸው፣ ጠንካራና ፈጣኖች ሲሆኑ በማንኛውም የዕለት ተዕለት ተግባራዊ እንቅስቃሴ ላይ በንቃትና በብቃት ይሳተፋሉ።

ደስተኛ አለመሆን

ደስተኛ አለመሆን የጤና ማጣት አንዱ መገለጫው መንገድ ነው። በአጠቃላይ ሕመምተኛ ሰው፡-

- ጥሩ ስሜት አይሰማውም።
- ከጤናማ ሰው የበለጠ ጊዜውን በመኝታ ላይ ያሳልፋል።
- ደስተኛም አይደለም።

ሥዕል 1/10 ጤናማና ታሞ አልጋ ላይ የተኛ ሰው።

ከሥዕሉ ምን ተገነዘባችሁ?

ስዕሉን በደንብ ተመልከቱና በሰዎቹ ላይ የሚነበበውን ስሜት ለመግለፅ ሞክሩ።

1.2.2.2 ህመምተኞችንና አካል ጉዳተኞችን ማክበርና መተባበር

- አካል ጉዳተኛ ማለት ምን ማለት ነው?
- በአካል ጉዳተኛና በህመምተኛ ሰው መካከል ያለው ልዩነት ምንድነው?

ህመም በተለያዩ ምክንያቶች በውስጣዊም ሆነ ውጫዊ አካል ክፈል ላይ የሚደርስ ወይም ሊደርስ የሚችልና በአብዛኛው በህክምና ሊደን የሚችል ሲሆን አካል ጉዳተኝነት ግን በተፈጥሮ ወይም በአጋጣሚ በሰው ላይ የሚደርስ ወይም ሊደርስ የሚችል የአካል መጉደል ነው። እነዚህ የህብረተሰብ ክፍሎች ወይም አካል ጉዳተኞች ከህመምተኞች የሚለዩት አብዛኞቹ ሥራን መሥራት መቻላቸው ነው። ሁለቱም የህብረተሰብ ክፍሎች ሲያጋጥሙን ታዲያ ከልብ የመነጨ ፍቅር መስጠት አለብን። ከኛ የሚፈልጉት ትብብር ካለም አቅማችን የፈቀደውን ያህል መተባበር ይኖርብናል።

1.2.3 ጤናማና ህመምተኛ ሰዎችን ማወዳደር

ቀደም ሲል እንዳየነው ጤናማና ህመምተኛ ሰዎች የየራሳቸው የሆነ መገለጫ ባህሪ ይላቸው። ይህንንም ሁኔታ ከሚከተለው ሠንጠረዥ ማየት እንችላለን።

ተ.ቁ	ጤናማ ሰው	ሕመምተኛ ሰው
1	ደስተኛና ተጫዋች ነው።	- ዝምታን ያበዛል፣ አንገቱን ይደፋል።
2	ቀልጣፋና ፈጣን ነው።	- ብዙ ጊዜውን በመኝታ ማሳለፍ ይፈልጋል
3	ጥሩ ስሜት የሚሰማው ነው።	- ጥሩ ስሜት አይሰማውም
4	በየዕለት ተዕለት እንቅስቃሴዎች ይሳተፋል።	- በየዕለት ተዕለት እንቅስቃሴያቸው ያለው ተሳትፎ ዝቅተኛ ይሆናል።
5	የተለያዩ ሥራዎችን ማከናወን ይችላል።	- ምንም ዓይነት እንቅስቃሴ አያደርግም፣ ቢያደርግም የጤናማ ሰው እንቅስቃሴ ዓይነት አይደለም። ሥራን መሥራት ይሳነዋል።

ሠንጠረዥ 1/1 የጤናማና ህመምተኛ ሰዎች ንዕስር

1.2.3.1 ህመምተኛን መርዳትና መንከባከብ

ህመምተኛነት የውጫዊ ወይም የውስጣዊ አካል ደህንነት መጓደል ነው። በመሆኑም ህመምተኛ ሰው ፍላጎቶቹን ሁሉ ማሟላት አይችልም። ስለዚህ ህመምተኛው ከኛ የሚፈልገውን መፈጸም አሰብን። ይህ ሁኔታ በአንድ መልኩ ሰብአዊ ግዴታችን ሲሆን በሌላ በኩል ደግሞ የመንፈስ እርካታን ይሰጠናል።

ሥዕል 1/11 ጤናማ ሰው ለህመምተኛ ሰው እርዳታ ሲያደርግ።

ተግባራዊ ጥያቄ 1/1

- ሀ) ቢያንስ ሁለት ዓባላት ያሉበት ሁለት ቡድን መሥርቱና አንደኛው ቡድን የሚያስደስተውን ሁለተኛው ቡድን ደግሞ የሚያስደስተውን ነገር መሠረት በማድረግ በድራማ ወይም በጭውውት መልክ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

ለ) ከመካከላችሁ ከቤተሰቡ(ዒ) አባላት መካከል ታሞ የነበረ እንዲጠይቁና ሕመምተኛው (ዋ) ከመታመሙ (ሚ) በፊት የነበረው (ራት) ባህሪይ ከታመመ (ች) በኋላ የታየው የባህሪ ለውጥ ምን እንደሆነ እንዲነግሯቸው ዓደኞቻችሁን ጠይቁ።

1.2.4 የህመም ምልክቶች

አንድ ሰው መታመሙን እንዴት ማወቅ እንደሚችል ግለፅ።

ለምሳሌ፡-

- የልብ በሽታ ሲይዘው፤
- ጉንፋን ሲይዘው፤
- የሣንባ በሽታ ሲይዘው፤ ወዘተ

በሰውነታችን ውስጥ የጤና መጓደል ሲከሰት እንደ በሽታው ዓይነት የተለያዩ የህመም ምልክቶች መታየት ይጀምራሉ። እነዚህም የጤና መጓደል ምልክቶች

- ማቅለሽለሽ
- ከባድ የድካም ስሜት
- የምግብ ፍላጎት መቀነስ
- ትውከት
- የራስ ምታት
- ማንቀጥቀጥ
- ማሣከክ
- ትኩሣት (ከፍተኛ የሰውነት መቀት)
- የሆድ ቁርጠት
- ክብደት መቀነስ
- ከሌላው ጊዜ የተለየ ላብ
- ቁርጥማት
- ውጋት
- የመጫጫን ስሜት
- መነጫነጭ ወዘተ ናቸው።

ሥዕል 1/12 የበሽታ ምልክቶች

መልመጃ 1.2

መመሪያ ሀ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች ትክክል የሆነውን እውነት ስህተት የሆነውን ሀሰት በማለት መልሱ።

1. ጤንነት ማለት የአካልና የማህበረሰብ ደህንነት ማለት ነው።
2. ጤናማነት ምንም ጥቅም የለውም።
3. ህመምተኞች ደስተኞች ናቸው።
4. ጤናማ ያልሆነ ሰው ጊዜን በመኝታ ማሳለፍ ይፈልጋል።
5. ህመምተኞችንና አካል ጉዳተኞችን መርዳት ሰብአዊ ግዴታችን ነው።

መመሪያ ለ) ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. ከሚከተሉት አንዱ የጤና ማጣት ምልክት ያልሆነው የቱ ነው?

ሀ) ሣቅና ጫወታ	ለ) መነጫነጭ
ሐ) የምግብ ፍላጎት መቀነስ	መ) ማሳከክ
ሠ) የሰውነት ሙቀት መጨመር	

2. አካል ጉዳተኞች ከህመምተኞች የሚለዩበት መንገድ የቱ ነው?

- ሀ) ሥራን መሥራት ይችላሉ
- ለ) ሥራን መሥራት አይችሉም
- ሐ) ሀ እና ለ
- መ) መልሱ አልተሰጠም

3. ከሚከተሉት የሰውነታችን ክፍሎች ውስጥ ውስጣዊ የአካል ክፍል የሆነው የትኛው ነው?

- ሀ) ዓይን
- ለ) ጆሮ
- ሐ) ጉበት
- መ) ጣት

1.2.5 የህመም ስሜቶች ሲሰሙን ምን ማድረግ ይገባናል?

- የህመም ስሜት ሲሰማችሁ ምን ማድረግ እንደሚገባችሁ ለመምህራችሁ ግለፅ።
- የህመም ስሜት ማለትስ ምን ማለት ነው?
- የህመም ስሜቶችስ ይለያያሉ ወይስ አንድ ናቸው?

አንዳንድ የበሽታ ዓይነቶች እጅግ በጣም አደገኞችና በፍጥነት ለአደጋ የሚዳርጉ ናቸው። ሌሎችም ቢሆኑ በሰውነት ውስጥ ከቆዩ ጉዳት ማድረሳቸው ስለማይቀር ወዲያው የጤና መታወክ ምልክቱ እንደተከሰተ በአቅራቢያችሁ ለሚገኝ መምህራችሁ ወይም የቤተሰብ አባል መንገር አለባችሁ። ወዲያውኑም ወደ ጤና ተቋም በመሄድ ለጤና ባለሙያ ማሳወቅና አስፈላጊውን ህክምና ማግኘት ይገባችኋል።

ይህን አለማድረግ ግን በአንድ በኩል ስንፍና ሲሆን በሌላ በኩል ደግሞ ራስን በህመም መጉዳትን እንደሚያስከትል ማወቅ ተገቢ ነው።

ተግባራዊ ጥያቄ 1.2

- ሀ) በቡድን በመሆን አንድ ሀኪም ከመካከላችሁ ምረጡና የቡድኑ አባላት የህመም ስሜቶችን በመከፋፈል ለተመረጠው ሀኪም እንዴት ማስረዳት እንደምትችሉ በድራማ መልክ አሳዩ።
- ለ) አንድ ድንገተኛ አደጋ ቢፈጠር ምን ማድረግ እንደሚገባችሁ በድራማ መልክ አሳዩ።

መልመጃ 1.3

በአካባቢችሁ ወደሚገኝ የጤና ጣቢያ ወይም የጤና ባለሙያ ዘንድ በመሄድ ከዚህ በታች በሠንጠረዥ የተጠቀሱትን የበሽታ ምልክቶች በተሰጠው ምሳሌ መሠረት ሰርታችሁ (ሞልታችሁ) ለመምህራችሁ አሳዩ።

ተ.ቁ	የበሽታው ዓይነት	በበሽተኛው ሊታዩ የሚችሉ ምልክቶች
1	ኤች አይ ቪ ኤድስ	
2	የተስቦ በሽታ	
3	የጉንፋን በሽታ	
4	የደም ማነስ በሽታ	
5	የወባ በሽታ	
6	የሳንባ ነቀርሳ (TB) በሽታ	ደም የተቀላቀለ አክታ፣ ትኩሣት፣ የምግብ ፍላጎት መቀነስ፣ ክብደት መቀነስ
7	የአሜባ በሽታ	
8	የጨንፍ በሽታ	
9	የወስፋት በሽታ	
10	የአስም በሽታ	
11	የአተት በሽታ	ተከታታይ ተቅማጥና ትውከት
12	የደም ብዛት በሽታ	

ሠንጠረዥ 1/2 የበሽታዎች አይነትና ምልክቶቻቸው

መልመጃ 1.4

መመሪያ ሀ) ትክክል የሆነውን መልስ ምረጡ።

1. ጤንነት ማለት

ሀ) አካል ጉዳተኝነት ማለት ነው።

ለ) የአካልና ማህበረሰብ ደህንነት ማለት ነው።

ሐ) ውጫዊና ውስጣዊ የአካል ደህንነት ማለት ነው።

መ) ለ እና ሐ መልስ ናቸው።

2. ከሚከተሉት የጤናማነት መገለጫ ያልሆነው የቱ ነው?

ሀ) በንቃትና በብቃት ሥራን መሥራት

ለ) ደስተኛ መሆን

ሐ) ደስተኛ አለመሆን

መ) ጥሩ ስሜትን ማሳየት

3. ከሚከተሉት የጤና መጓደል ምልክት ያልሆነው የቱ ነው?

ሀ) በጊዜ ተኝቶ በጥዋት መነሣት

ለ) ከባድ የድካም ስሜት

ሐ) የምግብ ፍላጎት መቀነስ

መ) ማቅለሽለሽ

4. የህመም ስሜት እንደተሰማን ማድረግ ያለብን ነገር ምንድነው?

ሀ) ወደ ጤና ጣቢያ መሄድ

ለ) ለቤተሰብ ማሳወቅ

ሐ) ለመምህራችን መንገር

መ) ዝም ብለን መተኛት

ሠ) ከ “መ” በስተቀር ሁሉም መልስ ናቸው።

5. ክብደት መቀነስ፣ ደም የተቀላቀለ አክታ፣ የምግብ ፍላጎት መቀነስ ከሚከተሉት የየትኛው በሽታ ምልክት ነው?

ሀ) የተስቦ በሽታ

ለ) የአሜባ በሽታ

ሐ) የሳምባ በሽታ

መ) የደም ማነስ በሽታ

መመሪያ ለ) በ “ሀ” ረድፍ የተፃፉትን በ “ለ” ረድፍ ከተፃፉት ጋር አዛምዱ።

<u>“ሀ”</u>	<u>“ለ”</u>
1. ጤና	ሀ. የመንፈስ እርካታ
2. የጤና መንገድ	ለ. የማህበረሰብ ደህንነት
3. አካል ጉዳተኞችንና ህመምተኞችን መንከባከብ	ሐ. የህመም ስሜት
4. ህመምተኛነት	መ. ደስተኛ መሆን
5. ጤናማነት	ሠ. ደስተኛ አለመሆን
	ረ. የህመም ምልክት

መመሪያ ሐ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች ትክክል የሆነውን እውነት ስህተት የሆነውን ሀሰት በማለት መልሱ።

1. የህመም ምልክቶች ሰውነት በበሽታ መጠቃቱን ጠቋሚዎች ናቸው።
2. ሁሉም የህመም ምልክቶች ተመሳሳይ ናቸው።
3. የሁሉም በሽታ መንስዔ አንድ ዓይነት ነገር ነው።
4. አደጋ ያጋጠመውን ሰው ስናገኝ ዝም ብለን ማለፍ ተገቢ አይደለም።

1.3 የግል ንፅህናቶችንን መጠበቅ

ቁልፍ ቃላት

- ፈንገስ
- ባክቴሪያ
- መቀንቀን
- ፕሮቶዚ
- ድቡልቡል የመሬት ትል

- የግል ንፅህና ማለት ምን ማለት ነው?
- የግል ንፅህናን መጠበቅ ምን ጥቅም አለው?
- የግል ንፅህናን መጠበቂያ መንገዶችን ምን ድናቸው?
- ምግብ የሚዘጋጅበት አካባቢ ንፁህና ፅዱ መሆን የሚገባው ለምንድነው?

1.3.1 የግል ንፅህናቶችን ለምን እንጠብቃለን?

የግል ንፅህና

የግል ንፅህና ማለት ሰው ለሰውነቱ እና ለሚለብሰው ልብስ የሚያደርገው ጥንቃቄ ማለት ነው። የግል ንፅህና መጓደል ለተለያዩ የበሽታ ዓይነቶች የሚያጋልጥ ሲሆን ተፈጥሮአዊ ውበታችንንም ይቀንሳል። በመሆኑም የግል ንፅህናን መጠበቅ አስፈላጊ ነው።

የግል ንፅህና መጠበቂያ መንገዶች

- እጅን፣ እግርን፣ ፊትንና ፀጉርን መታጠብ፤
- የእጅና እግርን ጥፍርን መቁረጥ፤
- ገላን መታጠብ፤
- ጥርስን በሚገባ መፋቅ፤
- ልብስን ማጠብና መተኮስ ናቸው።

እጅን መታጠብ

በእጃችን ብዙ የተለያዩ ነገሮችን ስለምንነካ ንፁህ ያለ መሆኑ ሊታወቅ ይገባል። ስለዚህ ሁል ጊዜ ከምግብ በፊትና በኋላ፣ ከመፀዳጃ ቤት መልስና ምግብን ከማዘጋጀት በፊት እጅን በሣሙናና በውሃ መታጠብ አስፈላጊ ነው።

እግርን መታጠብ

እግራችንን የሚያጠቁ ብዙ የበሽታ መንስኤዎች (እንደ ፈንገስ፣ ባክቴሪያ) ያሉ አሉ። በተጨማሪም በጫማ ውስጥ የዋለ እግር በሙቀትና አባራ አማካኝነት ሽታ ሊፈጥር ይችላል። ስለዚህ ሁል ጊዜ ማታ ማታ ከመተኛታችን በፊት እግራችንን መታጠብና ካልሲያችንንም ማጠብ እንደሚገባ መረዳት የለበትም።

ፀጉርን መታጠብ

ፀጉራችን ከውበታችን መገለጫዎች መካከል አንዱ ነው። ፀጉር በተፈጥሮው ቆሻሻ (አባራ) የመሣብ ችሎታ ስላለው ቶሎ ይቆሸሻል። ሲቆሸሽ ደግሞ ያሣክከናል ውበቱንም ይቀንሣል ወይም ያጣል።

ስለዚህ ፀጉራችንን በየሦስት ቀኑ መታጠብና በየዕለቱ ማበጠር ሲያድግም ማሳጠር (ማስቆረጥ) አስፈላጊ ነው።

የእጅና የእግር ጥፍርን መቁረጥ

ጥፍሮቻችን ሲያድጉ ቆሻሻን አቅፎ የመያዝ ባህሪ አላቸው። ይህ ቆሻሻ ደግሞ ጥሩ የበሽታ አምጪ ጀርሞች መኖሪያና መራቢያ ስለሆነ ጥፍሮቻችንን በአዲስ ምላጭ ወይም ሌላ ሰው በማይጠቀምበት የጥፍር መቁረጫ ቆርጦ ማሳጠር ከጤንነት መጠበቂያ መንገድ አንዱ መሆኑ መዘንጋት የለበትም።

የጥርስ ንፅህናን መጠበቅ

- የጥርስ አገልግሎት ወይም ጥቅም ምንድነው?
- ቢያንስ ሦስት የጥርስ ጥቅሞችን ጥቀሱ።

ጥርስ ብዙ አገልግሎት ያለው የሰውነት ክፍል ሲሆን ከነዚህም ጥቂቶቹ፡-

- ምግብን ለማግኘት (መፍጨት ወይም ለማድቀቅ) ያገለግላል።
- የተፈጨውን (የደቀቀውን) ምግብ ከምራቅ ጋር እንዲዋሃድ ያደርጋል።
- ንግግርን አስተካክሎ ለመናገር ይጠቅማል።
- ንፅህናው የተጠበቀ ጥርስ ውበትም ነው።

የጥርስ ንፅህና መጠበቂያ መንገዶች፡

- ምግብ ከመብላታችን በፊት በውሃ በመጉመጥመጥና ከምግብ በኋላ ደግሞ በሚገባ መፋቅና በውሃ መጉመጥመጥ (ማጠብ)።
- አልፎ አልፎ በጥርስ ማጽጃ ሣሙና ማጠብ የጥርስን ደህንነት ይጠብቃል። ጥሩ ያልሆነ የአፍ ጠረንንም ይቀንሳል።

መልመጃ 1.5

ሀ) ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. ከምግብ በፊት እጃችንን መታጠብ፡-

ሀ) ለአመጋገብ ይመቻል	ለ) ምግብን ያጣፍጣል
ሐ) ጤንነታችንን ለመጠበቅ ይጠቅማል	መ) ለ እና ሐ

2. ምግብን ስንመገብ ማውራት፡-

ሀ) ትንታን ሊያስከትልብን ይችላል	ለ) ምግብ እንዳያንቀን ይረዳል
ሐ) ቶሎ እንዳንጠግብ ያደርገናል	መ) ምግብ እንዳይጣፍጥ ያደርጋል

3. ከምግብ በኋላ እጃችንና አፋችንን መታጠብ፡-

- ሀ) አያስፈልግም
- ለ) የምግቡ ሽታ እንዲጠፋ ያደርጋል
- ሐ) የምግብ ትርፍራፊ በእጃችንና በአፋችን ውስጥ እንዳይቀር ያደርጋል።
- መ) ሁሉም ልክ ነው።

4. ሁልጊዜ ጥፍራችንን መቁረጥ፡-

- ሀ) እጃችንን ስንታጠብ ቆሻሻው ቶሎ እንዲለቅ ይረዳል።
- ለ) ለአመጋገብ አይመችም
- ሐ) የአመጋገብ ሥርዓታችን አይፈቅድም
- መ) መልሱ አልተሰጠም

መመሪያ ለ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች ትክክል የሆነውን እውነት ስህተት የሆነውን ሀሰት በማለት መልሱ።

1. እየተንቀሳቀሱ መመገብ ጥሩ የአመጋገብ ሥርዓት ነው።
2. ምግብ በልተን እጃችንን አለመታጠብ ምንም ችግር የለውም።
3. ከምግብ በፊት እጅን መታጠብ አንዱ የጤንነት መጠበቂያ መንገድ ነው።
4. ከመመገባችን በፊት እጃችንን የምንታጠብው እጃችን ብዙ ነገር ስለሚነካ ነው።

ገላን መታጠብ

- ገላችንን ለምን እንታጠባለን?
- እናንተ ገላችሁን በሣምንት ስንት ጊዜ ትታጠባላችሁ?
- ከመታጠባችሁ በፊትና ከታጠባችሁ በኋላ ያለው ልዩነት ምን እንደሆነ ግለፁ።

ሰውነታችን ሥራ ሥንሰራ፣ የተለያዩ እንቅስቃሴዎችን ስናደርግ፣ መንገድ ስንሄድ ወዘተ በውስጡ ከሚፈጠሩት ቆሻሻዎች የተወሰኑትን የሚያስወግደው በቆዳችን ላይ በሚገኙ ትናንሽ ቀዳዳዎች በኩል ነው። ይህንንም ቆሻሻ በየጊዜው ካልታጠብነው የሰውነታችን ጠረን (ሽታ) እንዲለወጥ ያደርጋል።

በሌላም በኩል ይህ ሁኔታ ሰውነታችንን እንዲቀነቅነን፣ እንዲያስክክን ወይም ምቹት እንድናጣ ያደርገናል። ስለዚህ በሣምንት አንድ ጊዜ ገላችንን መታጠብ ለጤንነታችን አስፈላጊ ነው።

ሥዕል 1/13 የግል ንፅህና መጠበቂያ መንገዶች

የልብስ ንፅህናን መጠበቅ

- የምንለብሰው ልብስ ከምን ከምን እንደሚሰራ ግለፅ።
- ልብስ ለምን ለምን እንደሚጠቅም በዝርዝር ግለፅ።

ልብስ ሰውነታችንን እንደየወቅቱ ሁኔታ ከብርድ፣ ከፀሐይና ከነፋስ ከመጠበቁም ሌላ ለሰውነታችን ውበት ይሰጣል። ልብሶቻችን በሁለት መንገድ ይቆሽሻሉ። አንደኛው ከውስጥ በኩል ከሰውነታችን በሚወገዱ ቆሻሻዎች ሲሆን፣ ሁለተኛው መንገድ ደግሞ ከውጪ በኩል በሚመጡ አባራጫ ነገሮች በቀላሉ ቶሎ ቶሎ መቆሽሻቸው ነው።

የቆሽሹ ልብሶች ደግሞ ለተለያዩ እንደቅማልና ቁንጫ ላሉ ደም መጣጭና በሽታ አስተላላፊዎች ምቹ መኖሪያና መራቢያ ይሆናሉ ወይም ናቸው። በመሆኑም ልብሶቻችንን ቶሎ ቶሎ ካላጠብን ለተለያዩ በሽታዎች ልንጋለጥ እንችላለን።

ለምሳሌ፡- ቅማል የተስቦ በሽታን በማስተላለፍ ትታወቃለች። ስለዚህ ሁልጊዜ በየሣምንቱ ገላን ታጥቦ፣ የትምህርት ቤት ልብስን አጥቦ መጠቀም ከፍተኛ ጠቀሜታ አለው።

ሥዕል 1/14 የልብስ ንፅህና መጠበቂያ መንገዶች

ከግል ንፅህናችን በተጨማሪ ምግቦቻችን የሚዘጋጁበት አካባቢ እንዲሁም የምነመገብበት ዕቃ ንፅህናው በሚገባ የተጠበቀ መሆን አለበት። በተጨማሪም የበሽታ መንስኤዎችና የበሽታ መንስኤ አስተላላፊዎች ለምሳሌ፡- ዝንብ የምግብ እቃ ያለበትና ምግብ በሚዘጋጅበት ቦታ መድረስ የለባቸውም።

1.3.1.1 እኛ የግል ንፅህናችንን ባለመጠበቃችን ምክንያት ሌሎች ሰዎች ምን ዓይነት ችግር ይፈጠርባቸዋል?

- ከአንድ ሰው ወደ ሌላ ሰው ሊተላለፍ የሚችሉ የበሽታ ዓይነቶችን ጥቀሱ።
- ከጠቀሳችሁት የበሽታ ዓይነቶች ውስጥ የግል ንጽህናን ካለመጠበቅ ሊመጡ የሚችሉት የትኞቹ እንደሆኑ ለይታችሁ ለመምህራችሁ ግለፁ።

ከግል ንፅህና ጉድለት ከሚመጡ በሽታዎች አብዛኛዎቹ በቀላሉ ከአንድ ሰው ወደ ሌላ ሰው የሚተላለፉ ናቸው። ስለዚህ እኛ ንፅህናችንን ካልጠበቅንና በዚህም ምክንያት በተለያዩ ከግል ንፅህና ጉድለት በሚመጡ በሽታዎች ከተጠቃን በሽታውን በቀላሉ ወደ ሌሎች ሰዎች ማስተላለፍ ስለምንችል ከራሳችን አልፈን በሽታውን ወደ ሌሎች ሰዎችም ማስተላለፍ እንችላለን ማለት ነው።

ለምሳሌ፡- ጉንፋን ከግል ንፅህና ጉድለትና ከአካባቢ ንጽህና ጉድለት የሚመጣና በትንፋሽ የሚተላለፍ በሽታ ሲሆን የዓይን ማዘ ደግሞ ከግል ንጽህና ጉድለት የሚመጣ በሽታና በዝንቦች አማካኝነት በቀላሉ ከአንድ ሰው ወደ ሌላ ሰው የሚተላለፍ በሽታ ነው።

1.3.2 የግል ንፅህናን ባለመጠበቅ ምክንያት የሚከሰቱ በሽታዎች

- ከግል ንጽህና ጉድለት ሊመጡ የሚችሉ በሽታዎች ምን ምን እንደሆኑ ለመምህራችሁ ተናገሩ (ግለፁ)

የግል ንጽህናችንን መጠበቅ ከሚሰጠን እርካታና ምቹት በተጨማሪ ከግል ንጽህና እጥረት ከሚመጡ በሽታዎችም ይጠብቀናል። የግል ንጽህናችንን ካለመጠበቅ ከሚመጡ በሽታዎች መካከልም ጥቂቶቹ እንደ እክክ፣ የዓይን ማዘ (ትራኮማ)ና የወስፋት በሽታ ተጠቃሾች ናቸው። የእነዚህ በሽታዎች መንስኤና የህመም ምልክቶችም የሚከተሉት ናቸው።

የበሽታው ዓይነት	መንስኤው	የህመም ምልክቶች
የዓይን ማዘ	ፕሮቶዛ የተባለ ተህዋስ ክፍል	የዓይን መቅላት፣ መሞጭሞጭ የአይን ጠርዝ ነጭ ወፍራም ፈላሽ ነገር ማውጣት፣
እከክ	የሰውነት ቆዳ መቆሽሽ	ማሳከክ፣ መቀንቀን ምቹት ማጣት
ወስፋት	የድቡልቡል መሬት ትል እንቁላል ከምግብና ውሃ ጋር መዋጥ	ማቅለሽለሽ፣ ግርጣት፣ አቅም ማነስ፣ የደም ማነስ፣ ወዘተ

ሠንጠረዥ 1/3 የግል ንፅህናን ባለመጠበቅ ሊከሰቱ የሚችሉ በሽታዎች መንስኤና ምልክቶቻቸው

1.3.3 ኤድስ በደም የሚተላለፍ በሽታ

- ኤድስ ምንድነው?
- የኤድስ መንስኤስ ምንድነው?
- የኤድስ መተላለፊያ መንገዶች ምን ምን ናቸው?
- የኤድስ መከላከያ መንገዶችን በዝርዝር ግለፅ።

የኤድስ በሽታ /ህመም/ የሰውነትን ራሱን ከበሽታ የመከላከል አቅም የሚያዳክም በሽታ ነው። መንስኤውም ኤች አይ ቪ የተባለ ተህዋስ /ቫይረስ/ ነው። ሰውነታችን በተፈጥሮ በሽታን የመከላከል ችሎታ አለው። ነገር ግን አንድ ሰው በኤድስ በሽታ ከተያዘ ሰውነቱ በሽታን የመከላከል አቅም ያጣል ወይም ይቀንስበታል። ስለዚህ በቀላሉ ለሌሎች በሽታዎች ይጋለጣል ማለት ነው።

የኤድስ በሽታ ምልክቶች

ከኤድስ በሽታ ምልክቶች ውስጥ ለምሳሌ፡- የክብደት መቀነስ፣ ተከታታይ ትኩሣት፣ የማያቋርጥ ሣል፣ ከፍተኛ የሆነ ተቅማጥ፣ የአፍ መቁሰልና የሳንባ በሽታ ዋና ዋናዎቹ ናቸው።

የኤድስ መተላለፊያ መንገዶች

ኤድስ የሚተላለፈው በደም ንክኪ ነው።

የኤድስ በሽታ መከላከያ መንገዶች

የኤድስ በሽታ መከላከያዎች ምን ምን ናቸው?

ከኤድስ በሽታ መከላከያ መንገዶች ውስጥ ዋና ዋናዎቹ፡-

- ማንኛውንም የደም ንክኪ የሚፈጥር ነገር ማስወገድ፣
- ሌሎች በተጠቀሙበት ስለታም ነገር/ምላጭ/፣ ሹል ነገር/መርፌ/፣ የጥርስ መፋቂያ ቡሩሽ አለመጠቀም ናቸው።

1.3.1.1. አንድ ሰው በአደጋ ላይ የሚገኝ ከሆነ ለትላልቅ ሰዎች በአስቸኳይ መንገር አለባችሁ።

- አደጋ ምንድነው?
- አንድ ችግር ያጋጠመውን ሰው ብታገኙ ምን ማድረግ እንዳለባችሁ ለመምህራችሁ ግለፁ።

አደጋ አንድን ሰው ለችግር የሚዳርግ ነገር ማለት ነው። ስለዚህ አንድ ሰው በአደጋ ላይ መሆኑ ከታወቀ በአስቸኳይ ለሌሎች ሰዎች በማሳወቅ ግለሰብ/ቧ/ ለችግሩ/ሯ/ መፍትሄ እንዲያገኝ/ድታገኝ/ ማድረግ ተገቢ ነው።

1.4. የግል ንጽህና አጠባበቅ ልምዶች

- ቀደም ሲል የተማራችሁትን የግል ንጽህና አጠባበቅ ዘዴዎችን ምን ያህል ታስታውሳላችሁ? የምታስታውሷቸውን በዝርዝር ለመምህራችሁ ግለፅ።
- ጥሩ የሆነ የአካባቢ ንጽህና ምን ጠቀሜታ አለው?

ዋና ዋናዎቹ የግል ንጽህና አጠባበቅ ልምዶች የሚከተሉት ናቸው። እነሱም፦

- ሰውነትን መታጠብ፤
- ጥርስን ሁል ጊዜ ከምግብ በኋላ መፋቅና ማፅዳት፤
- የታጠቡ ልብሶችን መልበስ፤ የመኖሪያ ቤትን ጽዳት መጠበቅ፤
- የትምህርት ቤት ግቢንና የመማሪያ ክፍሎችን ንጽህና መጠበቅ፤
- ሁል ጊዜ መፀዳጃ ቤትን መጠቀም፤
- የሰውንና የእንስሳትን መኖሪያ መለየት፤
- ቆሻሻን የትም አለመጣልና ለቆሻሻ መጣያ የተዘጋጁ የቆሻሻ ማጠራቀሚያ ዕቃዎች መጠቀም። በተጨማሪም በትምህርት ቤት ቅጥር ግቢ ውስጥ የሚገኘውን ማንኛውንም ቆሻሻ በማንሳትና በተገቢ ቦታ በማስቀመጥ ጥሩ የመማሪያ አካባቢ እንዲሆን ማድረግ ናቸው።

1.4.1. ለሌሎች ጤንነት ኃላፊነት እንዳለብን ማወቅ

ለሌሎች ሰዎች ጤንነት ኃላፊነት እንዳለብን እንዴት ማሳየት እንዳለብን በዝርዝር ግለፅ።

ለሌሎች ሰዎች ጤንነት ኃላፊነት እንዳለብን ከምናሳይባቸው መንገዶች አንዱ በተላላፊ በሽታ መጠቃታችንን እንዳወቅን ወደ ሌሎች እንዳይተላለፍ ጥንቃቄ ማድረግ ሲሆን ከነዚህ ጥንቃቄዎች ውስጥ ጥቂቶቹ፡-

- የሣንባ በሽታ፣ ኢንፍሌንዛ፣ ጉንፋን የመሳሰሉት በትንፋሽ የሚተላለፉ በሽታዎች ሲይዙን አክታን በየቦታው አለመትፋት፣ ንፍጣችንን የተናፈጥንበትን ሶፍት ወረቀት በቆሻሻ መጣያ ውስጥ መጣል ወይም የሰው እግር ወደ ማይደርስበት ቦታ ማድረግና የበላንበትንና የጠጣንበትን ዕቃ በሚገባ ሳይፀዳ ሌሎች እንዳይጠቀሙበት ማድረግ፣
- ሲያስነጥስንና ሲያስለን አፋችንን አጠገባችን ካሉት ሰዎች ዞር ማድረግ፣ በእጃችን አፋችንን መከለል፣
- ሆዳችን ሲያመን መፀዳጃ ቤትን ብቻ መጠቀም፣
- መታመማችንን እንዳወቅን ቶሎ ብለን ወደ ሐኪም ቤት ሄደን መመርመርና መታከም ናቸው።
- ከዚህም በተጨማሪ ተማሪዎች በክፍል ውስጥ የተማሩትን የጤና አጠባበቅ ዘዴን፡-

1ኛ. በትምህርት ቤታቸው ውስጥ የሚገኙትን ማንኛውንም ቆሻሻ በማንሳትና በተገቢው ቦታ በማስቀመጥ ጥሩ የሆነ የመማሪያ አካባቢ ማድረግ አለባቸው።

2ኛ. የተለያዩ ቀለማትን በመጠቀም በሥዕል ጥሩ የግል ንጽህና የሚያሳዩ ፖስተሮችን በመስራት ለሌሎች ትምህርቱን በማስተላለፍ ሁሉም የአካባቢውን ንጽህና እንዲጠብቅ ምሳሌ መሆን ይጠበቅባቸዋል።

ሥዕል 1/15 ተማሪዎች ት/ቤታቸውን ሲያፀዱ

**ሥዕል 1/16 ተማሪዎች የግል ንጽህናን የሚያሳዩ ፖስተሮችን በት/ቤትና
አካባቢያቸው ሲለጥፉ**

መልመጃ 1.6 /የክለሳ ጥያቄዎች/

መመሪያ ሀ) ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. የሰውነትን ከበሽታ ራሱን የመከላከል አቅም ያደክማል።
 - ሀ) የወባ በሽታ
 - ለ) የኤድስ በሽታ
 - ሐ) የወስፋት በሽታ
 - መ) የጉንፋን በሽታ

2. ጥሩ የግል ጤና አጠባበቅ ልምድ ያልሆነው የቱ ነው?
 - ሀ) ቆሻሻን ጓሮ መድፋት
 - ለ) መፀዳጃ ቤትን መጠቀም
 - ሐ) ጥፍርን መቁረጥ
 - መ) የመኖሪያ ቤትን ፅዳት መጠበቅ

3. በግል ንፅህና ጉድለት የሚከሰት በሽታ ነው።
 - ሀ) አሜባ
 - ለ) ወስፋት
 - ሐ) እከክ
 - መ) የዓይን ማዘ
 - ሠ) ሁሉም

4. ከሚከተሉት ውስጥ የጥርስ ጥቅም ያልሆነው፡-
 - ሀ) ንግግርን ማስተካከል
 - ለ) ምግብን መፍጨት
 - ሐ) ውበት መስጠት
 - መ) ምግብን መዋጥ

5. ፊትን ባለመታጠብ የሚከሰት በሽታ ነው?
 - ሀ) አሜባ
 - ለ) የዓይን ማዘ
 - ሐ) ኤድስ
 - መ) ወስፋት

6. ከሚከተሉት የእንስሳት ተዋጽኦ ያልሆነ ምግብ የቱ ነው?
 - ሀ) አይብ
 - ለ) ፍርፍር
 - ሐ) ወተት
 - መ) እንቁላል

7. የሰውነታችንን ንጽህና ባለመጠበቅ የሚከሰት በሽታ የቱ ነው?
 - ሀ) የደም ማነስ በሽታ
 - ለ) የጉንፋን በሽታ
 - ሐ) እከክ
 - መ) ሁሉም

መመሪያ ለ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች ትክክል ከሆነ እውነት ትክክል ካልሆነ ሀሰት በማለት መልሱ።

1. በምግብ እጥረት የሚከሰት በሽታ በተህዋሲያን ከሚከሰት ይለያል።
2. አሜባ በተበከለ ምግብና ውሃ የሚከሰት በሽታ ነው።
3. የኤድስ በሽታ አብሮ በመብላትና አብሮ በመጠጣት አይተላለፍም።
4. ሹልና ስለታም ነገሮች በጋራ በመጠቀም ኤች አይ ቪ አይተላለፍም።
5. የሳንባ በሽታ በትንፋሽ የሚተላለፍ በሽታ አይደለም።
6. ካሮት ከበሽታ ተከላካይ ምግቦች አንዱ ነው።

ሐ) በ“ሀ” ረድፍ የተፃፉትን በ “ለ” ረድፍ ከተፃፉት ጋር አዛምዱ።

“ሀ”	“ለ”
1. የወስፋት በሽታ መንስኤ ነው	ሀ) ኳሻኳር
2. በገንቢ ምግብ እጥረት ምክንያት በህፃናት ላይ የሚከሰት በሽታ	ለ) ወረሃነት
3. የምግብነት ይዘት የሌለው ግን ምግብን ለማብላላት የሚያስፈልግ ፈሳሽ	ሐ) ጮቅ
4. በፀሐይ ብርሃን እጥረት በሕፃናት ላይ የሚከሰት የእግር አጥንት መጉበጥ	መ) ውሃ
5. በእግር ጣቶች መካከል በሚያድግ ፈንገስ የሚከሰት በሽታ	ሠ) እንቅርት
	ረ) ድቡልቡል የመሬት ትል

ማጠቃለያ

- ምግብ ማለት ማንኛውም ሊበላና ሊጠጣ የሚችል ነገር ነው።
- ምግብ ለሰውነታችን እድገትና ጥንካሬ፣ ሀይልና ሙቀት ለመስጠትና እንዲሁም የተለያዩ በሽታዎችን ለመከላከል ይጠቅማል።
- የምግብ ዓይነቶች ከሚሰጡት ጥቅም አንጻር በሦስት ዋናዎች ክፍሎች ይመደባሉ።

እነርሱም፡-

- ገንቢና ጠጋኝ
- ሀይልና ሙቀት ሰጪ እንዲሁም
- በሽታን ተከላካይ ናቸው።
- በአንድ አካባቢ ሚኖሩ ሰዎች አዘውትረው የሚመጡት ምግብ የተለምዶ ምግብ ይባላል።
 - ሰው ምግቡን የሚያገኘው ከሁለት ዋናዎች ምንጮች ሲሆን እነርሱም፤
 - እፅዋትና
 - እንስሳት ናቸው።
 - የሰው ልጅ የአመጋገብ ስርአት እንደ የምግብ ዓይነት፣ ባህል፣ የሥልጣኔ ደረጃና የመመገቢያ ዕቃ ይለያያል።
 - የአመጋገብ ሥርዓት በሦስት ዋና ዋና ክፍሎች ይመደባሉ። እነርሱም፡-
 - ከምግብ በፊት
 - በምግብ ወቅትና
 - ከምግብ በኋላ የአመጋገብ ስርዓቶች ናቸው።
 - ምግብን ተከፍሎ መመገብ የመልካም ማህበራዊ ግንኙነት መሠረት ነው።
 - ጤንነት ማለት የአካልና ማህበረሰብ ደህንነት ማለት ነው።
 - ጤናማ መሆን ለራስና ለሀገር ጠቃሚ ሥራን ለመስራት ይረዳል።
 - ጤናማ ሰዎች ጥሩ ስሜት የሚሰማቸው፣ ደስተኞችና የዕለት ተዕለት ተግባራዊ ሥራ ላይ በንቃትና በብቃት የሚሳተፉ ናቸው።

- ህመምተኞች ጥሩ ስሜት የማይሰማቸውና ብዙ ጊዜያቸውን በመኝታ የሚያሳልፉ ናቸው።
- ህመምተኞችንና አካል ጉዳተኞችን ማክበርና መተባበር ተገቢና የሚያስመሰግን ነው።
- ህመምተኞችን መርዳትና መንከባከብ አስፈላጊ ነው።
- የህመም ምልክቶች የሰውነታችን ጤና መጓደል ምልክቶች ናቸው። እነዚህም የህመም ምልክቶች፡-
 - ማቅለሽለሽ
 - የምግብ ፍላጎት መቀነስ፤
 - ትውከት፤
 - ማሣከክ፤
 - ትኩሣት፤
 - የሆድ ቁርጠት፤
 - ውጋት፤ ወዘተ ጥቂቶቹ ናቸው።
- የህመም ስሜቶች እንደተሰሙን ወደ ጤና ተቋም ሄዶ መታከም በሽታው ሥር ሰዶ ጉዳት እንዳያደርስ ያደርጋል።
- የግል ንጽህና ማለት ሰው ለሰውነቱ እና ለሚለብሰው ልብስ የሚያደርገው ጥንቃቄ ማለት ነው።
- የግል ንጽህና ጉድለት ለተለያዩ የበሽታ ዓይነቶች ያጋልጣል፤ ውበትንም ይቀንሳል።
- ዋና ዋናዎቹ የግል ንጽህና መጠበቂያ መንገዶችም፡-
 - እጅን ከምግብ በፊትና ከመጸዳጃ ቤት መልስ መታጠብ፤
 - የእጅንና የእግርን ጥፍር መቁረጥ፤
 - ገላን መታጠብ፤
 - ጥርስን ዘወትር ከምግብ በኋላ መፋቅና ማጽዳት፤
 - ልብስን ማጠብና መተኮስ ናቸው።

- ከግል ንጽህና ጉድለት የሚመጡ በሽታዎች በቀላሉ ወደ ሌሎች መተላለፍ የሚችሉ ናቸው።
- ከግል ንጽህና ጉድለት የሚመጡ በሽታዎች ጥቂቶቹ፦
 - እከክ
 - የዓይን ማዘ/ትራኮማ/
 - ወስፋት ናቸው።

- ኤድስ በደም ንክኪ የሚተላለፍ የደም በሽታ ሲሆን መንሰኤውም ኤች አይ ቪ የተባለ ቫይረስ ነው።
- ኤድስ ሰውነት ራሱን ከበሽታ የመከላከል አቅምን የሚያደክም በሽታ ነው።
- ለሌሎች ጤንነት ኃላፊነት እንዳለብን ከምናሳይባቸው መንገዶች ውስጥ ተላላፊ የሆነ በሽታ ሲይዘን ወደ ሌሎች እንዳይተላለፍ መጠንቀቅና ቶሎ ህክምና መውሰድ ነው።
- ተማሪዎች በክፍል ውስጥ የተማሩትን የግል ንጽህና አጠባበቅ ዘዴን የት/ቤታቸውን ዕዳት በመጠበቅና ስለ ጥሩ የግል ንጽህና የሚያሳዩ የተለያዩ ፖስተሮችን በመስራት ትምህርቱን ለአካባቢው ህብረተሰብ ማስተላለፍ አለባቸው።

ክፍለ ትምህርት ሁለት

2. ህብረተሰባችን

2.1 የህብረተሰባችን አባላት

ህብረተሰብ ስንል ምን ማለት ነው? ለመምህራችሁ ንገሩ።

ቁልፍ ቃላት

- መንደር
- ህብረተሰብ
- መብት

ህብረተሰብ ማለት በአንድ አካባቢ ወይም መንደር የሚኖሩ ሰዎች ማለት ነው። በአካባቢያችን የሚገኙ ሰዎች ወላጆቻችን፣ ዘመዶቻችን፣ ጎረቤቶቻችን፣ የመንደራችን ነዋሪዎች፣ እንዲሁም እኛን ጨምሮ የህብረተሰቡ አባላት ነን።

የህብረተሰባችንን አባላት እንዴት መመደብ እንችላለን? ተወያዩበት።

2.1.1 የህብረተሰብ አባላትን መመደብ

በአንድ አካባቢ ህፃናት፣ ወጣቶች፣ ጎልማሳና ሽማግሌ እንዲሁም ሴቶችና ወንዶችን እናገኛለን። እነዚህ በጠቅላላ የህብረተሰባችን አባላት በመባል ይታወቃሉ።

- ① እድሜን መሠረት በማድረግ እናንተ በየትኛው የህብረተሰብ አባላት ውስጥ እንደምትመደቡ ለመምህራችሁ ግለፁ?
- ፆታን መሠረት በማድረግ እራሳችሁን በየትኛው የህብረተሰብ ምድብ ትመድባላችሁ?

የህብረተሰባችንን አባላት በሚከተሉት መንገዶች መሠረት መመደብ እንችላለን። እነሱም፡-

1. እድሜን መሠረት በማድረግ፤
2. ያታን መሠረት በማድረግ፤

ህፃን

ወጣት

ጎልማሳ

ሸማግሌ

ሥዕል 2/1 የህብረተሰባችን አባላት

እድሜንና ያታን መሠረት በማድረግ ህብረተሰብን መመደብ

የህብረተሰባችንን አባላት እድሜን መሠረት በማድረግ ህፃን፣ ወጣት፣ ጎልማሳና አዛውንት በማለት መመደብ እንችላለን።

የቤተሰቦቻችሁን አባላት እድሜን መሠረት በማድረግ መድቡ። ከመደባችሁም በኋላ ምን ያህል የቤተሰብ አባላት በተለያዩ ምድቦች እንደተገኙ ለክፍል 3 ደረጃቸውን አብራሩ።

የቤተሰቦቻችሁን አባላትም ሆነ በአካባቢያችን የሚገኙ ሰዎችን እድሜን መሠረት በማድረግ መመደብ እንደምንችል ተመልክተናል። በተጨማሪም የህብረተሰባችን አባላት የታን መሠረት በማድረግ ወንድና ሴት በማለት መመደብ እንችላለን።

⑦ የቤተሰቦቻችሁን አባላት የታን መሠረት በማድረግ መድቡ። ከመደባችሁም በኋላ ምን ያህል ወንድና ሴት እንዳሉ ለክፍል ጓደኞቻችሁ ንገሩ።

አንድ ሰው በእድሜው ከአንድ ደረጃ ወደ ሌላኛው ደረጃ ወይም ምድብ ይተላለፋል። ይህም ሲባል፡-

- ህፃን የነበረው/ችው ወጣት ይሆናል/ትሆናለች።
- ወጣት የነበረው/ችው ጎልማሳ ይሆናል/ትሆናለች።
- ጎልማሳ የነበረው/ችው አዛውንት ይሆናል/ትሆናለች።

እያንዳንዱ የህብረተሰባችንም አባላት በህብረተሰባችን ፈርጆ ብዙ እንቅስቃሴ ውስጥ እጅግ ከፍተኛ የሆነ ጠቀሜታ አለው።

ተማሪዎች፡- ህፃናት በህብረተሰቡ ውስጥ ያላቸው ጠቀሜታ ምንድን ነው?

⑦ ለክፍል ጓደኞቻችሁ ንገሩ።
ህፃን መሆን ያለውን ጠቀሜታና ጉዳት በማስመልከት ከክፍል ጓደኞቻችሁ ጋር ተወያዩበት።

ምን አይነት መብቶች አሉን?

- ህፃናት ለመኖር፣ እራሳቸውን ከጥቃት ለመከላከልና ለእድገታቸው ምን ምን ያስፈልጋቸዋል? ወይም ሊሟሉላቸው ይገባል?
- በክፍል ውስጥ ከሚማሩ ጓደኞቻችሁ መካከል ስም የሌለው ተማሪ አለ?
- ለእያንዳንዳችሁ የግል መጠሪያ ስም ማን አወጣላችሁ? ስም ባይኖራችሁ ምን ይሰማችኋል?

ሥዕል 2/2 መብቶቻቸው የተጠበቀላቸው ህፃናት

ህፃናት ከተወለዱ በኋላ ስም ይወጣላቸዋል። ስሙ ለህፃናት መለያ ሆኖ ያገለግላል። ህፃናት ይህን የመጠሪያ ስም እንደ መለያ ሆኖ ስለሚያገለግላቸው ስም የማግኘት መብት አላቸው። ስማቸውን መጠሪያ በማድረግ ይጠቀሙበታል።

ትምህርት ቤት ስትገቡ ትምህርት ቤቱ ስማችሁን ጠይቆ እንደመዘገባችሁ (ግ) ታስታውሳላችሁ? ክፍል መምጣታችሁ የሚታወቀው እንዴት ነው? የተወለዳችሁበትን አካባቢ መጠሪያ ስም ታውቃላችሁ? ምን ይባላል?

ሀገራችን ኢትዮጵያ ሰፊ ሀገር ናት። በኢትዮጵያ ውስጥ በአንድ አካባቢ የተወለደ ህፃን ወደ ሌላ ቦታ ሄዶ መኖርና ማደግ ይችላል። አንድ ህፃን የተወለደበት አገር ውስጥ የፈለገበት አካባቢ (ቦታ) ሄዶ የመኖርና የማደግ መብት አለው።

አንድ ህፃን እድሜው ለትምህርት ሲደርስ በመደበኛ ትምህርት ውስጥ ገብቶ የመማር መብቱ መብቶች አሉት።

ልጆች ከአቅም በላይ የሆነ ከባድ ሥራ መስራት የለባቸውም። ነገር ግን ከትምህርት ቤት መልስና በእረፍት ጊዜያቸው ማጥናት፣ ከዚያም በመላላክና ቀላል ሥራዎችን በመስራት ወላጆቻቸውን ማገዝ አለባቸው።

ሥዕል 2/3 ህፃናት በጥናት ላይ

ህፃናት ለሰው ልጅ ለመኖር የሚስፈልጉትን መሠረታዊ ፍላጎቶች ማለትም ምግብ፣ ልብስና መጠለያ የማግኘት መብት አሏቸው። ማንኛውም ህፃን ጤናው የተጠበቀና መልካም ዜጋ እንዲሆን ሊሟላለት ከሚገባቸው መብቶች አንዱና ዋነኛውም መሠረታዊ ፍላጎቱ ነው።

በአጠቃላይ ህፃናት የበርካታ መብቶች ባለቤቶች ናቸው። በተለይም ህፃናት የሚፈልጉት ነገሮች እንዲሟሉላቸው ያስፈልጋል። በተጨማሪም የህፃናት መብቶች፡-

- ፍቅርና እንክብካቤ ማግኘት፤
- የግል ስምና ዜግነት ማግኘት፤
- የተመጣጠነ ምግብ ማግኘት፤
- የትምህርትና የጤና አገልግሎት ማግኘት፤
- በሰላምና በወንድማማችነት ማደግ፤
- በአደገኛ ሥራ ያለመሰማራት መብት፤
- ከዘር፣ ከቀለም፣ ከጋይማኖትና ከጾታ ልዩነቶች የመጠበቅ መብት አላቸው።

በመሆኑም ህፃናት ከላይ የተዘረዘሩ መብቶቻቸውን ጠንቅቀው ማወቅ አለባቸው። ይህንንም ጠንቅቀው ከተረዱ በኋላ መብቶቻቸው የሆኑ ነገሮችን ሲያጡ መጠየቅና ማግኘት ይገባቸዋል።

በትምህርት ቤት ውስጥ ምን ዓይነት እንክብካቤ እየተደረገላችሁ እንደሆነ በዝርዝር ለመምህራችሁ አስረዱ።

②

ሌሎች የህፃናት መብቶች የሆኑትን መምህራችሁን ጠይቁና ተወያዩ።

መብታችሁ ባይጠበቅላችሁ የት ሄዳችሁ መብታችሁን ማስከበር እንዳለባችሁ ከመምህራችሁ ጋር ተወያዩ።

መልመጃ 2.1

መመሪያ:- ሀ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች በጥሞና በመረዳት ዓረፍተ ነገሩ ትክክል ከሆነ እውነት ወይም ስህተት ከሆነ ሐሰት በማለት መልስ ስጡ።

1. የህብረተሰባችንን አባላት እድሜን መሠረት በማድረግ መመደብ እንችላለን።
2. አንድ ሰው በእድሜው ከአንድ ደረጃ ወደ ሌላኛው ደረጃ ወይም የእድሜ ምድብ ይተላለፋል።
3. ህፃናት የመጠሪያ ስም የማግኘት መብት አላቸው።
4. በአንድ አካባቢ የተወለዱ ህፃናት ወደ ሌላ አካባቢ ሄደው የማደግና የመኖር መብት አላቸው።
5. አንድ ህፃን ልጅ እድሜው ለትምህርት ሲደርስ ወደ ትምህርት ቤት ገብቶ የመማር መብት አለው።
6. ህፃናት ከባድ ሥራን መስራት ይችላሉ።
7. የህብረተሰባችንን አባላት እድሜን መሰረት በማድረግ ወንድና ሴት በማለት መመደብ እንችላለን።

ለ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች ካነበባችሁ በኋላ ትክክለኛውን መልስ በባዶ ቦታዎቹ ላይ ሙሉ።

1. የህብረተሰባችንን አባላት እድሜን መሰረት በማድረግ _____
 _____ ፣ _____ ና _____
 በማለት መመደብ እንችላለን።
2. የህፃናት መብት የምንላቸውን ዘርዘሩ።
 ሀ. _____ መ. _____
 ለ. _____ ሠ. _____
 ሐ. _____ ረ. _____
3. የህብረተሰብ አባላትን ፆታን መሠረት በማድረግ _____ ና _____
 _____ በማለት መመደብ እንችላለን።

በህብረተሰብ ውስጥ መኖር

ቁልፍ ቃላት

- ዕቅድ
- ፕሮግራም
- ክብብ
- ንድፍ
- ምስል

- በህብረተሰቡ ውስጥ መኖር ሲባል ምን ማለት ነው?
- በአካባቢያችሁ ምን ምን የመልካም ማህበራዊ ግንኙነቶችን አይታችሁ ታውቃላችሁ?

ሰው ከሰው ጋር ሲኖር በተለያዩ መንገዶች ይገናኛል። በስራ፣ በመኖሪያ ሰፈር፣ በገበያና በመሳሰሉት ሁኔታዎች በሰዎች መካከል ግንኙነቶች ይፈጠራሉ።

ከሰዎች ጋር መግባባት፣ መረዳዳት፣ መከባበር፣ መፋቀር፣ ወዘተ ሲኖረን በህብረተሰብ ውስጥ መልካም ማህበራዊ ግንኙነት መፍጠር እንችላለን።

② ከክፍል ጓደኞቻችሁ ጋር የሚኖራችሁ መልካም ግንኙነት ለምን ይጠቅማል? ተወያይበት።

2.2.1 የእለት እንቅስቃሴን ማቀድ

- በየዕለቱ ለምታከናውኗቸው ተግባራት እቅድ አላችሁ?

እቅድ ማለት አንድን ነገር በፕሮግራም መሠረት መስራት ማለት ነው። አንድን ሥራ ለመስራት መቼ እንደምንሰራ የጊዜ ዕቅድ ማውጣት አለብን። ሰዎች ያላቸውን ገንዘብ በቁጠባ ለመጠቀም የገንዘብ ዕቅድ ያወጣሉ። ዕቅድ ሳይኖራቸው የሚሰሩ ከሆነ ጉልበታቸው ያልቅና ይደክማሉ። ስለዚህ አንድን ሥራ ከመስራታችን በፊት ዕቅድ ማውጣት ይጠበቅብናል።

ጊዜን በዕቅድ መጠቀም

ቀጥሎ የተመለከተውን የሁለት ጓደኛዎች ውይይት ተመልከቱ።

ዱካሞ፡- ጊዜሽን እንዴት ትጠቀሚያለሽ?

ደራሮ፡- ከጠዋት እስከ ማታ ያለውን ጊዜ የትምህርት፣ የጥናት፣ የጨዋታ፣ የቤት ሥራ፣ የምግብ፣ የመኝታና የሥራ ጊዜ በማለት በዕቅድ አውጥቼ እጠቀማለሁ።

ዱካሞ፡- እንዴት ነው እንዲህ አድርገሽ የከፋፈልሽው?

ደራሮ፡- የበለጠ እንዲገባህ የራሴን እቅድ ላሳይህ።

- ጧት ከ12:30 እስከ 1 ሰዓት ከእንቅልፌ ተነስቼ ፊቴን ታጥቤ ቁርሴን እበላለሁ።
- ከ1:00 እስከ 2:00 ሰዓት ከጓደኛ ጋር በመሆን ወደ ትምህርት ቤት እሄዳለሁ።
- ከ2:00 እስከ 6:15 ሰዓት ትምህርት ቤት እቆያለሁ።
- ከ6:30 እስከ 7:30 ምሳዬን እበላለሁ።
- ከ7:30 እስከ 8:00 ሰዓት እረፍት አደርጋለሁ።
- ከ8:00 እስከ 9:00 ሰዓት ከጓደኞቼ ጋር እጫወታለሁ።
- ከ9:00 እስከ 10:30 ሰዓት የቤት ሥራዬን እየሰራሁ አጠናለሁ።

ዱካሞ፡- እንዴት ጥሩ ነው? አንቺ ለካ ጥሩ ውጤት የምታመጧው እንደዚህ እያጠናሽ ነው? ለመሆኑ አንቺ ነሽ እንዴ እቅዱን ያወጣሽው?

ደራሮ፡- አባቴና እኔ ነን ያወጣነው።

ዱካሞ፡- በቃ እኔም ከአባቴ ወይም ከእናቴ ጋር ሆኜ የአንቺን አይነት እቅድ አወጣለሁ። እናም ጎበዝ እሆናለሁ።

- ⑦ ከላይ በተገለፀው ውይይት ምን ትምህርት አገኛችሁ?
- እናንተስ ጊዜያችሁን እንዴት ለመጠቀም አቅዳችኋል?

ጊዜን በዕቅድ መጠቀም ማለት በአንድ ቀን ውስጥ የምናከናውናቸውን ተግባራት በሰዓት ከፋፍሎ ሥራ ላይ ማዋል ማለት ነው።

ጧት ከመኝታችሁ ተነስታችሁ ማታ እስከምትተኙ ድረስ ያለውን ክንውን በቅደም ተከተል ጻፉ። ማንኛውንም ነገር ለማከናወን በዕቅድ የተከፋፈለ ጊዜ ያስፈልጋችኋል።

ጎበዝ ተማሪዎች ጠዋት ተነስተው ከትምህርት ሰዓት ቀድመው ወደ ትምህርት ቤት ይደርሳሉ። የሰንደቅ ዓላማ ሥነ-ሥርዓት አክብረው ትምህርታቸውን ይከታተላሉ። የትምህርት ሰዓትን አክብሮ እስከ መጨረሻ ክፍለ ጊዜ መማርም የጎበዝ ተማሪዎች ተግባር ነው።

ተግባራዊ ክንዋኔ 2/1 :- የጊዜ አጠቃቀም

ዓላማ:- ጊዜን በአግባቡ ለመጠቀም የሚያስችል የጊዜ ሰሌዳ አዘገጃጀት።

አስፈላጊ ነገሮች:-

- የሥዕል ወረቀት
- እስክራብቶ ወይም እርሳስ
- ማስመሪያ

አሰራር/ አዘገጃጀት

- በቀን ውስጥ ያለንን ጊዜያት ቀጥሎ እንደተቀመጠው መከፋፈል።
- በቀን ውስጥ የምናከናወናቸውን ተግባራት የመኝታ ጊዜ፣ የምግብ፣ የጥናት፣ የጫወታ፣ የቤት ሥራ፣ የሥራና የትምህርት ጊዜ በማለት መመደብ፣
- የመደብናቸውን ጊዜያት ተግባራትን ከታች እንደሚታየው ሰንጠረዥ በማዘጋጀት በሰንጠረዥ ውስጥ በማስገባት ክፍለ ጊዜንና ስራን ትይዩ ማስቀመጥ።

የዕለቱ ቀናት	በእለቱ የሚከናወኑ ተግባራት					
	የመኝታ ጊዜ	የምግብ ጊዜ	የጥናት ጊዜ	የጨዋታ ጊዜ	የቤት ሥራ ጊዜ	የሥራ ጊዜ
1:00 — 6:30						
6:30 — 7:00						
7:00 — 8:30						
8:30 — 10:30						
10:30 — 12:00						
12:00 — 2:00						
2:00 — 4:00						

ሠንጠረዥ 2/1 የዕለት ተእለት ውሎአችንን ለማከናወን የሚጠቅም የጊዜ ሠሌዳን ማዘጋጀት

2.2.2 እራስን የማስተዳደር ክህሎት

- ለህፃናት ልብሣቸውን ወላጆቻቸው እንደሚያለብሷቸው ምግባቸውንም እንደሚያበሏቸው አስተውላችኋል? እናንተም ህፃን በነበራችሁበት ወቅት ወላጆቻችሁ ያለብሷችሁ እንደነበር ታስታውሳላችሁ?
- አሁን ልብሳችሁን መልበስ ችላችኋል?
- ትምህርት ቤት በራሳችሁ መምጣት ችላችኋል ወይስ ሌሎች ሰዎች ያመጧችኋል?

ልጆች እያደጉ ሲሄዱ የሚፈልጉትን ነገር እራሳቸው መሥራት ይጀምራሉ። ጠዋት ተነስተው ወደ ትምህርት ቤት ከመሄዳቸው በፊት ፊታቸውንና እጃቸውን ይታጠባሉ። ቁርስ እንዲሰጣቸው ጠይቀው ከበሉ በኋላ ወደ ትምህርት ቤት ይሄዳሉ።

ከትምህርት ቤት ስትመለሱ ደብተራችሁንና ብዕራችሁን ማን

ግ ይጠብቅላችኋል?

በቤት ውስጥ ማንም ሳይረዳችሁ የምትሰሩትን ስራ በዝርዝር ጽፋችሁ ከክፍል ጓደኞቻችሁ ጋር ተወያዩ።

2.2.3 በማህበረሰብ እንቅስቃሴ ውስጥ ተሳታፊ መሆን

በመንደራችሁ የሚኖሩ ሰዎች በጋራ በመሆን የተለያዩ ተግባራትን ሲያከናውኑ ተመልክታችሁ ታውቃላችሁ?

እያንዳንዱ ሰው በግሉ የተለያዩ ተግባራትን ያከናውናል። እነዚህ ግለሰቦች በጋራ በመሆን ቡድን ይመሰርታሉ። ይህ የተመሰረተው ቡድን የተለያዩ ዓላማ ይኖረዋል። ይህ የቡድን አስተዋጽኦ የማህበረሰቡ እንቅስቃሴ አካል ይሆናል።

በአካባቢያችን የሚገኙ ማህበረሰቦች የተለያዩ ተግባራትን በጋራ በመሆን ያከናውናሉ። ለምሳሌ በጋራ በመሆን እርሻ ያርሳሉ፣ መንገድ ይሰራሉ፣ የአካባቢን ጽዳት ይጠብቃሉ፣ ችግኞችን ይተክላሉ። ይህ አይነቱ ተግባር በአንድ ማህበረሰብ ውስጥ እጅግ አስፈላጊና ጠቃሚ ነው።

ተማሪዎች በህብረተሰብ እንቅስቃሴ ውስጥ ጉልህ ድርሻ ሊኖራቸው ይገባል። ስለሆነም እናንተም እንደ ማህበረሰቡ አባላት የሳምንት ወይም የወር እቅድ በመንደፍ የህብረተሰቡን ተሳትፎ ሚናችሁን ልታጎሉ ይገባል።

ሥዕል 2/4 የአካባቢ ህዝብ በጽዳትና በችግኝ ተክላ ዘመቻ ላይ

② እናንተ በማህበረሰብ እንቅስቃሴ ውስጥ ተሳትፋችሁ ታውቃላችሁ?
በትምህርት ቤታችሁ ውስጥ ምን ምን ክበባት እንደሚገኙ ዘርዝሩ።

በትምህርት ቤቶች ውስጥ የተለያዩ ክበባት ይገኛሉ። ለምሳሌ የፀረ- ኤድስ ክበብ፣ የአካባቢ እንክብካቤ ክበብ፣ የልጃገረዶች ክበብ፣ የስፖርት ክበብና የመሳሰሉት ይገኛሉ።

② በክበባት ውስጥ መሳተፍ ለምን ይጠቅማል? መምህራችሁን ጠይቁ።

ክበባቶች ውስጥ ተሳትፎ ማድረግ እጅግ አስፈላጊ ነው። የጎበዝ ተማሪ አንዱ መገለጫው በትምህርት ቤቶች ውስጥ በሚገኙ ክበባት ውስጥ መሳተፍ ነው። ክበባት ውስጥ ተሳትፎ ማድረግ ተማሪዎች ከመደበኛው የክፍል ውስጥ ትምህርት በተጨማሪ በህብረተሰብ ውስጥ ስለሚኖራቸው ጉልህ ድርሻ ግንዛቤ እንዲይዙ ይረዳቸዋል።

እናንተ የየትኛው ክበብ አባላት ናችሁ? የክበቡስ አላማ ምን ምንድነው?
② በትምህርት ቤታችሁ ክበባትን እንዴት ማቋቋም እንደሚቻል ከመምህራችሁ ጋር ተወያዩ።

እያንዳንዱ ተማሪ በትምህርት ቤት ውስጥ ሲኖር ቢያንስ የአንድ ክበብ አባል በመሆን አስተዋጽኦ ማድረግ አለበት። ምክንያቱም እውቀትና ክህሎት በክፍል ውስጥ በሚሰጥ ትምህርት ብቻ ሊገኝ አይችልምና።

መልመጃ 2/2

መመሪያ:- ሀ. የሚከተሉትን ጥያቄዎች ትክክል ከሆነ እውነት ትክክል ካልሆነ ሀሰት በማለት መልሱ።

1. ሰው ከሰው ጋር ሲኖር በተለያዩ መንገዶች ይገናኛል።
2. ሰዎች ገንዘባቸውን በቁጠባ ለመጠቀም የገንዘብ ዕቅድ ሊኖራቸው ይገባል።
3. ገንዘብን ስናገኝ ያየነውን ሁሉ ነገር መግዛት አስፈላጊ ነው።
4. ጊዜን በዕቅድ መምራት እጅግ ጠቃሚ ነው።
5. የጊዜ ዕቅድ የሌላቸው ተማሪዎች ጎበዝ ተማሪዎች ናቸው።

መመሪያ:- ለ የሚከተሉትን ጥያቄዎች በማንበብ ባዶ ቦታዎቹን ሙሉ።

1. _____ ማለት አንድን ነገር በፕሮግራም መሥራት ማለት ነው።
2. አንድን ሥራ ከመስራታችን በፊት የሚያስፈልገን የ_____ ዕቅድ ማውጣት ነው።
3. በአንድ ቀን ውስጥ የምናከናውናቸውን ተግባራት በሰዓት ከፋፍሎ ሥራ ላይ ማዋል የሚችለን የ_____ ዕቅድ ሲኖረን ነው።

2.3 ህብረተሰባችን ኃይል ያስፈልገዋል

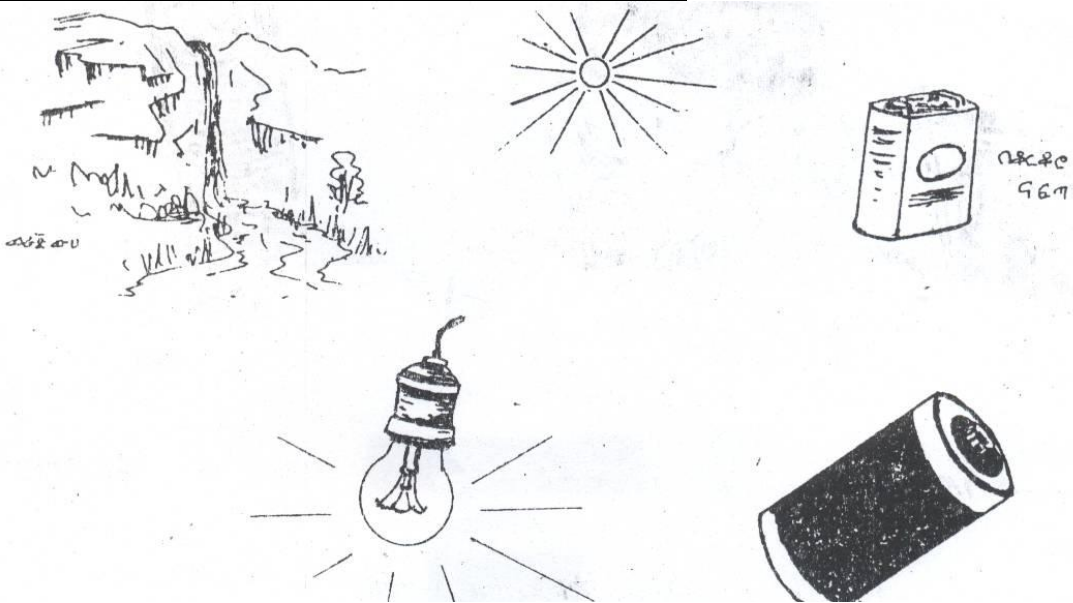
2.3.1 የኃይል ፍላጎት

በአከባቢያችሁ ለተለያዩ ተግባራት (ለምሳሌ ምግብ ለማብሰልና ለብርሃን) የምትጠቀሙበትን ኃይል ከየት እንደምታገኙ ለመምህራችሁ ንገሩ።

በቤታችሁ ውስጥ ምግብ ለማብሰልና ቤታችንን ለማሞቅ ኃይል እንጠቀማለን። የረጠቡ ልብሶችን በፀሀይ ኃይል ማድረቅ እንችላለን። በአከባቢያችን የምናገኛቸው የእህል ወፍጮዎች፣ የቡና መፍጫዎች፣ ለመጓጓዣነት የምንጠቀምባቸው ተሽከርካሪ መኪናዎች፣ ሞተር ሳይክሎች፣ አውሮፕላኖችና መርከቦች ሲንቀሳቀሱና ሲሰሩ ኃይልን ይጠቀማሉ። እነዚህ ለመጓጓዣነት የምንጠቀምባቸው ከቤንዚንና ከናፍጣ ኃይላቸውን በማግኘት ይንቀሳቀሳሉ። አብዛኛው መሣሪያዎች የኤሌክትሪክን ኃይል ይጠቀማሉ።

2.3.2 የኃይል ምንጮች

የኃይል ምንጮች የምንላቸው ምን ምን ናቸው?

ሥዕል 2/5 የኃይል ምንጮች

ኃይልን ከተለያዩ ምንጮች ልናገኝ እንችላለን። የኃይል ምንጮች የምንላቸው ማገዶ፣ የድንጋይ ከሰል፣ ናፍጣ፣ ቤንዚን የፀሐይ ብርሃን፣ ነፋስ፣ ወራጅ ውሃና የመሳሰሉት ናቸው። እነዚህ የኃይል ምንጮች በሶስት መመደብ እንችላለን። እነሱም

ሀ) የሀገር ውስጥ የኃይል ምንጮች

የሀገር ውስጥ የኃይል ምንጮች የምንላቸው በቤታችን ውስጥ ምግብ ለማብሰል፣ ቤታችንን ለማሞቅና ለመሳሰሉት ተግባር የምንጠቀምባቸው ናቸው።

ለምሳሌ:- ማገዶ (እንጨት)፣ የድንጋይ ከሰል

ለ) የመጓጓዣ የኃይል ምንጮች

እነዚህ የኃይል ምንጮች በብዛት ለመጓጓዣነት የምንጠቀምባቸው መኪናዎች ሲንቀሳቀሱ እንዲሄዱ የሚረዳቸው የኃይል ምንጮች ናቸው።

ለምሳሌ:- ናፍጣና ቤንዚን

ሐ) የተፈጥሮ የኃይል ምንጮች

የተፈጥሮ የኃይል ምንጮች ከተፈጥሮ የምናገኛቸው ሆነው እኛ እንደአመቺነቱ በቀጥታ ወይም ወደ ሌላ መልክ ቀይረን የምንጠቀምባቸው የኃይል ምንጮች ናቸው።

ለምሳሌ:- የፀሐይ ብርሃን፣ ነፋስ፣ ወራጅ ውሃ

ኤሌክትሪክ የኃይል ምንጭ አይደለም ነገር ግን ከተፈጥሮ የኃይል ምንጮች ለአጠቃቀም በሚመች መልኩ ተቀይሮ የምናገኘው ኃይል ነው።

አንድን ሥራ ለመስራት ለሰው ልጅም ኃይል ያስፈልገዋል። ኃይልን ከተለያዩ ነገሮች እንደምናገኝ ተመልክተናል። ሰውነታችን ለመንቀሳቀስና ሥራ ለመስራት ኃይል ያስፈልገዋል። ሰውነታችን ኃይል የሚያገኘው ከምንመገበው ምግብ ነው።

ተማሪዎች! ኃይል ለምን እንደሚጠቅመንና የኃይል ምንጮች የሚባሉትን በጥቅሉ ከላይ ተመልክተናል። ከዚህ በመቀጠል እያንዳንዱን የኃይል ምንጭ በዝርዝር እንመለከታለን።

ማገዶ

በአከባቢያችሁ ሰዎች ምግባቸውን ለማብሰል ምን ይጠቀማሉ?
ከንደኞቻችሁ ጋር ተወያይታችሁ ለመምህራችሁ ተናገሩ።

አብዛኛው በአገራችን የሚኖሩ ሰዎች ምግብ ለማብሰል የማገዶ እንጨት፣ ከሰል ወይም ኩብትን በማንደድ ይጠቀማሉ። የማገዶ እንጨትን ለመጠቀም ወይም ከሰል ለማዘጋጀት ዛፎች ይቆረጣሉ። በሚቆረጡ ዛፎች ምትክ ሌላ ዛፎችን መትከል አስፈላጊ ነው።

በፀሀይ ወቅት በግቢያችሁ ወይም በትምህርት ቤታችሁ ዛፍ ስር ተቀምጣችሁ ታውቃላችሁ? ምን ይሰማችኋል?

⑦ ዛፎች ተቆርጠው ካለቁ በአከባቢያችሁ ላይ ሊያስከትሉ የሚችሉ ጉዳዮች ምን ምንድናቸው?

ዛፎች ተቆርጠው እንዳያልቁ ምን ምን መደረግ እንዳለበት ከመምህራችሁ ጋር ተወያዩ።

የፀሐይ ብርሃን

ልብሳችሁን አጥባችሁ በፀሐይ ላይ ስታሰጡ ምን ይሆናል?
ፀሀይ የሙቀት ኃይል አላት። እርጥብ የሆነ ልብስ በፀሐይ ላይ ሲሰጣ ይደርቃል። ከፀሐይ የምናገኘው የሙቀት ኃይል እርጥበት ልብስን ከማድረቅ ሌላ በርካታ ጠቀሜታዎችን ይሰጠናል።

⑦ ከፀሐይ የምናገኘው የሙቀት ኃይል እርጥብ ልብስን ከማድረቅ ሌላ ምን ጥቅም እንደሚሰጥ ለመምህራችሁ ንገሩ።

የንፋስ ኃይል

ንፋስ በሚነፍስበት ወቅት በአካባቢያችሁ የሚገኙ ዛፎች ቅጠሎቻቸው ሲንቀሳቀሱ አስተውላችሁ ታውቃላችሁ?

ንፋስ በሚነፍስበት ወቅት የለበሳችሁት ልብስ፣ በአካባቢ የሚገኙ ዛፎች፣ አቧራና የመሳሰሉ ቁሳቁሶች ይንቀሳቀሳሉ። እነዚህ ነገሮች እንዲንቀሳቀሱ የሚያደርጓቸው ኃይል የንፋስ ኃይል በመባል ይታወቃል።

⑦ የንፋስ ኃይል እንዴት መጠቀም እንደምንችል ከመምህራችሁ ጠይቃችሁ ተረዱ።

የናፍጣና የቤንዚን ኃይል

መኪና ለመንቀሳቀስ ኃይል ያስፈልገዋል። መኪና ቤንዚን ወይም ናፍጣ ከጨረሰ ይቆማል። ናፍጣ ወይም ቤንዚን ተጨምሮበት ሲነዳ መንቀሳቀስና መሄድ ይጀምራል።

በቤት ውስጥ ናፍጣና ቤንዚንን ለምን እንደምንጠቀም ወላጆቻችሁን ጠይቁና በተረዳችሁበት ነጥብ ላይ ከክፍል ጓደኞቻችሁ ጋር ተወያዩ ።
በምሽት ጊዜ በቤታችሁ ውስጥ ለብርሃን የምታበሩት ምንድን ነው?

በአንዳንድ ቤቶች ውስጥ የኤሌክትሪክ መብራት ይጠቀሙ ይሆናል። በሌሎች ደግሞ ኩራዝ፣ ፋኖስ ወይም ማሾ ይበራል።

ኩራዝ፣ ፋኖስና ማሾ እንዴት ብርሃን ሊሰጡ ይችላሉ?

⑦ የኤሌክትሪክ መብራት አምቦል ብርሃን እንዴት እንደሚሰጥ መምህራችሁን ጠይቃችሁ ተወያዩበት።

ተግባራዊ ክንዋኔ 2/2 የነዳጅ ኃይል

ዓላማ:- ናፍጣ ኃይል እንዳለው መፈተሽ።

አስፈላጊ ቁሳቁሶች

- ሁለት ኩራቶች
- የኩራዝ ክር
- ናፍጣ
- ክብሪት

አሠራር

- በሁለቱም ኩራቶች ውስጥ ክር መጨመር።
- አንደኛው ኩራዝ ውስጥ ናፍጣ በመጨመር በደንብ መክደን።
- ሁለተኛው ኩራዝ ውስጥ ናፍጣ ሳይጨምሩ በደንብ ከድኖ ማዘጋጀት።
- የሁለቱን ኩራቶች ክሮች ክብሪት በመጫር ማያያዝ።

ሥዕል 2/6 በናፍጣ ኃይል ኩራዝ ሲበራ

ስለዚህ ናፍጣ ብርሃን ሊሰጥ የሚችል ኃይል አለው።

ተግባራዊ ክንዋኔ 2/3 የባትሪ ድንጋይ ኃይል

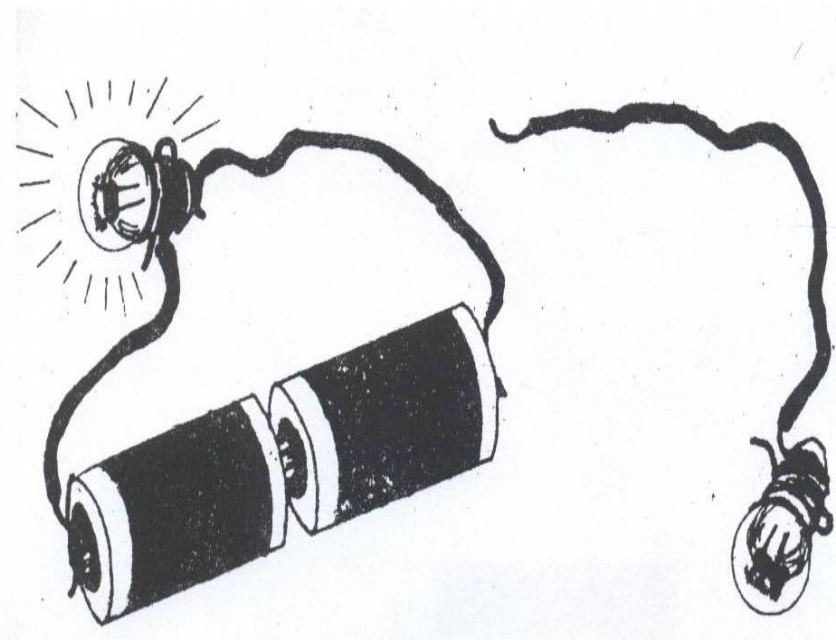
ዓላማ:- የባትሪ ድንጋይ ኃይል እንዳለው መፈተሽ።

አስፈላጊ ቁሳቁሶች

- አንድ የባትሪ አይን
- ግማሽ ሜትር የኤሌክትሪክ ገመድ
- አንድ አገልግሎት የሚሰጥ የባትሪ ገመድ

አሠራር

- ሁለቱን የኤሌክትሪክ ገመድ ጫፎች መላጥና ሽቦዎችን በአንድ በመጠምዘዝ ማዘጋጀት።
- ከታች በስዕሉ እንደተመለከተው የአንደኛውን ሽቦ ጫፍ በባትሪ ዓይን መጠምጠም።
- የባትሪውን ዓይን በባትሪ ድንጋይ አናት ማስቀመጥ።
- ከታች በስዕል በተመለከተው መሠረት ሌላኛውን የሽቦውን ጫፍ በሌላኛው የባትሪ ግርጌ ጋር አገናኝቶ መያዝ።

ሥዕል 2/7 የባትሪ ድንጋይ ጉልበት

የተግባር ጥያቄ

ግ

1. የባትሪው ዓይን በሽቦ ስትጠመጥሙት ብርሃን ሰጠ ?
2. የባትሪ ዓይን ከባትሪ ድንጋይ ጋር ስታገናኙት ለምን ብርሃን ሊሰጥ ቻለ?

ስለዚህ የባትሪ ድንጋይ ብርሃን ሊሰጥ የሚያስችል ኃይል አለው።

ተግባራዊ ክንዋኔ 2/4 የፀሐይ ጉልበት

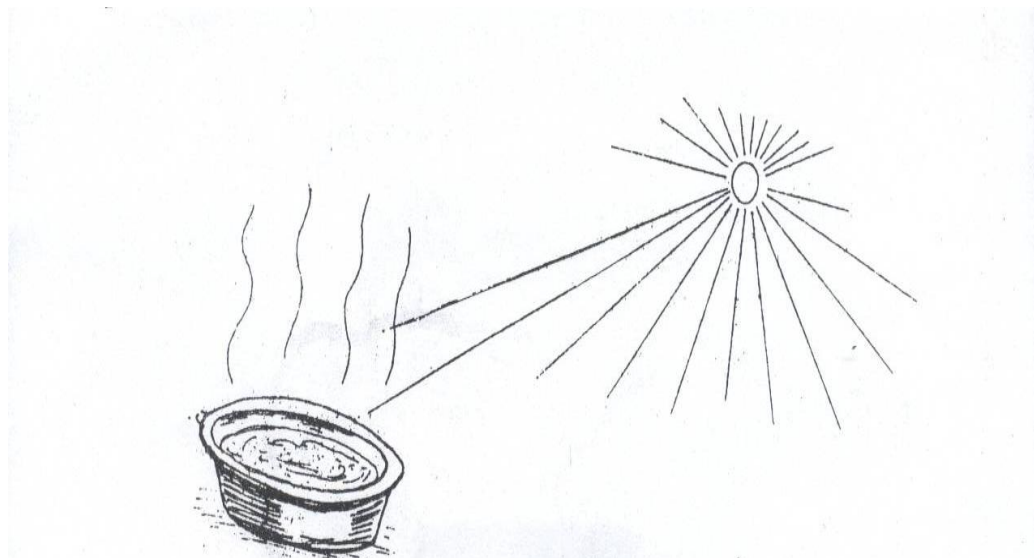
ዓላማ:- የፀሐይ ጉልበት ኃይል እንዳለው መፈተሽ።

አስፈላጊ ቁሳቁሶች

- ጎድጓዳ ሳህን
- አንድ ኩባያ ውሃ

አሠራር

- ውሃውን በጎድጓዳ ሳህን ውስጥ መጨመር።
- ውሃ የያዘውን ሳህን ውጪ የፀሐይ ኃይል ባለበት ሥፍራ ለጥቂት ሰዓት አስቀምጦ መጠበቅ።

ሥዕል 2/8 የፀሐይ ኃይል

የተግባር ጥያቄ:-

1. ውሃው ምን ሆነ?
2. ውሃው እንዲሞቅ ያደረገው ምንድነው?
3. ብዙ ሰዓት ብትቆይ ውሃው ምን የሚሆን ይመስላችኋል?

ተግባራዊ ክንዋኔ 2/5 የፀሐይ ኃይል

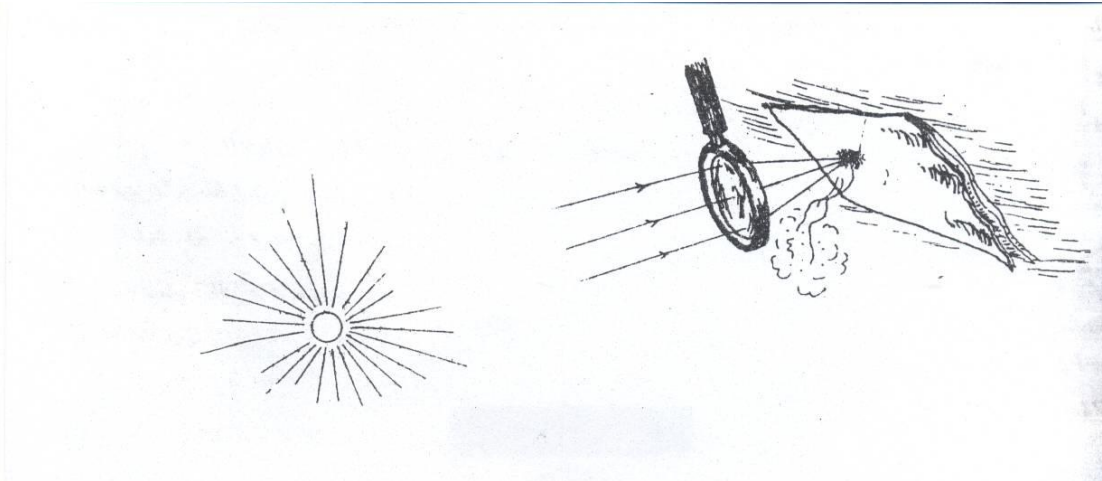
ዓላማ:- ፀሐይ የሙቀት ኃይል እንዳላት መፈተሽ

አስፈላጊ ቁሳቁሶች

- ስስ ወረቀት
- የእጅ ሌንስ

አሠራር

- የፀሐይ ብርሃን ባለበት ቦታ በመሆን ወረቀቱን ከታች ሌንሱን ከላይ በኩል በአስር ሣንቲ ሜትር ከፍታ በስዕሉ እንደሚታየው አድርጎ ለተወሰነ ጊዜ መጠበቅ።

ሥዕል 2/9 በፀሀይ ብርሃን ወረቀትን ማቃጠል

የተግባር ጥያቄዎች:-

- ① 1. ወረቀቱ ምን ሆነ?
2. ወረቀቱ እንዲቃጠል ወይም እንዲሞቅ ያደረገው ምንድነው?

መልመጃ 2/3

መመሪያ ሀ. የሚከተሉትን ጥያቄዎች ትክክል ከሆነ እውነት ስህተት ከሆነ ደግሞ ሐሰት በማለት መልስ ስጡ።

1. የረጠቡ ልብሶችን በፀሐይ ኃይል ማድረቅ ይቻላል።
2. ለመጓጓዣነት የምንጠቀምባቸው ተሽከርካሪዎች ማገዶን እንደ ኃይል ምንጫቸው ይጠቀሙበታል።
3. ኤሌክትሪክ የኃይል ምንጭ ነው።
4. አብዛኛው በአገራችን የሚኖሩ ሰዎች ማገዶን፣ ከሰልንና ከብትን እንደ ኃይል ምንጭ ይጠቀማሉ።
5. መኪና ለመንቀሳቀስ ኃይል ያስፈልገዋል።

መመሪያ ለ. የሚከተሉትን ጥያቄዎች በደንብ ከተረዳችሁ በኋላ ትክክለኛውን

መልስ በመምረጥ መልስ ስጡ።

1. ከሚከተሉት ውስጥ የኃይል ምንጭ ያልሆነው የትኛው ነው?
ሀ. ማገዶ ለ. ወራጅ ውሃ
ሐ. የድንጋይ ክሰል መ. መኪና
2. ከሚከተሉት ውስጥ የተፈጥሮ ኃይል ምንጭ ያልሆነውን ለዩ።
ሀ. ኤሌክትሪክ ለ. የፀሐይ ብርሃን
ሐ. ነፋስ መ. ወራጅ ውሃ
3. ከሚከተሉት ውስጥ የሀገር ውስጥ የኃይል ምንጭ የምንለው የቱ ነው?
ሀ. እንጨት ለ. ክሰል
ሐ. ኩብት መ. ሁሉም መልስ ነው
4. ለመጓጓዣነት የምንጠቀምባቸው ተሽከርካሪዎች የኃይል ምንጭ የትኛው ነው?
ሀ. ነፋስ ለ. ወራጅ ውሃ
ሐ. ቤንዚን መ. መልሱ አልተሰጠም
5. ህብረተሰባችን ኃይል ለምን ያስፈልገዋል?
ሀ. ምግቡን ለማብሰል ለ. ለመጓጓዣነት
ሐ. የታጠበ ልብስን ለማድረቅ መ. ሁሉም መልስ ነው

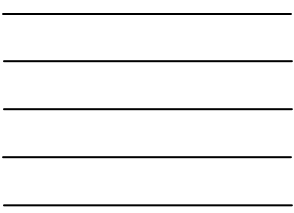
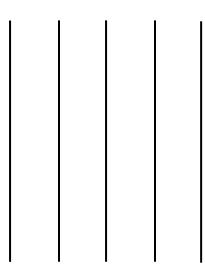
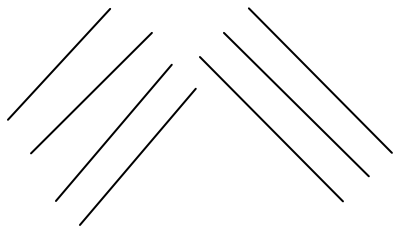
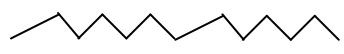
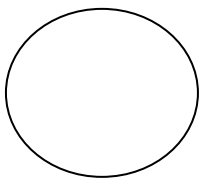
ምስሎችን ከሸክላ አፈር ከፕላስቲክ ጭቃና ከወረቀት መስራት የንድፍ ስራ

- ሳጥን መሳል ትችላላችሁ?
- በርና መስኮት መሳል ትችላላችሁ?
- ጎጆ ቤት እንዴት እንደሚሰራ ታውቃላችሁ?

አንድ ዕቃ ከመሥራታችን በፊት ዕቃውን ወይም ቁሱን የሚመስል ወረቀት ላይ ይሳላል። ይህ በወረቀት ላይ የሚሳለው ስዕል መሰል ሥራ ንድፍ ይባላል።

የተለያዩ ቅርጻ ቅርጾችን ንድፍ ለማሳየት መስመሮችን መጠቀም ይቻላል። መስመሮቹን በተለያዩ አቅጣጫዎች በመሥራትና በመገጣጠም የቅርጾቹ ንድፍ ይሰራል።

② እርሳስ በመጠቀም በወረቀት ላይ ቀጥታ መስመር ማስመር ትችላላችሁ? በወረቀት ላይ አግድምና ቁልቁል ቀጥታ መስመሮችን ለማስመር ሞክሩ።

አግድም መስመር	ቁልቁል መስመር	ሰያፍ መስመር
		
		
ዚግዛግ መስመር		ክብ መስመር

ሥዕል 2/10 የተለያዩ ዓይነት መስመሮች

?

ከላይ በሥዕሉ ወደጎን፣ ወደታች (ቁልቁል)፣ በሰያፍና ክብ የተሰመሩ መስመሮችን የሚመስሉትን በመስራት ከጓደኞቻችሁ ጋር አስተያየት።

ተግባራዊ ክንዋኔ 2/6 - ቀጥታ መስመር ያለማስመሪያና በማስመሪያ መስራት

ዓላማ:- መስመሮችን የማስመር ብቃት መለካት።

የሚያስፈልጉ ዕቃዎች:-

- የተቀረፀ እርሳስ
- አንድ የስዕል ወረቀት
- ማስመሪያ

አሠራር

- እርሳስ ብቻ በመጠቀም በእጃችሁ ቀጥታ መስመር ወደታችና በሰያፍ አስምሩ፤
- በመቀጠል ማስመሪያ በመጠቀም ወደጎን፣ ወደታችና በሰያፍ ቀጥታ መስመር አስምሩ።

የተግባር ጥያቄ

?

- ያለ ማስመሪያ ያሰራችሁትን መስመር ለምን ተጣመመ?
- ማስመሪያ ሳትጠቀሙ ቀጥ ያለ መስመር ማስመር እስከምትችሉ ድጋግማችሁ ሞክሩ።

ተግባራዊ ክንዋኔ 2/7 - ጎን ሶስት

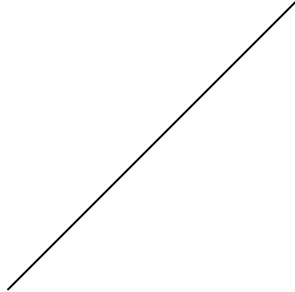
ዓላማ:- ቀጥተኛ መስመሮችን በመገጣጠም ጎን ሶስት መስራት ማስቻል።

የሚያስፈልጉ ዕቃዎች:-

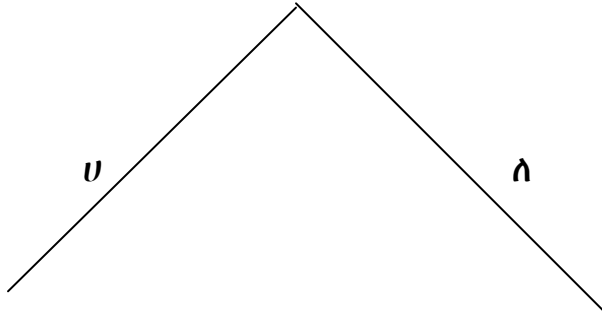
- የተቀረፀ እርሳስ
- አንድ የስዕል ወረቀት
- ማስመሪያ

አሠራር

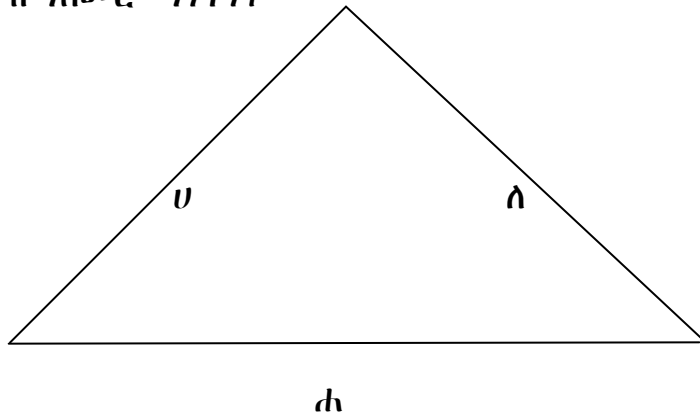
- አንድ ቀጥታ መስመር በሰያፍ ማስመር /ከግራ ወደ ቀኝ ከፍ እያለ የሚሄድ/

- ከመስመሩ አናት ጋር በማገናኘት ሌላ ቀጥታ መስመር በሰያፍ መስመር /ከመሃል አናት በስተቀኝ ወደ ታች የሚወርድ/

- ሁለቱን ሰያፍ የተሠመሩ መስመሮችን አንድ ቀጥታ አግድም መስመር በማስመር ማገናኘት፤

የተግባር ጥያቄ

- ስንት ጎን ያለው ቅርፅ ሰራችሁ?
- ② - ማስመሪያ በመጠቀም ከላይ የሰራችሁበት መንገድ ተከትላችሁ ተመሳሳይ ቅርጽ ሥሩ።
- በማስመሪያና ያለ ማስመሪያ ከሰራችሁት ቅርጽ መካከል በቀጥታ መስመር የተሰራው የትኛው እንደሆነ አወዳድሩ።

ተግባራዊ ክንዋኔ 2/8 - ጎነ አራት

ዓላማ:- ቀጥተኛ መስመሮችን በመገጣጠም ጎነ አራትን መሥራት ማስቻል።

የሚያስፈልጉ ዕቃዎች:-

- የተቀረፀ እርሳስ
- አንድ የስዕል ወረቀት
- ማስመሪያ

አሠራር

- እርሳስ ብቻ በመጠቀም በእጃችሁ ቀጥታ መስመር ወደታችና በሰያፍ አስምሩ፤

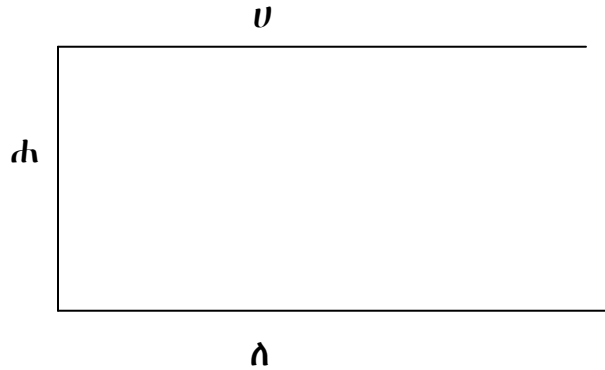
U

- በመቀጠል ማስመሪያ በመጠቀም ወደጎን፤ ወደታችና በሰያፍ ቀጥታ መስመር አስምሩ።

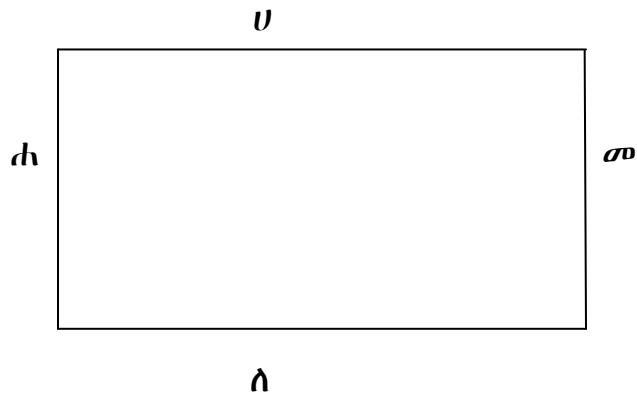
U

A

- ሁለቱን ቀጥታ መስመሮች በአንድ በኩል ወደታች ቀጥታ መስመር አስምራችሁ አገናኙ።

- በመጨረሻም ያልተገናኘውን ጎን ወደታች ቀጥታ መስመር በማስመር አገናኙ።

ተግባራዊ ጥያቄ፡- ስንት ጎን ያለው ቅርጽ ሰራችሁ?

ማስጠንቀቂያ

- ጌጣጌጦችን መስራት ትችላላችሁ?
- ማስጠንቀቂያዎችን እንዴት መስራት እንችላለን?

ጌጣጌጦችን ወይንም ማስጠንቀቂያዎችን ለመስራት በመጀመሪያ ደረጃ መስራት የፈለግነውን ጌጥ ንድፍ በወረቀት ላይ ማስመቀጥ /መሳል/ ያስፈልጋል።

ከዚያም በኋላ ማስገባትን በንድፍችን መሰረት የተለያዩ ክፍሎች መቁረጥ ወይም ማጣጠፍ አለብን።

ጌጣጌጦች ከተለያዩ ነገሮች መስራት ይቻላል። ለምሳሌ ከወረቀት፣ ከሸክላ አፈር ወይም ከአመድና ከፕላስቲክ መስራት እንችላለን።

በወረቀት ጌጣጌጦችን መስራት

- ከወረቀት የሚሰሩ ነገሮችን ስም ዘርዝሩ?
- ከወረቀት የምንሰራቸው ነገሮች ለምን ይጠቅሙናል?
- ከወረቀት የተለያዩ ነገሮችን ለመስራት ምን ምን ያስፈልጋል?

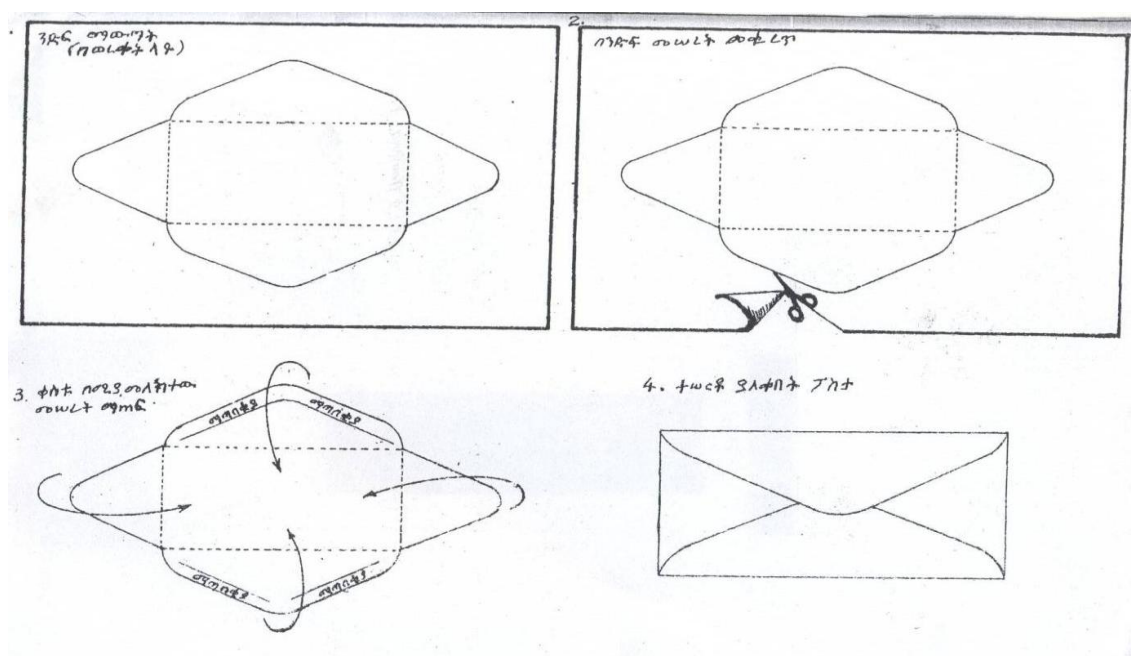
ሥዕል 2/11 ከወረቀት ለሚሰሩ ነገሮች ማከናወኛ የሚያስፈልጉ መሣሪያዎች

ለወረቀት ሥራ መቀስ፣ እርሳስ፣ ማስመሪያ፣ ወረቀት፣ ኮላ (ማጣበቂያ)፣ መርፌ፣ ክር /ለማያያዣ/፣ ገመድ /ለማንጠልጠል/ እና እንጨት ያስፈልጋል።

ወረቀት ለመግፈጥ እንደሚያስፈልገው ሁሉ በተለያዩ መልኩ እየተቆረጠና እየተጣጠፈ የተለያዩ ጌጣጌጦችን፣ ፖስታዎችን፣ የደስታ መግለጫ ካርዶችን፣ የቀን መቁጠሪያ የመሳሰሉትን ለመስራት ያገለግላል።

ወረቀትን ለመቁረጥ በጠረጴዛ ላይ ዘርግተን በመጀመሪያ መቁረጥ የምንፈልገው ቦታ ላይ በማስመሪያ እና በእርሳስ በመጠቀም ማስመር አለብን። ልክ በመስመሩ ትክክል በመቀስ በመቁረጥ የምንፈልገውን ቅርጽ እናገኛለን። ወረቀት ስንቆርጥ ሁሉጊዜ መቀስ እንጂ ምላጭ መጠቀም የለብንም። ምክንያቱም ምላጭ ሊቆርጠን ስለሚችል ነው። በተለይም አዲስ ካልሆነ እስከ ሞት የሚደርስ አደጋ ስለሚስክትል ነው።

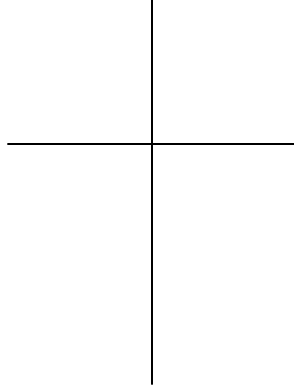
ደጋግመን በማስመርና በመቁረጥ ተግባር ልምምድ ካደረግን አስተካክለን ማስመርና መቁረጥ እንችላለን።

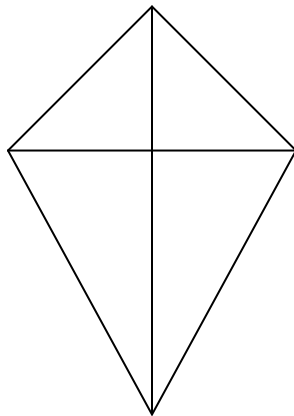
ሥዕል 2/12 የፖስታ አሰራር ቅደም ተከተል

የወላንዶ አሠራር

1. አንድ ረጅምና ሌላው አጠር ያለ ሁለት ቀጭንና ቀላል እንጨቶችን ወስዶ በመስቀል ቅርጽ ማሠር።

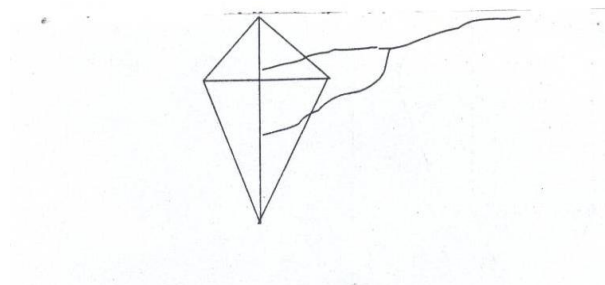

2. ቀጭን ሲባጎ በእንጨቶቹ ዙሪያ ማሰር።

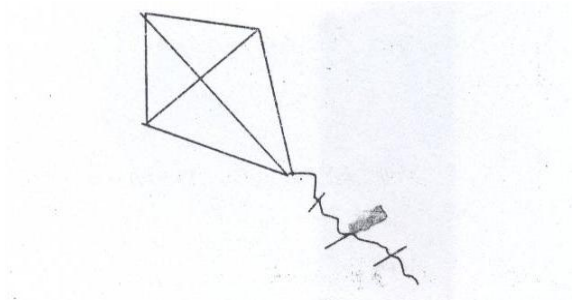

ገመድ/ሲባጎ

3. ፕላስቲክ ወይም ስስና ጠንካራ ወረቀት ከሲባጎው ተረፍ አድርጎ በመቋጠር ትርፉን ፕላስቲክ ወይም ወረቀት አጥፎ በማጣበቂያ ማያያዝ።

4. በረጅም እንጨት ላይ ክር ማሰር።

5. በክሩ /ሲባሳ ላይ ክር ቋጥሮ መያዣ መስራትና እንዲሁም በሌላ ክር ትናንሽ ወረቀቶችን ቀጣጥሎ ከታችኛው ጫፍ ጋር በማሰር ጅራት መሰል ነገር መስራት።

መልመጃ 2/4

መመሪያ ሀ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች ትክክል ከሆነ እውነት ትክክል ካልሆነ

ሀሰት በማለት መልሱ።

1. የፖስታ አሰራርን መልመድ ከወጪ ያድናል።
2. የተለያዩ የወረቀት ጌጣጌጦች ቤትን ያስውባሉ።
3. በምላጭ መጠቀም ምንም ጉዳት የለውም።
4. በማስመሪያ ማስመርና በመቀስ መቁረጥ ልምምድ ያስፈልገዋል።
5. የወረቀትን ሥራ መለማመድ እጃችንን ያፍታታልናል።

የሸክላ ሥራ

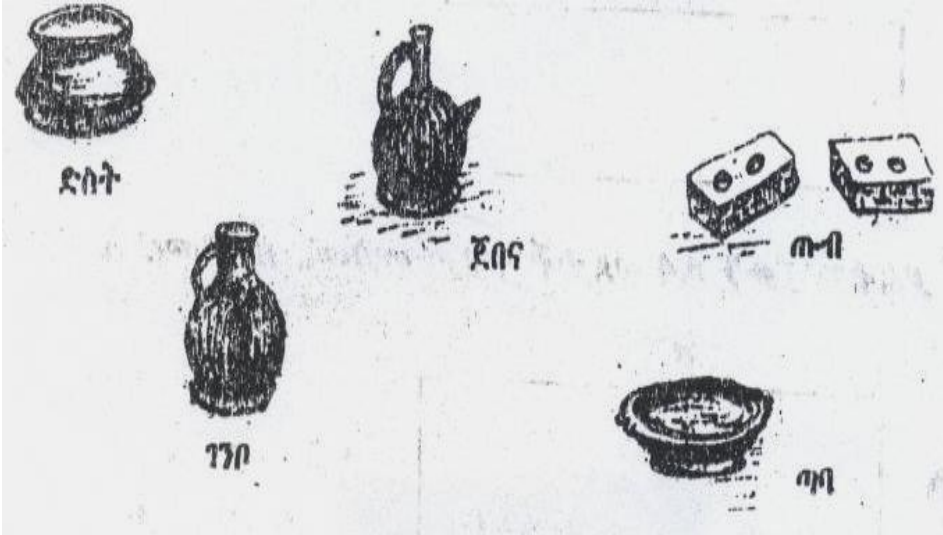
በቤታችሁ ውስጥ የሚገኙትን ለመመገቢያነትና ለመጠጫነት የምንገለገልባቸው ቁሳቁሶች ከምን ከምን የተሰሩ ይመስላችኋል? ከእነዚህ ቁሳቁሶች ውስጥ አንዳንዶቹ ከአፈር እንደተሰሩ ታውቃላችሁን?

ሰዎች በቤት ውስጥ ለተለያዩ ተግባሮች የሚጠቀሙባቸው አብዛኞቹ ቁሳቁሶች ከአፈር የተሰሩ ናቸው። ለምሳሌ፡- ሲኒ፣ ብርጭቆ፣ ጡብ፣ ጀቦና፣ ገንቦ፣ እንስራ፣ ጋንና የመሳሰሉት የተሰሩት ከአፈር ነው።

እነዚህንና ሌሎች የተለያዩ አገልግሎት ያላቸው ቁሳቁሶችን ለመስራት የሚያገለግለን የአፈር አይነት ምን የሸክላ አፈር በመባል ይታወቃል።

② የሸክላ አፈር ምን አይነት አፈር ነው?

የሸክላ አፈር የሚባለው መልኩ ጠቆር ያለና እጅግ በጣም ደቃቅ እና ከፍተኛ ውኃን የመያዝ ችሎታ ያለው የአፈር አይነት ነው። የሸክላ አፈር እጅግ ከፍተኛ ጥቅም ያለው የአፈር አይነት ነው።

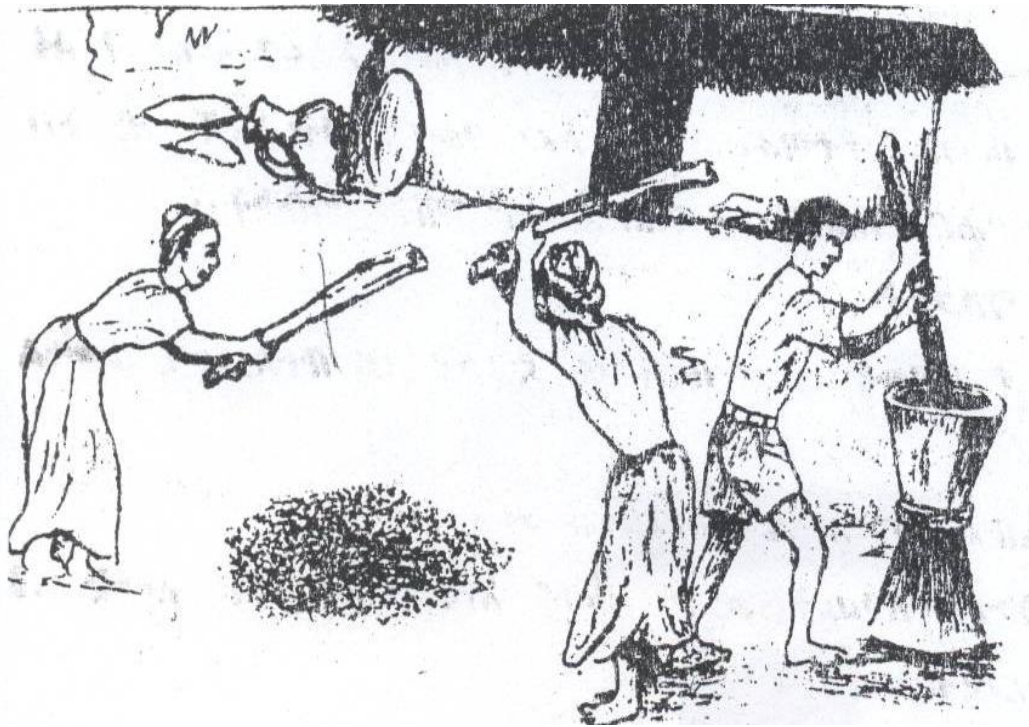

ሥዕል 2/13 ከሸክላ አፈር የሚሰሩ ቁሳቁሶች

የሸክላ አፈርን ለሸክላ ሥራ ማዘጋጀት

የሸክላ አፈር ሲዘጋጅ በመጀመሪያ አፈሩ የሚገኝበትን ቦታ በመለየት አፈሩን ቆፍሮ የሸክላው ቁሳቁስ ወደሚሰራበት አካባቢ መውሰድ ነው።

የተቆፈረው አፈር ወደሚፈለግበት ቦታ ከደረሰ በኋላ ደረቅ ቦታ ላይ በመዘረር በፀሃይ አማካኝነት በደንብ እንዲደርቅ ማድረግ ነው። በመቀጠልም በአፈሩ ውስጥ ባዕድ ነገሮችን ለቅሞ ማውጣት ነው። ይህ ከሆነ በኋላ የደረቀውን አፈር በደንብ እስኪልም ድረስ መውቀጥ ወይም መፍጨት አስፈላጊ ነው።

ሥዕል 2/14 የሸክላ አፈር ሲወቀጥ

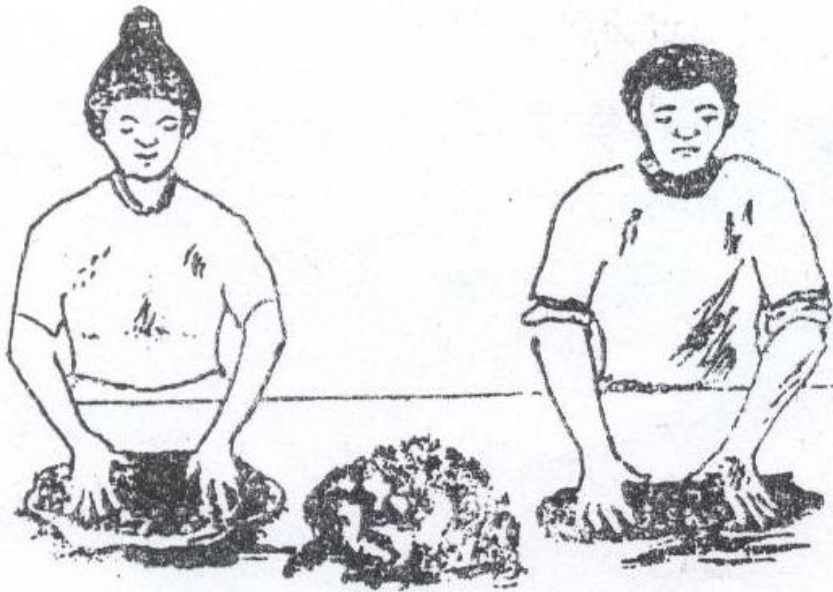
አፈሩ በደንብ ተወግጦ ወይም ተፈጭቶ ከላመ በኋላ በጠቅጣቃ የሽቦ ወንፊት በመጠቀም መንፋት። ከዚያ በኋላ የላመውን ወይም የደቀቀውን አፈር ካልደቀቀው በመለየት ከወንፊቱ የላላውን አፈር እንደገና መላልሶ በመውቀጥ ወይም በመፍጨት እንዲደቅ በማድረግ ከላመው ጋር ማቀላለቀል።

ሥዕል 2/15 የሽክላ አፈርን በወንፊት ማጣራት

በወንፊት ተጣርቶ የተዘጋጀውን የሽክላ አፈር በሰፊ እቃ ውስጥ በማድረግ ማብካት ያስፈልጋል። አፈሩንም በደንብ አድርገን በውኃ በማሸት እስኪለጠጥ ድረስ ማሸት ያስፈልጋል።

የሰው አፈር ደግሞ በሚከተሉት መንገዶች ለስራ ይዘጋጃል። ይኸውም በመጀመሪያ የሰውን ጭቃ በጠፍጣፋ ድንጋይ ላይ በተደጋጋሚ በመጣል እንደ ፕላስቲክ ጭቃ እስኪሳብ ማሸት። በመቀጠልም ድቡልቡል በሆነ እንጨት እየዳመጡ መጠፍጠፍ። በመጨረሻም በስንጥር እንጨት ወይም በሶንዳ እየቆራረጡ ለሥራ አመቺ እንዲሆን ማድቦልቦልና ማዘጋጀት።

ሥዕል 2/16 ጭቃው እየጠፈጠፉ ማዘጋጀት

በቤታችን ውስጥ የሚገኙ ከሸክላ የተሰሩ ቁሳቁሶች በሁለት መንገድ ሊዘጋጁ ይችላሉ። እነዚህ፡-

- 1ኛ. የሸክላ አፈር ጭቃን በመጠቅለል መስራት
- 2ኛ. የሸክላ አፈር ጭቃን በመጠፍጠፍ መስራት

የሸክላ አፈር ጭቃን በመጠቅለል የሚሰሩ ቁሳቁሶች

ክፍት የሆነ ቅርጽ ያላቸው ቁሳቁሶችን ለመስራት ጭቃውን ማድቦልቦል፣ መጠቅለልና በልኩ በልኩ መቆራረጥ ከዚያም አንዱን በአንዱ ላይ በመደራረብ ውስጡን ክፍት በማድረግ መስራት። በዚህም መልኩ ሲኒ፣ እንስራ፣ ገንቦ፣ ድስትና የመሳሰሉትን ቁሳቁሶች ማዘጋጀት ይቻላል።

ሥዕል 2/17 የሸክላ ጭቃውን እየጠቀለሉ መስራት

የሸክላ አፈር ጭቃን በመጠፍጠፍ የሚሰሩ ቁሳቁሶች

የሸክላ አፈር ጭቃን በመጠፍጠፍ የተለያዩ ቁሳቁሶችን ማዘጋጀት እንችላለን። ድፍን የሆኑ ቅርጽ ያላቸው ቁሳቁሶችን ለመስራት ጭቃውን መጠፍጠፍና በልኩ በልኩ በመቆራረጥ መስራት እንችላለን። በዚህም መልኩ ጡብ፣ የቡና ረከቦት፣ የሸክላ ምጣድንና የመሳሰሉትን መስራት ይቻላል።

የሸክላ ቁሳቁሶችን ማስጌጥ

የሸክላ ዕቃን እንዴት ማስጌጥ እንችላለን?

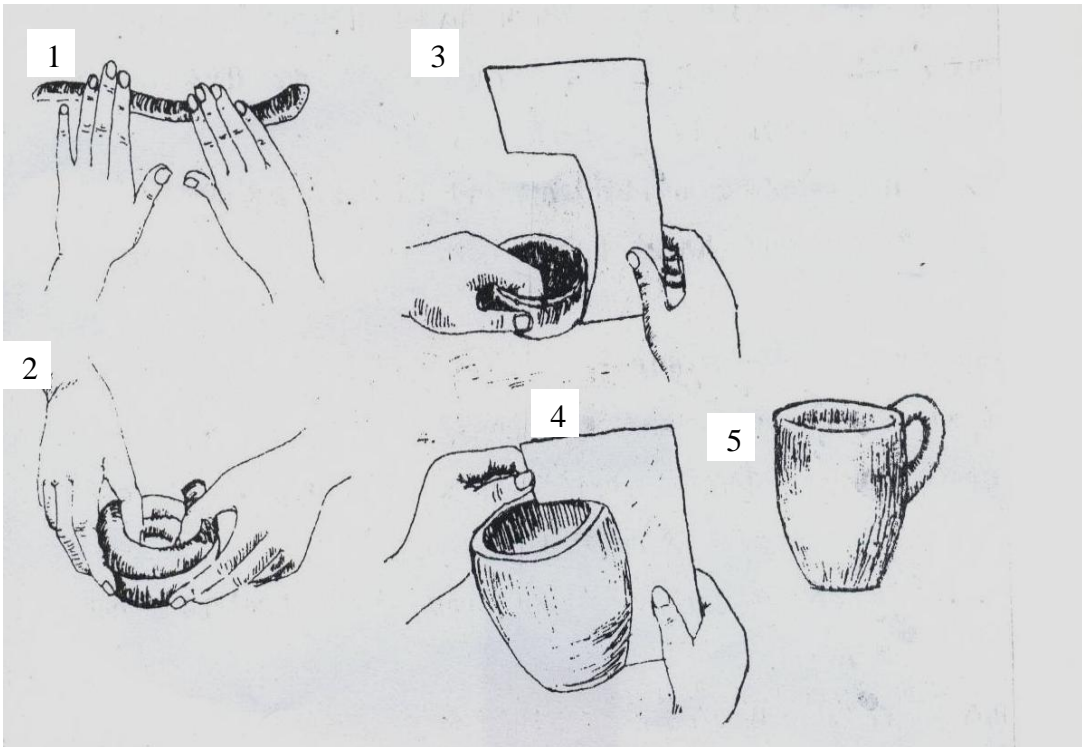
የሸክላ ቁሳቁሶች ተሰርተው መጠጥ ካሉ በኋላ በላያቸው ላይ የተለያዩ ጌጣጌጦችን ማውጣት እንችላለን። ጌጣጌጡን በቁሱ ላይ ከመሥራታችን በፊት ለመሥራት የፈለግነውን ጌጥ በወረቀት ላይ መንደፍ ያስፈልጋል።

በሸክላው ዕቃ ላይ ጌጡን ሾል ባለ እንጨት ወይም ስንጥር ነገር እየሏጠጡ መሥራት ይቻላል። ጌጣጌጡ ሲወጣ የተሏጠጠውን የዕቃውን አካል ማስተካከል ያስፈልጋል።

ሥዕል 2/18 የሸክላ ዕቃን ማስጌጥ

- ① በቡድን በቡድን በመሆን በአከባቢያችሁ የሸክላ አፈርን በማፈላለግ ጀበና፣ ኩባያ፣ ድስትና የቡና ረከቦት በመስራት ለመምህራችሁ አሳዩ።

ሥዕል 2/19 ከሸክላ አፈር ከባያ የመሥራት ቅደም ተከተል

ክፍለ ትምህርት ሦስት

3. የአካባቢያችን ተፈጥሮ ሀብት

3.1 የተፈጥሮ ክስተት

ቁልፍ ቃላት

- ክስተት
- ወቅት
- መለኪያ
- መጠን
- ጊዜ
- ተዋፅኦ
- ህብረቀለም

ክስተት ማለት ምን ማለት ነው?

የተፈጥሮ ክስተት ማለትስ?

ክስተት፡- በሰው የስሜት ህዋሳት በግልፅ ሊዳሰስ፣ ሊሰማ ወይም ሊታይ የሚችልና በዚህ የተነሣ በሰው አእምሮ ውስጥ የሚፈጠረውን ምስል የሚያሳይ ነገር ነው።

የተፈጥሮ ክስተት፡- በተፈጥሮ በድንገት ወይም በተደጋጋሚ ጊዜን ጠብቆ በመቀያየር የሚፈፀም ነገር ማለት ነው። ምሳሌ፡- ቀንና ሌሊት።

② የክስተት አይነቶች ምን ምን እንደሆኑ ግልፁ።

የተፈጥሮ ክስተትን መመልከት

የተፈጥሮ ክስተት የሚባሉት፡- ቀንና ሌሊት፣ ወቅቶች፣ ድርቅ፣ የውሃ ሙላት፣ ቀስተዳመና፣ የመሬት መንቀጥቀጥና የመሳሰሉት ናቸው።

ቀንና ሌሊት

በቀንና ሌሊት መካከል ያለው ልዩነት ምንድነው?
አንድነታቸውስ ምንድነው?

ቀን

ቀን የሃያ አራት ሰዓት ግማሽ ብርሃንም ጊዜ ነው። ፀሐይ ብርሃኗን የምትሰጥበት፣ ሞቃትና የተለያዩ ድምፆች የሚሰሙበት ጊዜ ነው።

ሌሊት፡- የሃያ አራት ሰዓት ግማሽ ጨለማማ ክፍልና የፀሐይ ብርሃን የማይታይበት፣ በአብዛኛው ቀዝቃዛና ጸጥታ የሰፈነበት ጊዜ ነው። ቀንና ሌሊት ጊዜን ጠብቀው የሚተካኩ የተፈጥሮ ክስተት ከሆኑት ነገሮች አንዱ ናቸው።

ወቅት

- ወቅት ማለት ምን ማለት ነው?
- ወቅቶች ማለትስ?

ወቅት የጊዜ ክፍፍል ሲሆን የራሱ የሆነ መገለጫ ያለውና የተፈጥሮ ክስተት የሚንፀባረቅበት ጊዜ ነው። ወቅቶች ማለት ደግሞ ከላይ የተጠቀሱት የተለያዩ ጊዜያት ከነተፈጥሮ ክስተታቸው ማለት ነው። ለምሳሌ፡- በዓመት ውስጥ አራት ወቅቶች አሉ። እነሱም፡- በጋ፣ በልግ፣ ክረምትና ፀደይ ናቸው።

ክረምታና በጋ

- የክረምትና በጋ ልዩነታቸው ምንድነው?
- ዝናባማ የሚሆነው የትኛው ነው?
 - ፀሐያማ የሚሆነውስ?

ክረምት

ክረምት ከአራቱ ወቅቶች አንዱ የሆነ የተፈጥሮ ክስተት ነው። በአብዛኛው ሰማዩ በደመና የሚሸፈንበት፣ የዝናብ መጠኑ ከፍ የሚልበትና ምድር በአረንጓዴ እዕዋት የምትሞላበት ወቅት ሲሆን ይኸውም ከሰኔ አንድ እስከ ነሐሴ ሰላሳ ያለውን ጊዜ የሚሸፍን ወይም የሚያካትት ነው።

በአጠቃላይ በክረምት ወቅት መሬቱ ጭቃማ ይሆናል። ወንዞች በውሃ ይሞላሉ፣ ምንጮች መፍሰስ ይጀምራሉ። ተክሎች ይለመልማሉ። ገበሬው ዘር የሚዘራበት ጊዜ በመሆኑ የተለያዩ የአዝርዕት አይነቶች የሚታዩበትና ዕርጥበታማ ወቅት ነው።

በጋ

በጋ ከታህሳስ አንድ እስከ የካቲት ሰላሳ ያለው ወቅት ሲሆን የሚከተሉት ባህሪያት አሉት። እነሱም፡- የፀሐይ ሙቀት መጨመር፣ በክረምት የጨቀየው መሬት መድረቅ፣ የወንዞች ሙላት መቀነስ፣ ገበሬው ሰብሉን ሰብስቦ ወደ ቤቱ የሚያስገባበትና ደረቃማ ወቅት ነው።

ድርቅ

ድርቅ በበጋው መራዘም የተነሣ በዝናብ እጥረት የሚከሰት የተፈጥሮ ክስተት ነው። በዚህም የተነሣ እዕዋቶች የሚደርቁበት፣ የቤትም ሆነ የዱር እንስሳት ለከፍተኛ ጉዳት የሚዳረጉበትና የሰውንም ልጅ ለከፍተኛ የምግብ እጥረት የሚዳርግ ክስተት ነው።

ሥዕል 3/1 ድርቅ የሚያስከትለው ጉዳት

- ከሥዕሉ ምን ተረዳችሁ?
- ② - የድረቅ መንስኤ ምን እንደሆነ ወላጆቻችሁን ወይም ሌሎች ሰዎችን በመጠየቅ መልሱን በጽሁፍ ለክፍል ተማሪዎች አንብቡላቸው።

የጎርፍ መጥለቅለቅ

- የጎርፍ መጥለቅለቅ ማለት ምን ማለት ነው?
- መንስኤውስ?
- የሚያስከትለው ጉዳትስ ምንድነው?

የጎርፍ መጥለቅለቅ ማለት :- የሰብል፣ የቡቃያና መኖሪያ ሰፈር በውሃ መሸፈንን የሚያካትት ክስተት ማለት ነው። መንስኤውም ከፍተኛ መጠን ያለው ዝናብ ለረጅም ሰዓታት መዝነብና በዚህም የተነሳ በሚፈጠረው ከፍተኛ የጎርፍና የወንዞች ሙሉነት ነው። የጎርፍ መጥለቅለቅ ከድርቅ ባልተናነሰ ሁኔታ በሰውና በእንስሳት እንዲሁም በምግብ ሰብል ላይ ጉዳት የሚያደርስና አልፎ አልፎ የሚከሰት ክስተት ነው።

ቀስተዳመና

- ቀስተ ዳመና ምንድነው?
- እንዴትስ ይፈጠራል?
- ስንት ቀለማትስ አሉት?
- ቀለማቱስ ምንድናቸው?

ቀስተዳመና በሰማይ ላይ የሚፈጠር ህብረቀለም ነው። በአብዛኛው ሰማይ ሲዳምንና ካፊያ ሲኖር ይፈጠራል። የሚፈጠረውም የፀሐይ ብርሃን በውሃ ጠብታዎች ውስጥ ሲያልፍ ነው። ቀለማቱም፡- ቀይ፣ ብርቱካንማ፣ ብጫ፣ አረንጓዴ፣ ሰማያዊና ወይን ጠጅ ናቸው።

ሥዕል 3/2 ቀስተዳመና

መልመጃ 3.1

መመሪያ ሀ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች ትክክል የሆነውን እውነት ስህተት የሆነውን ሀሰት በማለት መልሱ።

1. ቀስተ ዳመና በዑደት የሚከሰት የተፈጥሮ ክስተት ነው።
2. የፀሐይ ብርሃን በሌሊት ሊገኝ ይችላል።
3. ቀንና ሌሊት ከተፈጥሮ ክስተት አይመደቡም።
4. የተፈጥሮ ክስተት በዑደት ወይም በአጋጣሚ የሚከሰት ነገር ነው።
5. ክረምትና በጋ የወቅቶች አካል ናቸው።

መመሪያ ለ) በ “ሀ” ሥር የተጻፉትን በ “ለ” ስር ከተጻፉት ጋር አዛምዱ።

“ሀ”

“ለ”

1. እርጥበታማ ወቅት	ሀ. በዝናብ እጥረት የሚከሰት
2. የጊዜ ክፍፍል	ለ. ዝናብ በውሃ ጠብታዎች ውስጥ ሲያልፍ
3. ቀስተዳመና	የሚፈጠር
4. ደረቃማ ጊዜ	ሐ. ክረምት
5. ድርቅ	መ. ወቅት
	ረ. በጋ

መመሪያ ሐ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች በዝርዝር ግለፁ።

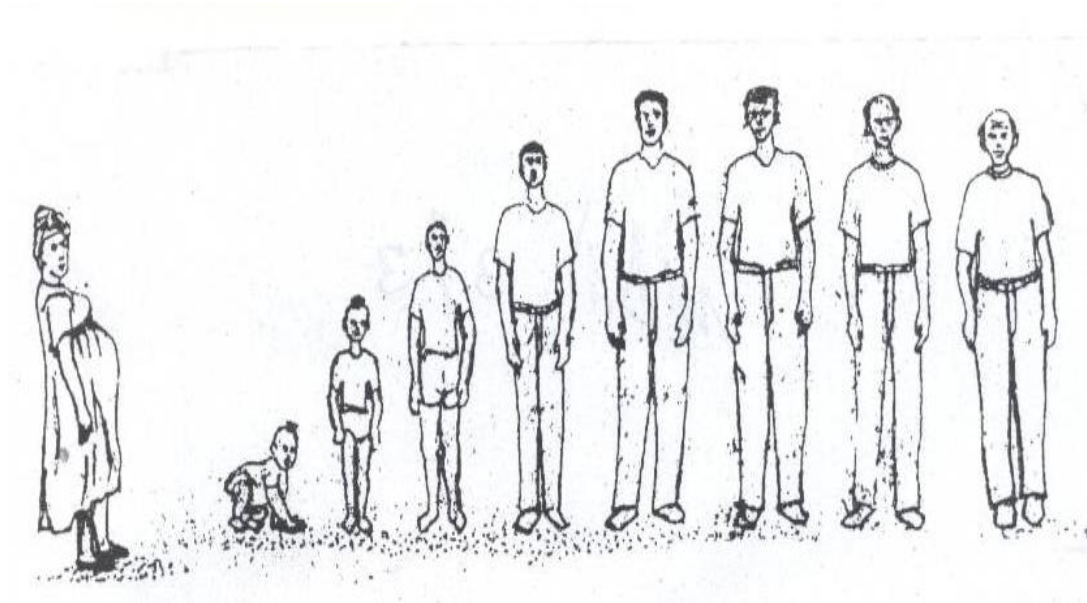
1. አልፎ አልፎ የሚከሰቱት የተፈጥሮ ክስተቶች የትኞቹ ናቸው?
2. በዑደት ከሚከሰቱት የተፈጥሮ ክስተቶች ሁለቱን ጥቀስ/ሽ/።
3. የቀንና ሌሊት ልዩነቶችን በማነፃፀር ግለፁ።
4. ድርቅና የጎርፍ መጥለቅለቅ እንዴት እንደሚከሰቱ በማነፃፀር ግለፁ።
5. የቀስተ ዳመናን ሥዕል ቀዩን ቀለም በማስቀደም በቅድም ተከተል ሠርተህ/ሽ/ አሳይ/ዩ.

የህይወት ምዕራፍ /ደረጃዎች/

/መወለድ፣ ማደግ፣ መሞት/

- የህይወት ምዕራፍ ማለት ምን ማለት ነው?
- መወለድ፣ ማደግና መሞት የተፈጥሮ ክስተት ነውን?
- ለዘር መብቀል የሚያስፈልጉ ነገሮች ምንድናቸው?
- ቢራቢሮ ምንድናት?
- ቢራ ቢሮዎች እንዴት ይራባሉ?

ህይወት ያላቸው ነገሮችን ህይወት ከሌላቸው የሚለየው አንዱ መራባት መቻላቸው ነው። የተራባውም የተለያዩ የዕድገት ደረጃዎችን በማለፍ እንደገና ይራባና በመጨረሻ አርጅቶ ይሞታል። የሕይወት ምዕራፍ ማለት አንድ ህይወት በተለያዩ የእድገት ደረጃ ውስጥ ማለት ነው። ምሳሌ፡- 1 የሰው ህይወት ምዕራፍ።

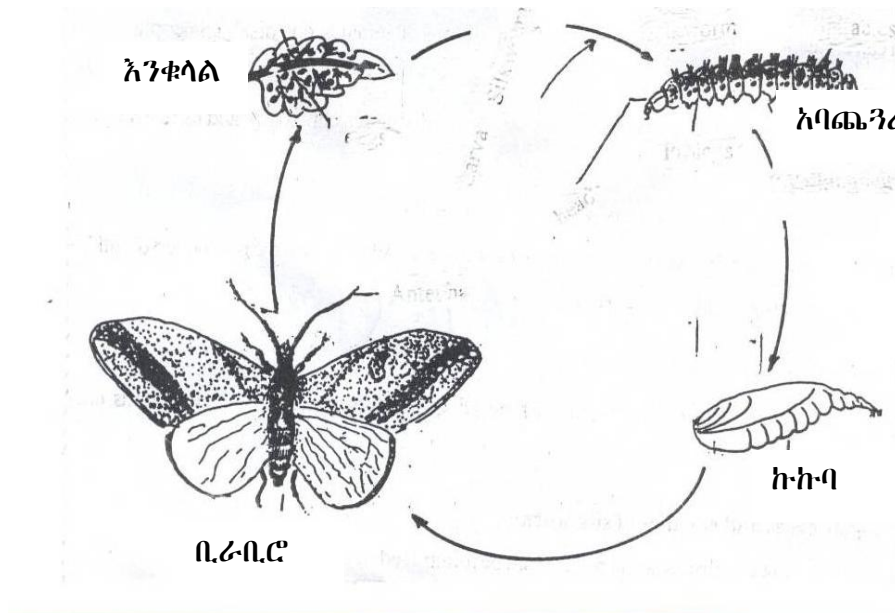

ሥዕል 3/3 የሰው እድገት ደረጃ

ቢራቢሮዎች በራሪ ነፍሳት ናቸው። የሚራቡትም እንቁላል በመጣል ሲሆን እንቁላላቸውንም የሚጥሉት በቅጠላቅጠል ላይ ነው።

ምሳሌ፡- 2 የቢራቢሮ ህይወት ምዕራፍ

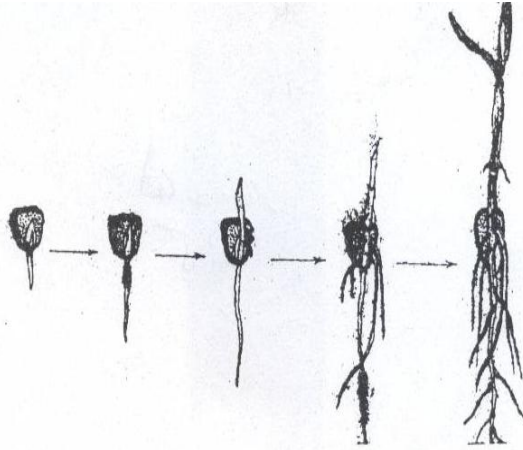
እንቁላል → እጭ → አባጨንሬ → ቢራቢሮ

ሥዕል 3/4 የቢራቢሮ ዕድገት ደረጃ

① ሥዕል 3.4 በማየት ቢራቢሮዎች ስንት የእድገት ደረጃ እንዳላቸው ግለፅ።

ምሳሌ፡- 3 የእዕዋቶች ህይወት ምዕራፍ፡- አብዛኛዎቹ እዕዋቶች የሚበቅሉት በዘር ፍሬያቸው ነው። የዘርፍሬው ለመብቀል የሚያስፈልጉትን መሠረታዊ ነገሮችን (ውሃ፣ አየርና ተስማሚ ሙቀት) ሲያገኝ የዘሩ ህይወት ክፍል በዘሩ ውስጥ ያለውን ምግብ በመመገብ ማደግ ይጀምራል። ከዚያም፡- ሥር፣ ቅጠልና ግንድ በማፍራት ያድጋል፣ ያፈራል፣ እንደ ተክሉ ዓይነት ጊዜው ሲደርስ አርጅቶ ይሞታል።

ሥዕል 3/5 የእፅዋት እድገት ደረጃ

መልመጃ 3.2

ሀ. የሚከተሉትን ጥያቄዎች በአጭሩ ግለፁ።

1. የቢራቢሮ የመጀመሪያ እድገት ደረጃ ምንድነው?
2. የቢራቢሮ የህይወት ምዕራፎች ስንት ናቸው?
3. ለዘር መብቀል የሚያስፈልጉ መሠረታዎ ነገሮች ምንድን ናቸው?
4. የህይወት ምዕራፎች ምን ዓይነት የተፈጥሮ ክስተት ናቸው?
5. በእፅዋት የህይወት ምዕራፍ ውስጥ ዘር የሚያፈራው የትኛው ደረጃ ነው?

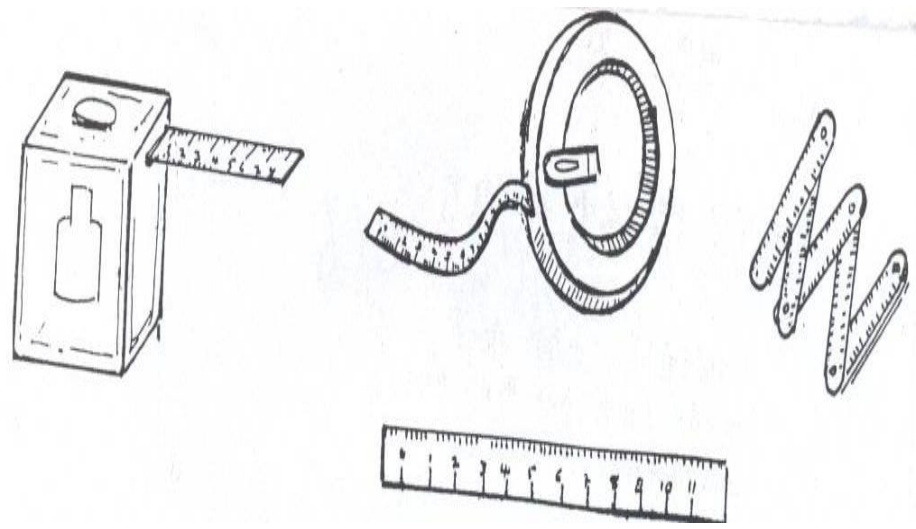
መለኪያዎች

የርዝመት፣ የመጠንና የጊዜ መለኪያዎች

- የምንለካቸው ነገሮች ምን ምን ናቸው?
- የወገብሀ(ሽ) ቁጥር ስንት ነው?
- የአንድ ብር ርዝመትና ስፋት ስንት ነው?
- መለካት ለምን ይጠቅማል?

የርዝመት መለኪያ

ርዝመት (ርቀት) የሚለካው፡- በሴንቲ ሜትር፣ በሜትር፣ በኪሎ ሜትር ነው። ኪሎ ሜትር ትልቁ የርዝመት መለኪያ ሲሆን ትንሹ ደግሞ ሲንቲ ሜትር ነው።

ሥዕል 3/6 የተለያዩ የርዝመት መለኪያዎች

ተግባራዊ ክንዋኔ 3/1

አላማ፡- በክፍል ካሉት ተማሪዎች ውስጥ ከፍተኛ የቁመት ልኬት ያላቸውንና ዝቅተኛ የቁመት ልኬት ያላቸውን ለይቶ ማወቅ።

የሚያስፈልጉ ነገሮች፡

- ማስመሪያ ወይም የቀመር መለኪያ ሜትር
- የተዘጋጀ የልኬት ማስፈሪያ ሠንጠረዥ

አሠራር

ሁለት ሁለት በመሆን በቁመት መለኪያ ሜትር ተራ በተራ መለካካትና የልኬት መጠኑን በልኬት ማስፈሪያ ሠንጠረዥ ውስጥ በስም ለይቶ ማስፈር (መመዝገብ)።

ተ.ቁ	የተማሪው ስም	የቁመት ርዝመት	
		ሜትር	ሴንቲ ሜትር
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			

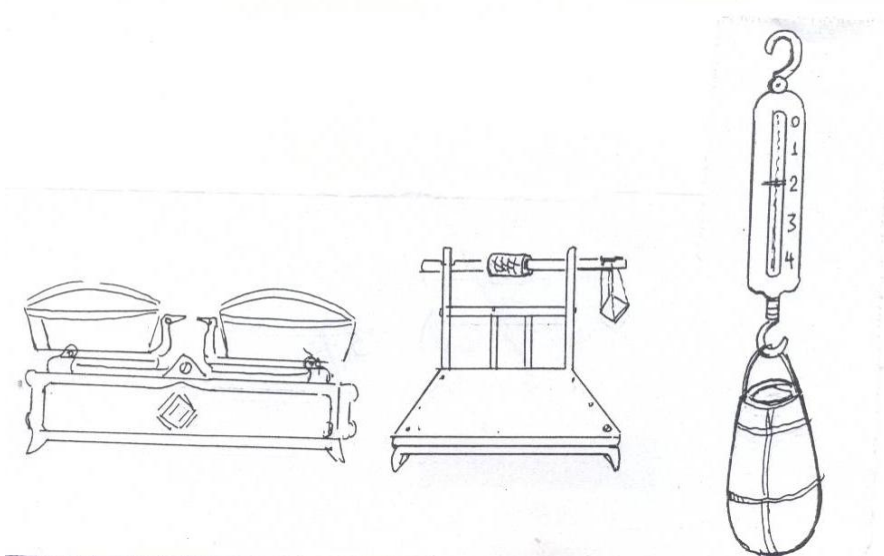
ሠንጠረዥ 3/1 የክፍል ተማሪን ቁመት መለየት

የተግባር ጥያቄ 3/1

- በልኬት ሠንጠረዥ መሠረት የክፍላችሁ ረጅሙ (ሟ) ተማሪ ማነው (ናት)?
- ② - በልኬት ሠንጠረዥ መሠረት የክፍላችሁ አጭሩ (ሯ) ተማሪ ማነው (ናት)?

የመጠን መለኪያ

- መጠን ማለት ምን ማለት ነው?
- መጠን በምን ይለካል?
- የራስህ (ሽ) ክብደት ስንት ነው?

ሥዕል 3/7 የተለያዩ የክብደት መለኪያዎች

ተግባራዊ ክንዎኔዎች 3/2

አላማ:- በአንድ ክፍል ውስጥ የሚገኙ ተማሪዎችን ክብደት መለየት፡፡

የሚያስፈልጉ ነገሮች:-

- የክብደት መለኪያ (ሚዛን)
- የተዘጋጀ የልኬት መመዝገቢያ ሠንጠረዥ

አሠራር

- እያንዳንዱ ተማሪ ተራ በተራ ክብደቱን እንዲለካ ማድረግና ውጤቱንም በተዘጋጀው ሠንጠረዥ መመዝገብ፤

- በተገኘው ውጤት መሠረት በክፍል የሚገኘውን ክፍተኛ፣ ዝቅተኛና ተደጋጋሚ (እኩል) ክብደት ያለውን መለየት፡፡

ተ.ቁ	ስም	ክብደት በኪሎ ግራም		
		ክፍተኛ	ተደጋጋሚ	ዝቅተኛ
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				
11				
12				
13				

ሠንጠረዥ 3/2 ክብደትን መለየት

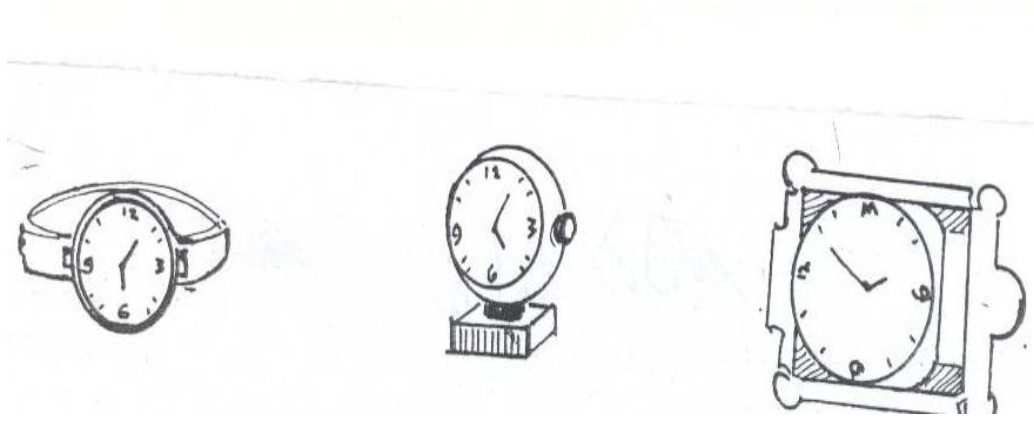
መጠን ወይም ክብደት አንድ ነገር በውስጡ ያካተታቸው መጠነቁስ ማሳያ ነው፡፡ ክብደት የሚለካው በክብደት መለኪያ መሣሪያ (ኪሎ ግራም) ነው፡፡ መጠን ወይም ክብደት የሚለካው በግራምና በኪሎ ግራም ነው፡፡ ግራም

ትንሹ የክብደት መለኪያ ሲሆን ኪሎ ግራም ደግሞ ትልቁ የክብደት መለኪያ ነው።

አንድ ኪሎ ግራም አንድ ሺህ ግራም ነው።

ግ- አንድ ኩንታል ሰንት ኪሎ ግራም ነው?

የጊዜ መለኪያ

ግ የእጅ ሰዓት

የግድግዳ ሰዓት

ሥዕል 3/8 የጊዜ መለኪያዎች

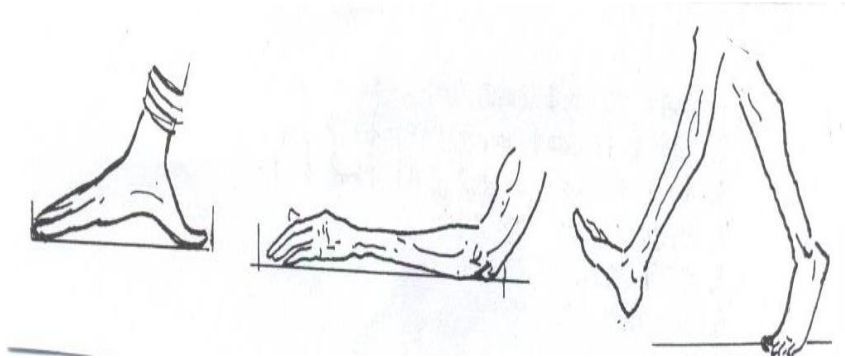
ጊዜ ማለት የቀን፣ ሳምንት፣ ወር ወይም የዓመት ርዝማኔ ማለት ነው። ይህ ርዝማኔ የሚለካው፡- በሰከንድ፣ በደቂቃ፣ በሰዓት፣ በቀን፣ በሳምንታት፣ በወራት፣ ወዘተ ነው። ትንሹ የጊዜ መለኪያ ሰከንድ ሲሆን ትልቁ ደግሞ ክፍለ ዘመን ነው።

ግ- አንድ ሰዓት ስንት ደቂቃ ነው?

- አንድ ደቂቃስ ስንት ሰከንድ ነው?

ዘመናዊና ባህላዊ መለኪያ

- ባህላዊ መለኪያ ምን ዓይነት ነው?
- ለባህላዊ መለኪያ ዘዴ የምንጠቀምባቸው ነገሮች ምንድን ናቸው?

ባህላዊ መለኪያ

ሥዕል 3.9 ባህላዊ መለኪያዎች

ዘመናዊ መለኪያ

ዘመናዊ መለኪያ የተለያዩ ዓይነትና መጠን ያለው ሆኖ የልኬት መጠንን ለመግለፅ (ለመለካት) የሚያገለግል መሣሪያ ነው። ለምሳሌ፡- የተለያዩ ሜትሮች፣ ማስመሪያዎች፣ ወዘተ።

ባህላዊ (የተለምዶ) መለኪያ

የተለምዶ መለኪያ ዘመናዊ መለኪያ ከመሠራቱ በፊት ሰዎች የተለያዩ የሰውነታቸውን ክፍሎች ሌሎች ነገሮችን በመጠቀም የአንድን ነገር ርዝመትና ስፋት፣ ወዘተ የሚገልፁበትና አሁንም አልፎ አልፎ በአገልግሎት ላይ ያለ የመለኪያ ዘዴ ነው። እነዚህም የመለኪያ ዘዴዎች፡- ስንዝር፣ ክንድ፣ ጫማ፣ እርምጃ፣ ቁና፣ ፈረሱላ፣ ጋሻ፣ ወዘተ ናቸው።

መልመጃ 3.3

መመሪያ ሀ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች ወላጆችሁን ወይም ሌሎች ሰዎችን

በመጠየቅ መልሳችሁን ለመምህራችሁ አሳይ።

1. አንድ ፈረሰ-ላ ስንት ኪሎ ግራም ነው?
2. አንድ ጋሻ ስንት ስኬር ካሬ ሜትር ይሆናል?
3. አንድ ክንድ ስንት ሜትር ወይም ስንት ሴንቲ ሜትር ይሆናል?
4. በአንድ ቀን ውስጥ ስንት ደቂቃዎች አሉ?

መመሪያ ለ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች ትክክል የሆነውን እውነት ስህተት

የሆነውን ሀሰት በማለት መልሱ።

1. ርዝመትን በክብደት መለኪያ መለካት ይቻላል።
2. ዓመት ከጊዜ መለኪያ ዘዴ አንዱ ነው።
3. ፈሳሽ ነገርን በክብደት መለኪያ (ሚላን) መለካት ይቻላል።
4. የህይወት ደረጃዎች የተፈጥሮ ክስተት ናቸው።

ቁሳቁሶችን መመደብ

- መመደብ ማለት ምን ማለት ነው?
- በአካባቢችሁ የሚገኙ ነገሮችን በዝርዝር ጥቀሱ።
- ከጠቀሳችሁኋቸው ነገሮች ውስጥ ተፈጥሮአዊ የሆኑትን በአንድ ላይ በመመደብ በዝርዝር ግለፁ።
- በአካባቢያችሁ ከሚገኙ ነገሮች ውስጥ ሰው ሰራሽ የሆኑትን በአንድ ላይ በመመደብ ለይታችሁ ግለፁ።
- በተፈጥሮአዊና በሰው ሰራሽ ነገር መካከል ያለው ልዩነት ምንድን ነው?

በተፈጥሮአዊ በአካባቢያችን የሚገኙ ነገሮች በሁለት ዋና ዋና ክፍሎች ይመደባሉ። እነሱም፡- ህይወት ያላቸውን ነገሮችና ህይወት የሌላቸው ነገሮች ናቸው። ህይወት የሌላቸው ነገሮችም በሁለት ይመደባሉ። እነሱም፡- በተፈጥሮ የሚገኙና ሰው ሰራሽ ናቸው። በተፈጥሮ የሚገኙ ህይወት የሌላቸው የምንላቸው እንደ ድንጋይ፣ አፈር፣ ውሃ፣ አየር፣ ማዕድናት፣ ወዘተ ናቸው። ሰው ሰራሽ ህይወት የሌላቸው የምንላቸው ደግሞ፡- መስታወት፣ ፌድዮ፣ መኪና፣ አውሮፕላን፣ ጎማ፣ ላስቲክ፣ ወዘተ ናቸው።

ሌሎች የተለያዩ ነገሮችን ደግሞ የስሜት ህዋሳቶቻችንን በመጠቀም ተፈጥሮአዊ ባህሪያቸውን ለምሳሌ፡- ጠንካራ፣ ልል፣ ሸካራ፣ ለስላሳ፣ ከባድ፣ ቀላል፣ ወዘተ በማለት ለይተን እንመድባለን። ነገሮችን ለመለየት የምንጠቀምባቸው ስሜቶቻችንም በማየት ለምሳሌ፡- ቀለማትን፣ ቀይ፣ ጥቁር፣ ወዘተ በማለት ቅርፆችን፡- ክብ፣ ጠፍጣፋ፣ ሞላላ፣ ወዘተ በማለት ርቀትን ደግሞ ቅርብ፣ ሩቅ፣ ረጅም፣ አጭር በማለት እንለያለን። እንዲሁም በመዳሰስ፣ በማሸተትና በመቅመስ ነገሮችን እንለያለን። ነገር ግን በመቅመስ ነገሮችን ለመለየት መሞከር ለአደጋ ሊያጋልጥ ስለሚችል ካልተነገረን በስተቀር የማናውቅን ነገር በመቅመስ ለማለየት መሞከር በፍፁም አይመከርም።

መልመጃ 3.4

መመሪያ ሀ. የሚከተሉትን ዐረፍተ ነገሮች ተሰማሚውን ቃል በባዶ ቦታ በመሙላት የተሟላ ዓረፍተ ነገር አድርጓቸው።

1. በአካባቢያችን የሚገኙ ነገሮች በ _____ ይመደባሉ።
2. በአካባቢያችን የሚገኙ ህይወት የሌላቸው ነገሮች በ _____ የሚመደቡ ሲሆን እነሱም፡ _____ እና _____ ናቸው።
3. ሸካራንና ልስላሴነት ያላቸውን ነገሮች መለየት የምንችለው በ _____ ነው።
4. የተለያዩ ጣዕም ያላቸው ነገሮችን መለየት የምንችለው በ _____ ነው።

5. ቀለማትንና የተለያዩ ቅርፅ ያላቸውን ነገሮች የምንለያቸው በ _____ ነው።

መመሪያ ለ. የሚከተሉትን ጥያቄዎች በአጭሩ ግለፁ።

1. በተፈጥሮ ከሚገኙ ህይወት የሌላቸው ነገሮች ውስጥ ሶስቱን ጥቀሱ።

ሀ. _____

ለ. _____

ሐ. _____

2. ከሰው ሰራሽ ህይወት የሌላቸው ነገሮች ውስጥ አራቱን ጥቀሱ።

ሀ. _____

ለ. _____

ሐ. _____

መ. _____

3. በመዳሰስ ከምንለያቸው ነገሮች ተፈጥሮአዊ ባህሪ ውስጥ ሶስቱን ጥቀሱ።

ሀ. _____

ለ. _____

ሐ. _____

የተፈጥሮ ሀብት

- የተፈጥሮ ሀብት ማለት ምን ማለት ነው?
- የተፈጥሮ ሀብት የሚባሉት የትኞቹ ናቸው?
- በአካባቢያችሁ ሰዎች የሚጠቀሙባቸው የተፈጥሮ ሀብቶች ምን ምን ናቸው?

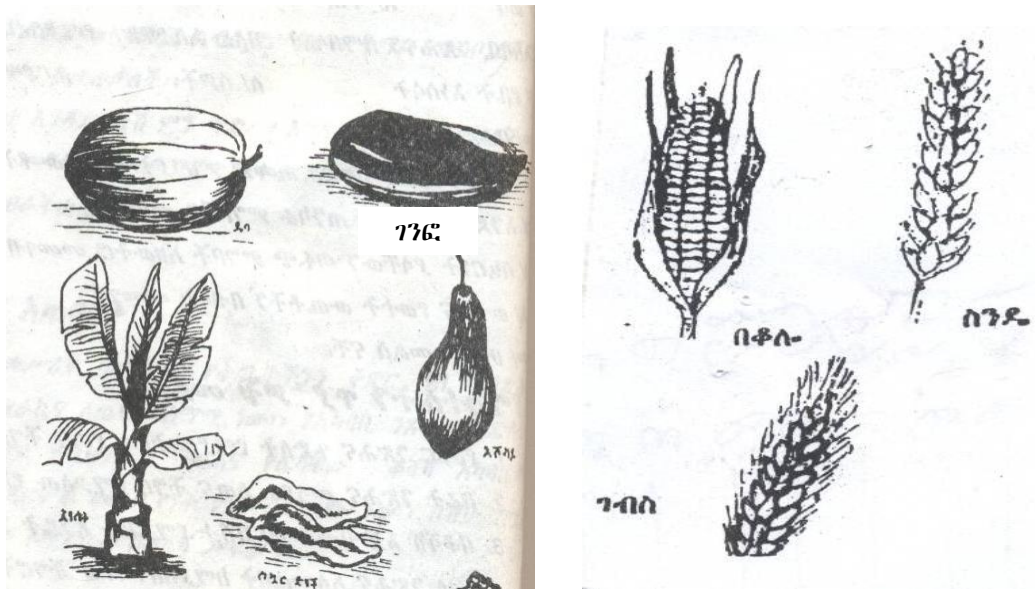
የተፈጥሮ ሀብት ማለት በአካባቢያችን በተፈጥሮ የሚገኙና ለሰው ልጅ ጥቅም መዋል የሚችሉ ነገሮች ሁሉ የተፈጥሮ ሀብት ተብለው ይጠራሉ።

የተፈጥሮ ሀብት ዓይነቶች

ዋና ዋናዎቹ የተፈጥሮ ሀብቶች፣ እፅዋት፣ እንስሳት፣ ውሃ፣ አየር፣ ደን፣ ማዕድናት (ብረታ ብረት)ና ጨው ናቸው።

እፅዋት

እፅዋት የተለያዩ ዓይነትና ተፈጥሮ ያላቸው ሆነው ሰው የሚተክላቸውንና በተፈጥሮ የሚበቅሉትን ሁሉ ያጠቃልላል። እፅዋት ለሁሉም እፅዋት በል እንስሳት በምግብ ምንጭነት የሚያገለግሉ የተፈጥሮ ሀብቶች ናቸው። ለሰው ልጅ ምግብነት የሚውሉ እፅዋት ለምሳሌ፡- ጎመን፣ ሙዝ፣ ድንች፣ እንስት፣ ብርቱኳን፣ አሾካዶ፣ በቆሎ፣ ስንዴ፣ ጤፍ፣ ባቄላ፣ አተር፣ ወዘተ ናቸው።

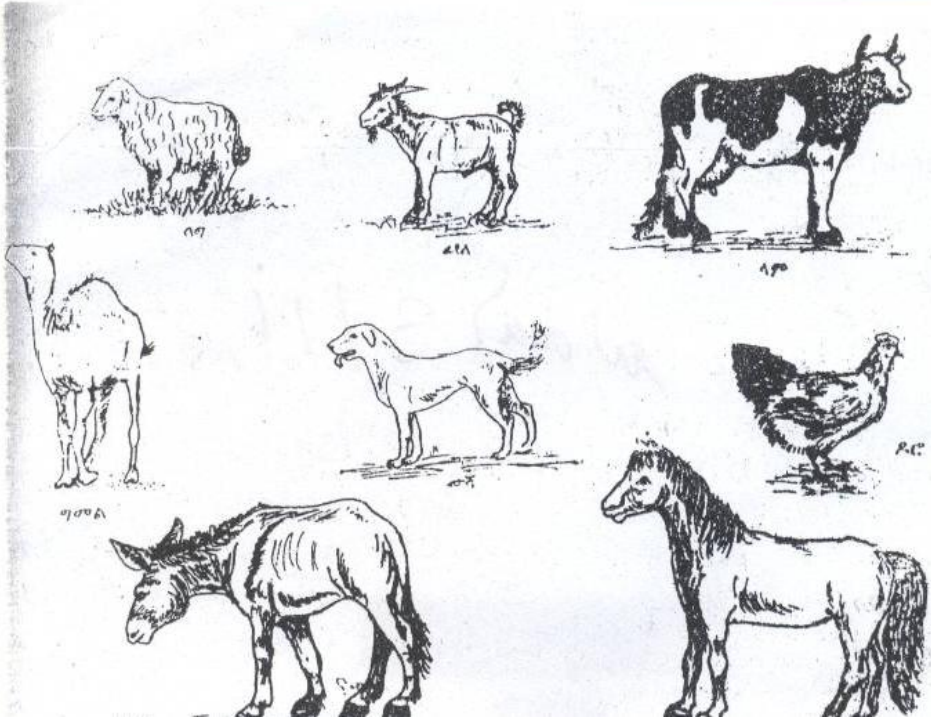

ሥዕል 3/10 ለሰው ልጅ ምግብነት የሚውሉ የእፅዋት ውጤቶች

እንስሳት

እንስሳት የዱርና የቤት (ለማዳ) በመባል ይመደባሉ። የዱር እንስሳት የሚባሉት በጫካ የሚኖሩ ሲሆን ለማዳ የሚባሉት ደግሞ ከሰው ጋር

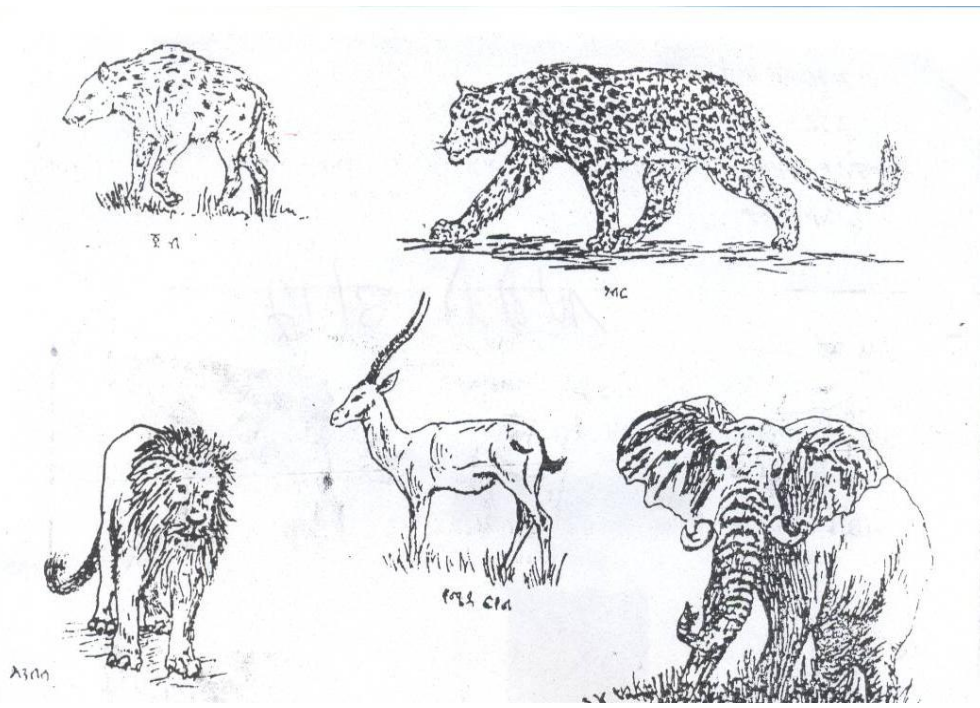
ተላምደው በቤትና በቤት አካባቢ የሚኖሩ ናቸው። የቤት እንስሳት ለሰው ልጅ ከፍተኛ አገልግሎት ያበረክታሉ። ከእነዚህ አገልግሎቶች ውስጥ ለምግብ ምንጭነትና ለጉልበት አገልግሎት የሚውሉት ተጠቃሾች ናቸው።

ሥዕል 3/11 ለሰው ልጅ የተለያዩ አገልግሎት የሚሰጡ የቤት እንስሳት

የዱር እንስሳት የምንላቸው ለምሳሌ፡- አንበሳ፣ ጅብ፣ ነብር፣ አቦሽማይ፣ ተኩላ፣ ቀበሮ፣ ዝንጀሮ፣ ጉሬዛ፣ ግሥላ፣ ወዘተ ናቸው። ከእነዚህ እንስሳት ውስጥ ብርቅዬና በሀገራችን ብቻ የሚገኙ የተለያዩ አጥቢና አእዋፋት አሉ። እነዚህን እንስሳት ለመመልከትና ለማጥናት ብዙ ሀገር ጎብኝዎች ወደ ሀገራችን ይመጣሉ። እነዚህ ጎብኝዎች ሲመጡ ገንዘብ ስለሚከፍሉ የሀገር ኢኮኖሚ ያድጋል። ስለዚህ እነዚህን እንስሳት መንከባከብና መጠበቅ አስፈላጊ ነው።

የዱር እንስሳትን ደህንነት የምንጠብቀው የደንን ሀብት በመጠበቅና በማስፋፋት እንዲሁም ህገ ወጥ አደንን በመከላከል ነው።

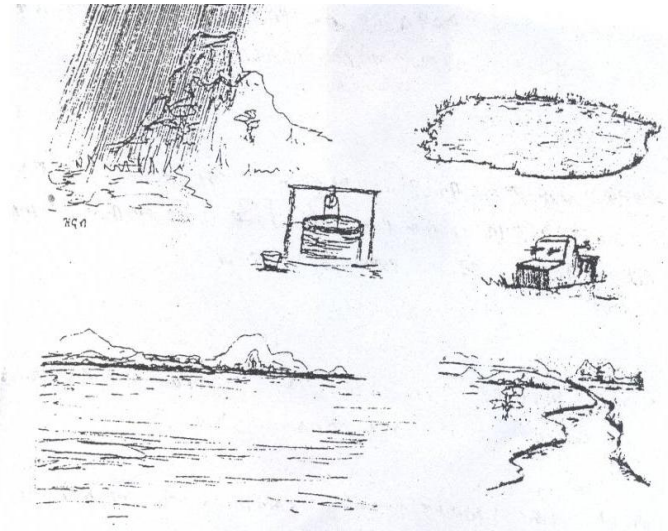
ሥዕል 3/12 የዱር እንስሳት በከፊል

ውሃ

- ውሃ ምንድነው?
- ከየትስ ይገኛል?

ውሃ ከሃይድሮጂንና ኦክስጂን ጋር ውህደት የተሰራ ፈሳሽ የተፈጥሮ ሀብት ነው። ቀለም፣ ጣዕምና ሽታ የሌለው ለሰው ልጅና ለሌሎችም ህይወት ላላቸው ነገሮች ከፍተኛ አገልግሎት የሚሰጥ ፈሳሽ ነው።

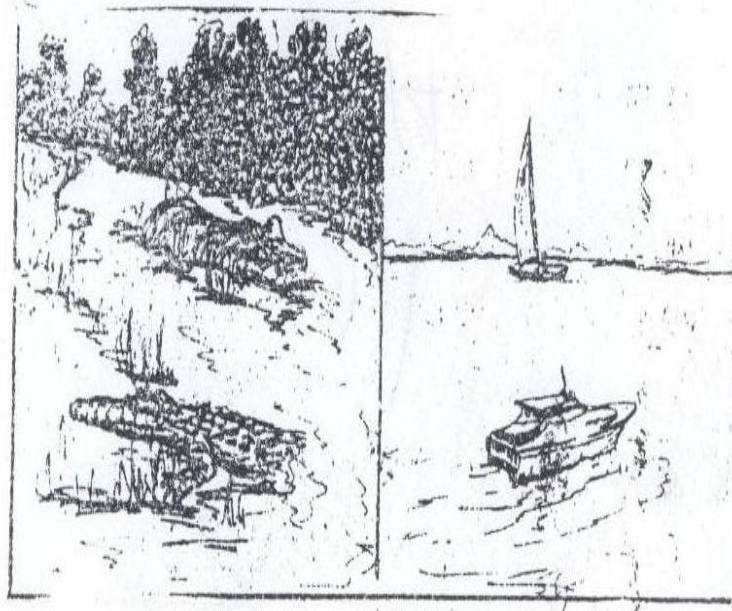
ውሃ ከየት ይገኛል?

ሥዕል 3/13 ውሃ የሚገኝባቸው ቦታዎች

- ከሥዕሉ ምን ተረዳችሁ?
 - ② - ሥዕሉን በመመልከት ውሃ ከየት እንደሚገኝ ጥቀሱ።
 - ከውሃ ጥቅሞች ውስጥ ቢያንስ አራቱን ጥቀሱ።
- ሀ. _____
- ለ. _____
- ሐ. _____
- መ. _____

ውሃ ከሚሰጣቸው በርካታ አገልግሎቶች ውስጥ፡- ለሁሉም ሕይወት ላላቸው ነገሮች በምግብ ክፍልነት የሚያገለግል ሲሆን በተለይ ለሰው፡- ምግብን ለማዘጋጀት፣ ገላን ለመታጠብ፣ ልብስ ለማጠብ ያገለግላል። በተጨማሪም ለማንኛንም የኤሌክትሪክ ጉልበት ለማመንጨት እንዲሁም ለተለያዩ እንስሳትና እፅዋት በመኖሪያነትና መራቢያነት ወዘተ ያገለግላል።

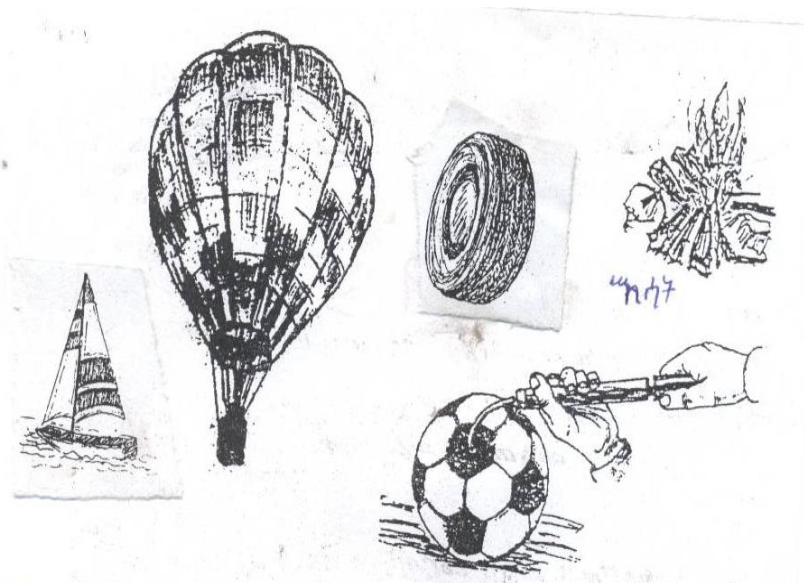

ሥዕል 3/14 የውሃ አገልግሎት

አየር

አየር የተለያዩ ጋሶች ድብልቅ የሆነ የተፈጥሮ ሀብት ነው። ንፁህ አየር ለሰውም ሆነ ለሌሎች ህይወት ላላቸው ነገሮች እጅግ አስፈላጊ የሆነ የተፈጥሮ ስጦታ ነው። ከዚህ በተጨማሪ ሌሎች ጥቅሞችም አሉት።

ለምሳሌ፡- የመኪና ጎማ፣ የሞተር ሣይክል፣ የብስክሌት ጎማ ለመሙላት፣ ኩዋስ ለመሙላት፣ እሳት ለማንደድና ለማጥፋት፣ ምርትን ከገለባ ለመለየት፣ ለማንጓጓዣ (አውሮፕላን)፣ ወዘተ ያገለግላል።

ሥዕል 3/15 የአየር ጥቅም በከፊል

አፈር

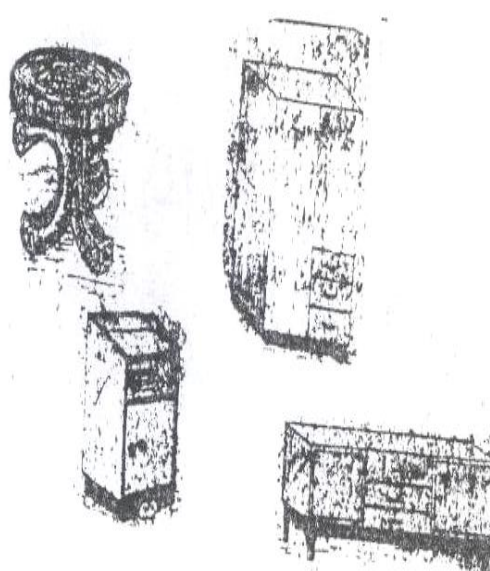
- አፈር ምንድነው?
- አፈር እንዴት ይፈጠራል?
- አፈር ለምን ይጠቅማል?

አፈር ከድንጋይ ስብርባሪ፣ ከእንስሳትና እፅዋት ቅሪተ አካል (ብስባሽ) የተሰራ ነው። ትላልቅ አለቶች (ድንጋይ) በረጅም ጊዜ የፀሀይ ሙቀት፣ ዝናብና ቅዝቃዜ ሲፈራረቅባቸው ተፈረካክሰው ወደ አፈርነት ይለወጣሉ። እንስሳትና እፅዋት ሲሞቱ አካላቸው ይበሰብስብና ከእነዚህ የአለት ፍርክሰካሾች ጋር በመደባለቅ አፈር ይሆናል። በዚህ አይነት መንገድ የተሰራ አፈር ለም አፈር ይባላል። አፈር ለተክሎች እድገት አስፈላጊ ሲሆን ለሰው ልጅም ብዙ አገልግሎት ይሰጣል።

አፈር በሶስት ዋና ዋና ክፍሎች ይመደባል። እነሱም፡- ሽክላማ አፈር፣ አሸዋማ አፈር፣ ደቃቅ ወይም ለም አፈር ናቸው።

ደን

ደን በተፈጥሮ የሚገኝ (የበቀለ) ወይም ሰው የተከለው ሊሆን ይችላል። ለአንድ ሀገር ከሚያስፈልጉትን የተፈጥሮ ሀብት ዓይነቶች ውስጥም አንዱ ነው። ደን ለብዙ አገልግሎቶች የሚውሉ ትላልቅ ዛፎችና ብዛት ያላቸው የተለያዩ የእፅዋት ዓይነቶች በቅለው የሚገኙበት ቦታ ነው። ከደን ሀብት ጥቅም ውስጥ ዋና ዋናዎቹ፡- የብዙ የተለያዩ የዱር እንስሳት መኖሪያ (መጠለያ) በመሆኑ ለቱሪስት መስህብነት ያገለግላል። የተፈጥሮ አየር ሚዛንና የአካባቢ እርጥበትን ይጠብቃል። ለሙጫ፣ ለወረቀት ሥራ፣ ወዘተ... የሚያገለግሉ ዛፎች መገኛ በመሆኑ ይጠቅማል። የተለያዩ የቤትና የቢሮ መገልገያ ቁሳቁሶችን ለመስራት የሚያገለግሉ ዛፎች መገኛ በመሆን ወዘተ ይጠቅማል።

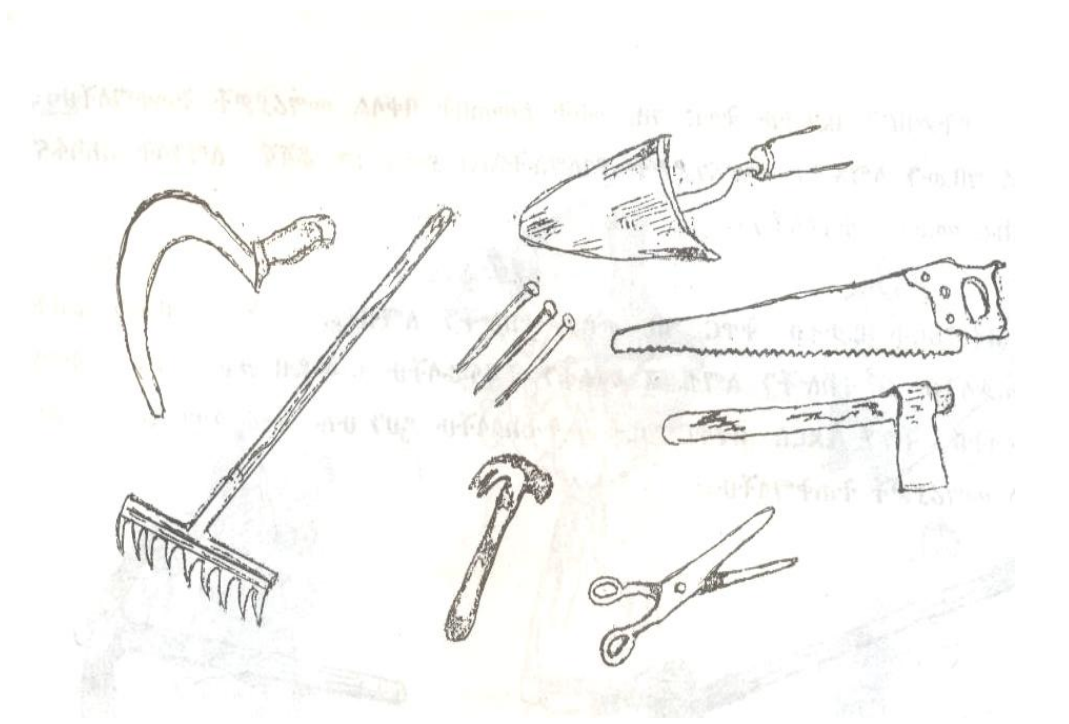

ሥዕል 3/16 ከደን ውጤት የሚገኙ የመገልገያ ቁሳቁሶች

ማዕድናት

ማዕድናት በመሬት ውስጥ ወይም በከርሰ ምድር ውስጥ የሚገኙ የተፈጥሮ ሀብቶች ሲሆኑ እነሱም፡- መዳብ፣ ብረት፣ ወርቅ፣ ብር፣ አልሙኒየም፣ ኮፐር፣ ወዘተ ብረትነት ያላቸውና ብረትነት የሌላቸው እንደ ተፈጥሮ ጋስ፣ ነዳጅና ዘይት የመሳሰሉት ናቸው።

የተፈጥሮ ጋስ ለመኖሪያ ቤትና ለእንደ-ስትሪ በሀይል ምንጭነት ያገለግላል ወይም የሚያገለግል የተፈጥሮ ሀብት ነው። ማዕድናት በአብዛኛው ብረትነት ያላቸው በመሆናቸው እጅግ ጠቃሚ የሆኑ የመገልገያ ቁሳቁሶችና ንብረቶችን ለመስራት ያገለግላሉ። ለምሳሌ፡- የአንገትና የእጅ ጌጣጌጥ ለመስራት፣ የመገልገያ ቁሳቁስ ማንኪያ፣ ብረት ድስት፣ ጭልፋ፣ ካውያ፣ ወዘተ የመጓጓዣ መኪና፣ አውሮፕላን፣ መርከብ፣ ወዘተ የግንባታ መደሻ፣ የቤት ክዳን ቆርቆሮ፣ ሚስማር፣ ወዘተ ተጠቃሾች ናቸው።

ሥዕል 3/17 በመሬት ውስጥ ከሚገኙ የተፈጥሮ ሀብቶች የሚሰሩ

- ② - ከሥዕሉ ምን ተረዳችሁ?
- ማዕድናት የአንድ ሀገር የኢኮኖሚ መሠረት ናቸው።

የተፈጥሮ ሀብት አጠቃቀም

- የተፈጥሮ ሀብት አጠቃቀም ማለት ምን ማለት ነው?
- የተፈጥሮ ሀብት ጥቅም ምን ምን ድነው?

የተፈጥሮ ሀብት አጠቃቀም ማለት፡- የተፈጥሮ ሀብቱን ደህንነት ሳንጎዳው አገልግሎቱ ዘላቂና አስተማማኝነት ባለው መንገድ ለቀጣዩም ትውልድ ሊተላለፍ በሚያስችል ዘዴ ሳይባክን መጠቀም ማለት ነው። የተፈጥሮ ሀብቶች ለሰው ልጅ ከሚያበረክቱት ጠቀሜታዎች ውስጥ ዋና ዋናዎቹ የሚከተሉት ናቸው። እኩሉም፡-

- ለምግብ ምንጭነት፤
- ለልብስ፤
- ለመጠለያ (ለተለያዩ ግንባታዎች)፤
- ለገቢ ምንጭነት (የኑሮ ደረጃን ለማሻሻል)፤
- ለመጓጓዣ፤
- ለመዝናኛ፤
- ለቱሪስት መስህብነት (የሀገር ገጽታን ለማሳደግ)፤
- የተለያዩ የመገልገያ ቁሳቁሶችንና ጌጣጌጦችን ለመስራት፤ ወዘተ።

ለልብስ የሚያገልግሉ የተፈጥሮ ሀብቶች

የሰው ልጅ ልብሶቹንና የተለያዩ መገልገያዎችን ከእንስሳትና እፅዋት ውጤቶች ያዘጋጃል።

ለምሳሌ ከእንስሳት

ከቆዳቸው

- ቦርሳ
- ጫማ
- ኮት
- ጃኬት

ከፀጉራቸው

- ሹራብ
- ብርድ ልብስ

ከቀንድና ሾሆናቸው የተለያዩ ጌጣጌጦችና መገልገያዎች፡-

መገልገያ

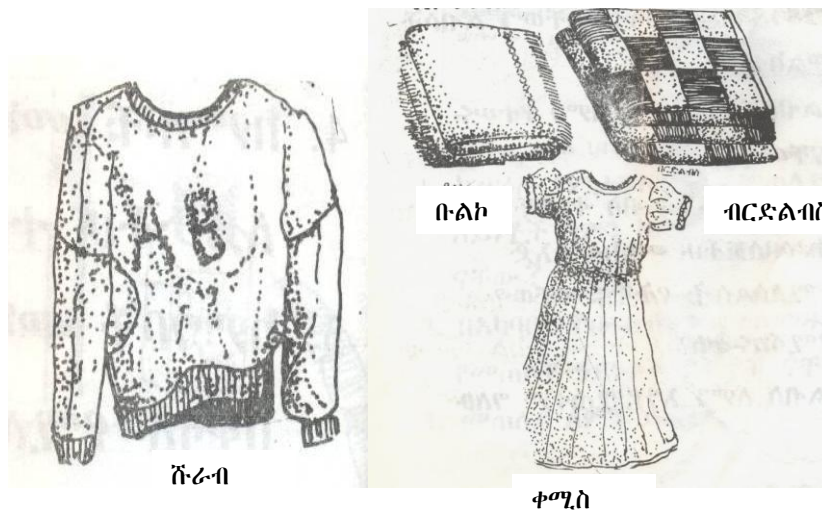
- ማንኪያ
- ጭልፋ
- መጠጨያ (ዋንጫ)
- የተለያዩ የልብስ ቁልፎችን

ጌጣጌጦ

- በተለያዩ ቅርጽ የተሰሩ የግድግዳና የጠረጴዛ ጌጦች (በወፎችና ሌሎች እንስሳት ቅርጽ የተሰሩ)

ከእፅዋት

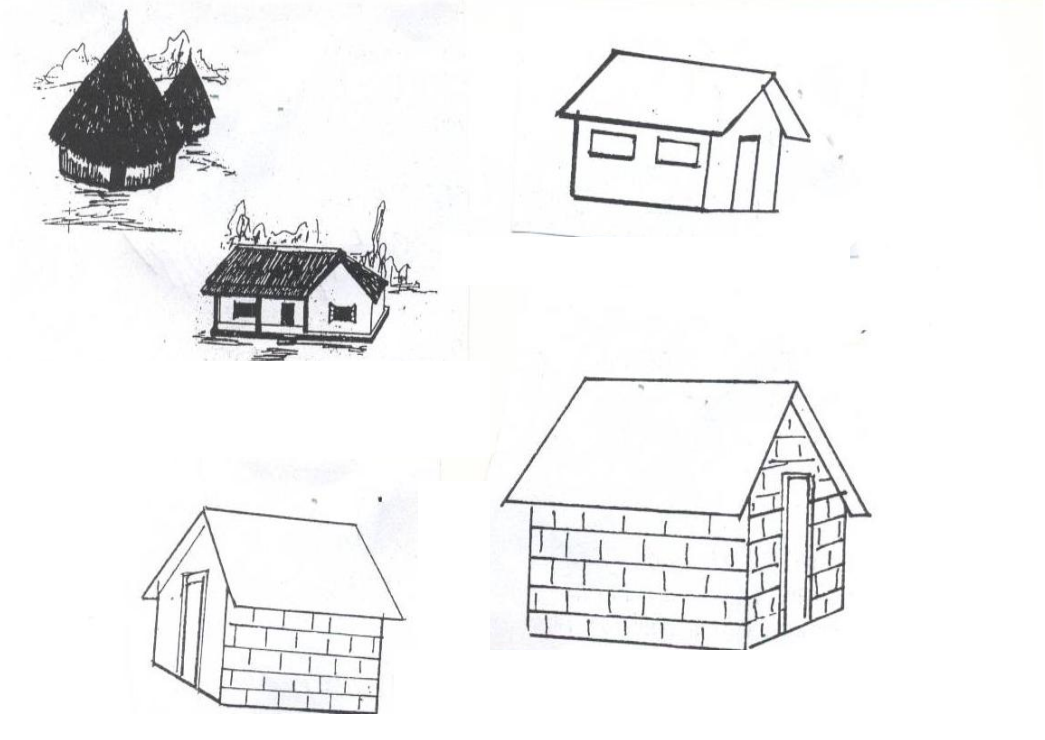
- ከጥጥ፡- ጋቢ፣ ነጠላ፣ ቡልኮ፣ ቀሚስ፣ ሸሚዝ፣ ወዘተ፡፡
- ከቃጫ፡- ጆንያ፣ ምንጣፍ፣ ቦርሣ፣ ዘምቢል፣ ወዘተ፡፡

ሥዕል 3/18 ከዕፅዋት የተሰሩ ልብሶችና መገልገያዎች

የተፈጥሮ ሀብት መጠለያን ለመስራት ያገለግላል።

መጠለያ ለሰው ልጅ ከሚያስፈልጉት መሠረታዊ ፍላጎቶች አንዱ ሲሆን ይህንን መሠረታዊ ነገር ለመስራት የሚያስፈልጉ ጥሬ ዕቃዎች የሚገኙት በአካባቢው ካሉት የተፈጥሮ ሀብት ነው። እነዚህም ጥሬ እቃዎች፡- ሣር፣ እንጨት፣ አፈር፣ ድንጋይና አሸዋ ናቸው።

ሥዕል 3/19 ከተፈጥሮ ሀብት የተሰሩ መጠለያዎች

መልመጃ 3.5

መመሪያ ሀ) ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. ለሁሉም ህይወት ላለው ነገር በምግብ ምንጭነት የሚያገለግል የተፈጥሮ ሀብት የሆነው የቱ ነው?

ሀ. እንስሳት	ለ. ማዕድን
ሐ. አየር	መ. እፅዋት

2. ብረትነት ያላቸው የመገልገያ ቁሳቁሶች የሚሰሩት ከ_____ ነው።

ሀ. ከእንስሳት	ለ. ከማዕድናት
ሐ. ከእፅዋት	መ. ከደን

3. ለቱሪስት መስህብነት የሚያገልግል የተፈጥሮ ሀብት የቱ ነው?

ሀ. ውሃ	ለ. እፅዋት
ሐ. የዱር እንስሳ	መ. ማዕድን

4. የደን ሀብትን በመንከባከብ ደህንነቱ ሊጠበቅ የሚችል የተፈጥሮ ሀብት የቱ ነው?

ሀ. አየር	ለ. አፈር
ሐ. የዱር እንስሳት	መ. ሁሉም

5. ከሚከተሉት ውስን የሆነ የተፈጥሮ ሀብት የቱ ነው?

ሀ. ማዕድናት	ለ. እንስሳት
ሐ. ውሃ	መ. አየር

መመሪያ ለ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች በአጭሩ ግለፁ።

1. ከውሃ መገኛዎች ውስጥ ሶስቱን ጥቀስ(ሺ)።

- ሀ . _____
- ለ. _____
- ሐ. _____

2. ሶስቱ የአፈር አይነቶች እነማን ናቸው?

ሀ . _____

ለ. _____

ሐ. _____

3. መጠለያን ለመሥራት የሚያገለግሉ የተፈጥሮ ሀብቶች የትኞቹ ናቸው? ቢያንስ ሶስቱን ጥቀስ/ሺ/::

ሀ . _____

ለ. _____

ሐ. _____

4. በሀገራችን ብቻ ከሚገኙ የዱር እንስሳት ሁለቱን ጻፍ/ፊ/::

ሀ . _____

ለ. _____

5. ውሃ ለሰው ልጅ ከሚሰጠው ጥቅም ውስጥ ሶስቱን ጻፍ/ፊ/::

ሀ . _____

ለ. _____

ሐ. _____

መመሪያ ሐ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች ትክክል ከሆነ እውነት ትክክል ካልሆነ ሀሰት በማለት መልሱ::

1. እንስሳት የቤትና የዱር በመባል ይመደባሉ::
2. አየር የተለያዩ ጋሶች ውሁድ ነው::
3. አፈር ከአለት ፍርክስካሽና(ስብርባሪ) ከቅሪተ አካል ብስባሽ የተሰራ ነው::
4. እንስሳትና እፅዋት አንዱ ለሌላው አስፈላጊ የሆኑ ነገሮች ናቸው::
5. ደንና የዱር እንስሳት የማይነጣጠሉ የተፈጥሮ ሀብቶች ናቸው::

የተፈጥሮ ሀብት ጥበቃ

- የተፈጥሮ ሀብት ጥበቃ ማለት ምን ማለት ነው?
- የተፈጥሮ ሀብት እንዴት ይጠበቃል?
- የተፈጥሮ ሀብትን የሚጎዱ ነገሮች (ሁኔታዎች) ምንድናቸው?

የተፈጥሮ ሀብት ጥበቃ ማለት፡- የተፈጥሮ ሀብትን ለብክነትና ለጉዳት ከሚዳርጉ ሁኔታዎች መጠበቅ፣ መከላከልና መንከባከብ ማለት ነው። የተፈጥሮ ሀብታችንን ተገቢውን ጥበቃና እንክብካቤ ሳናደርግለት በግዴለሽነት ከተጠቀምንባቸው ለጉዳት ይዳረጉና እስከናካቴው ሊጠፉ ይችላሉ። ነገር ግን በጥንቃቄና በእንክብካቤ ይዘን ከተጠቀምንባቸው ዘላቂና አስተማማኝ አግልግሎት ይሰጡናል።

የተፈጥሮ ሀብት ጉዳት ዓይነቶች

ከተፈጥሮ ሀብት ጉዳት ዓይነቶች ውስጥ ዋና ዋናዎቹ፡-

- ሀ. የአየር ብክለት፣
- ለ. የውሃ ብክለት
- ሐ. የደን መጨፍጨፍ፣
- መ. የአፈር መሸርሸር ናቸው።

ሀ. የአየር ብክለት

የአየር ብክለት ማለት፡- የከባቢ አየር ይዘት መዛባት እንዲሁም በከባቢ አየር ውስጥ መኖር የማይገባቸው ለሰው ልጅ ጤንነት ተስማሚ ያልሆኑ ኃሶች ወደ ከባቢ አየር ውስጥ መቀላቀል ማለት ነው።

የአየር ብክለት መንስኤዎች፡-

- ከፋብሪካዎች የሚለቀቁ መርዛማነት ያላቸው የጭስ ኃሶች ምሳሌ፡- ሳልፈርዳይ ኦክሳይድ።

- ከተሽከርካሪ ሞተር የሚለቀቅ በከፊል የተቃጠለ ጋስ ለምሳሌ:- ካርቦንሞኖኦክሳይድ።
- ከመፀዳጃ ቤቶች የሚለቀቅ ጋስ ለምሳሌ:- ሜቴንጋስ
- በቤት ውስጥ ከሚነድ እንጨትና ከሰል የሚለቀቅ ጭስ ምሳሌ:- ካርቦንዳይኦክሳይድ።
- የደን ቃጠሎ
- የደን መጨፍጨፍ ናቸው።

የአየር ብክለት መከላከያ ዘዴዎች:-

- የደን ቃጠሎንና የደን መቆረጥን መከላከል፤
- ከፋብሪካዎችና ከተሽከርካሪዎች የሚወጣውን በካይ ጢስ በተተኪ ጉልበት በመቀየር መቀነስ፤
- ማንኛውንም አግባብ ያልሆነን ቃጠሎ መቀነስ፤
- ቆሻሻን ከማቃጠል ይልቅ መቅበር ናቸው።

ሥዕል 3/20 የከባቢ አየር የሚበክልባቸው መንገዶች።

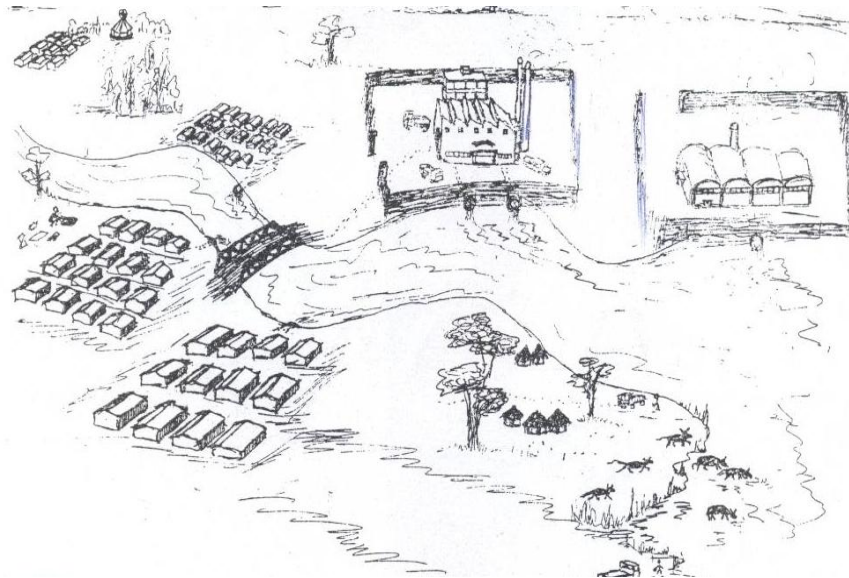
ለ) የውሃ ብክለት

ውሃ በአግባቡ ካልተያዘ በቀላሉ ይበክላል። ለጤና ጠንቅ የሆኑ ተሀዋሲያንም መራቢያ ይሆናል። የተበከለ ውሃ ደግሞ ለሰውም ሆነ በውስጡ ለሚኖሩ እንስሳትን እፅዋት አደገኛ ነው።

የውሃ ብክለት መንስኤዎች

ዋና ዋናዎቹ የውሃ ብክለት መንስኤዎች፡-

- ከፋብሪካዎችና ሆስፒታሎች ወደ ወንዞችና ሀይቆች የሚለቀቅ እጣቢ፣ ዝቃጭና ኬሚካል፤
- በተለያዩ ምክንያት ወደ ወንዝ፣ ሀይቅና ውቅያኖስ የሚለቀቅ ጋዝ (ዘይት)፤
- ከሽንት ቤት ውጪ መፀዳዳት፤
- ከመኖሪያ ቤቶችና ሆቴሎች የሚለቀቅ ጥራጊ ቆሻሻ፤
- ከእርሻ መሬት በጎርፍ አማካኝነት እየታጠበ ወደ ወንዞችና ሀይቆች የሚገባ የማዳበሪያ ኬሚካል፣ ወዘተ ናቸው።

ሥዕል 3/21 የውሃ ብክለት መንስኤዎች

የውሃ ብክለት መከላከያ መንገዶች

ዋና ዋናዎቹ የውሃ ብክለት መከላከያ ዘዴዎች የሚከተሉት ናቸው፡፡
እነሱም፡-

- ማንኛውንም ዓይነት ደረቅና ፍሳሽ ቆሻሻ ወደ ወንዞች፣ ሐይቆችና ውቅያኖስ እንዳይገባ መከላከል፤
- መፀዳጃ ቤቶችን በመጠቀም ሽንትና ዓይነምድር ወደ ውሃ አካል እንዳይገባ መጠንቀቅ፤
- እፅዋቶችን መትከል፤
- ውሃን ለመጠጥነት ከመጠቀም በፊት የውሃ ማከሚያ መጨመር ወይም ማፍላትና በንፁህ ነጠላ ማጣራት፡፡

ሐ. የደን መጨፍጨፍ

ለደን ሁብት መመናመን መንስኤዎች ሁለት ናቸው፡፡ እነሱም፡- የሰደድ እሳትና የደን መጨፍጨፍ ናቸው፡፡

ለደን ሁብት ደህንነት የሚረዱ ዘዴዎችም፡- ከሰደድ እሳት መጠበቅ፣ በክፍት ቦታዎች ሁሉ ተክሎችን መትከል፣ ደንን አለመቁረጥና በተቆረጠው ምትክ ሌላ መትከል ተጠቃሾች ናቸው፡፡

መ. የአፈር መሸርሸር

የአፈር መሸርሸር ማለት የአፈር ላይኛው ክፍል በጎርፍና በነፋስ እየታጠበና እየተጠረገ መወሰድ ማለት ነው፡፡ የአፈር መሸርሸር የአፈሩን ማዕድን ይዘት በመቀነስ ለምኑቱን ያሳጣዋል፡፡

የአፈር መሸርሸር መከላከያ መንገዶች

ዋና ዋናዎቹ የአፈር መሸርሸር መከላከያ መንገዶች ሁለት ናቸው፡፡
እነሱም፡-

- 1ኛ. እፅዋትን መትከልና
- 2ኛ. እርከን መስራት ናቸው፡፡

እፅዋት መትከል

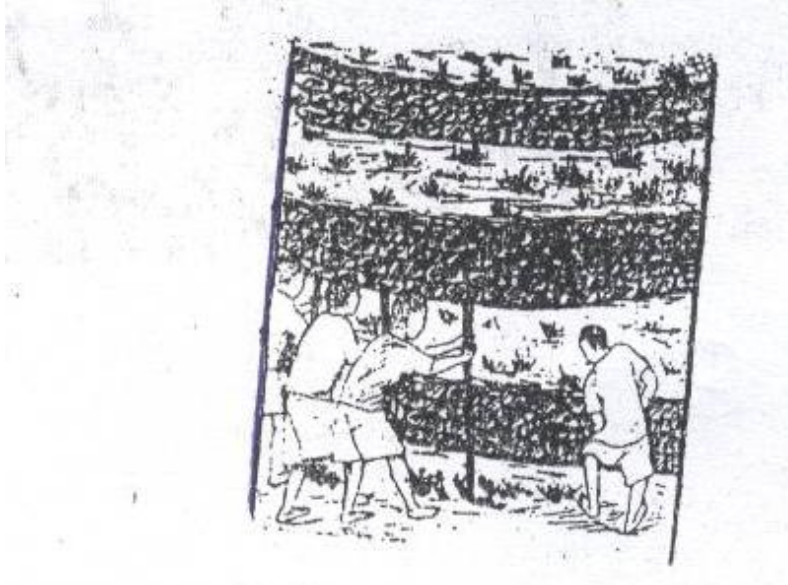
እፅዋት አፈሩን በሥሮቻቸው አቅፈው ስለሚይዙት በቀላሉ በጎርፍ በነፋስ ታዋቦ (ተጠርጎ) አይወሰድም።

ሥዕል 3/22 ገላጣ ቦታ ላይ ተክሎች ሲተከሉ።

እርከን መሥራት

ሁለተኛው የአፈር መሸርሸር መከላከያ ዘዴ እርከን በመስራት ነው። እርከን በቁልቁለታማና ተዳፋት አካባቢ የአፈርን መሸርሸር ለመከላከል አልፎ አልፎ በድንጋይ ወይም በአፈር የሚሰራ ደረጃ ነው። ይህ ዘዴ በቁልቁለት ወደታች የሚወረወረውን (የሚወርደውን) የውሃ ጉልበት በመቀነስ እየተጠረገ የሚሄደውን አፈር ያስቀረዳል።

ሥዕል 3/23 የእርከን ሥራ (ሰዎች ከድንጋይ (አፈር) እርከን ሲሰሩ)

የተፈጥሮ ጥበቃ በቤትና በትምህርት ቤት

የአየር ብክለትን፣ የውሃ ብክለትንና የአፈር መሸርሸርን በመከላከል የተፈጥሮ አካባቢችንን መጠበቅ እንችላለን።

ሀ. የተፈጥሮ ጥበቃ በቤት

በቤታችን ለተፈጥሮ ጥበቃ ከምናደርግባቸው መንገዶች ዋና ዋናዎቹ፡-

- ከቤት የሚወጣውን ደረቅም ሆነ ፈሳሽ ቆሻሻን በጥንቃቄ ማስወገድ ወይም እንዲወገድ ማድረግ፤
- የጓሮ አትክልቶችን መትከል፤
- ችግኞችን መትከልና ተንከባክቦ ማሳደግ፤
- በደጃፋችን የሚያልፈውን የጎርፍ መሄጃ ቦይ እርከን በመሥራት እንዳይበረቦር ማድረግና ተጠርጎ (ታጥቦ) የሚሄደውን አፈር ማስቀረት ናቸው።

ለ. የተፈጥሮ ጥበቃ በትምህርት ቤት

በትምህርት ቤት ውስጥ ለተፈጥሮ ጥበቃ ከምናደርግባቸው ዘዴዎች ውስጥ ጥቂቶቹ፡- ቆሻሻን የትም አለመጣል፣ የተጣለውን ቆሻሻ ሰብስቦ በጥንቃቄ ማስወገድ፣ በባዶ ቦታዎች ችግኞችን መትከልና አፈር እንዳይሸረሸር ማድረግ፣ አከባቢን ማስዋብ፣ ወዘተ ተጠቃሾች ናቸው።

መልመጃ 3.6

መመሪያ ሀ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች በአጭሩ ግለፁ።

1. ከተፈጥሮ ጉዳት ዓይነቶች ውስጥ ሶስቱን ጻፉ

ሀ. _____

ለ. _____

ሐ. _____

2. ከደን ሀብት ጥበቃ ዘዴዎች ውስጥ ሁለቱን ጻፉ

ሀ. _____

ለ. _____

3. የአፈር መሸርሸር መከላከያ ዘዴዎች ጻፉ

ሀ. _____

ለ. _____

4. እፅዋቶችን መትከል እንዴት የአፈር መሸርሸርን እንደሚከላከል በአጭሩ ግለፁ _____

5. የተፈጥሮ ሀብት ጥበቃ በትምህርት ቤት ውስጥ እንዴት እንደሚሰራ በአጭሩ ግለፁ _____

መመሪያ ለ) ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. በደን መጨፍጨፍ ይበልጥ የሚጎዳው ከሚከተሉት የቱ ነው?

ሀ. አፈር

ለ. ውሃ

ሐ. አየር

መ. የዱር እንስሳት

2. ከሽንት ቤት ውጪ መጸዳዳት ለየትኛው የተፈጥሮ ሀብት ብክለት መንስኤ ይሆናል?

ሀ. ውሃ

ለ. አየር

ሐ. ደን

መ. አፈር

3. የተሸረሸረ አፈር፡-

ሀ. ለእፅዋቶች እድገት ተስማሚ ነው ከፍተኛ ነው።

ለ. የማዕድን ይዘቱ

ሐ. የማዕድን ይዘቱ ዝቅተኛ ነው

መ. ለም አፈር ነው

4. ከተሸከርካሪ ሞተር የሚለቀቅ በከፊል የተቃጠ ጋስ _____ ይባላል።

ሀ. ካርቦንዳይኦክሳይድ

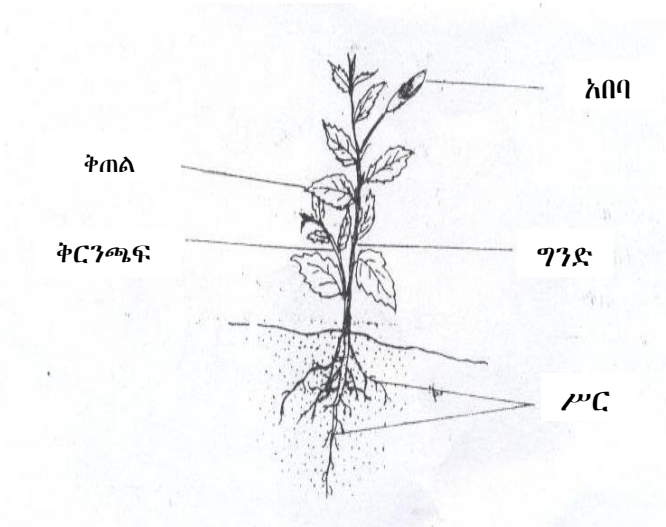
ለ. ካርቦንሞኖክሳይድ

ሐ. ሣልፈርዳይኦክሳይድ

መ. ዝቃጭኬሚካል

በአከባቢያችን የሚገኙ እፅዋት

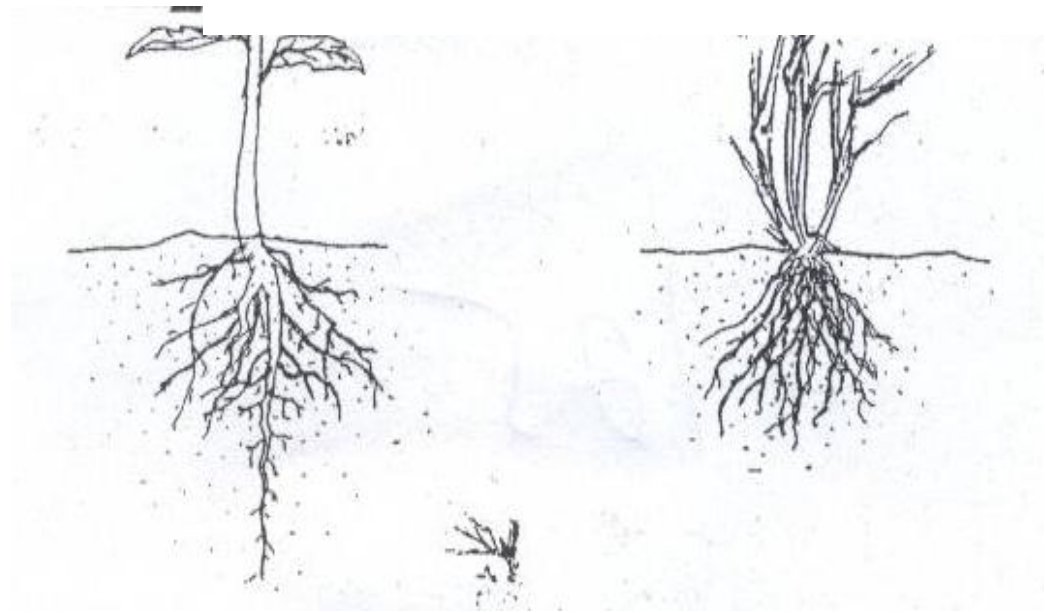
የእፅዋት ክፍልና ተግባራቸው (ግንድ፣ ቅጠል፣ አበባና ሥር)

ሥዕል 3/24 የእፅዋት ክፍሎች

የእፅዋት ክፍሎች ከመሬት በታችና ከመሬት በላይ ተብለው በሁለት ይመደባሉ፡፡

ሀ. ከመሬት በታች ያለው የእፅዋት ክፍል ስር ይባላል፡፡ ሥር ሁልጊዜ የሚያድገው ወደ አፈረ ውስጥ ነው፡፡ ስሮች ተራዘሞና ድራድር ተብለው በሁለት ይከፈላሉ፡፡ እነዚህም ቀጥ ብሎ ወደ መሬት የሚያድግና ተንሠራፍተው ወደ ጎን የሚያድገውን ሥር የሚያካትቱ ናቸው፡፡

ሥዕል 3/25 የሥር ዓይነቶች

ተግባራዊ ክንዋኔ 3/3

ዓላማ:- የሥር ዓይነቶችን መለየት።

የሚያስፈልጉ ነገሮች:-

- በአካባቢ የሚገኝ እፅዋት ሥር (ሣር፣ በቆሎ፣ የአበባ ጎመን፣ ካሮት፣ ስኳር ድንች፣ ሸንኮራ አገዳ፣ ስንዴ፣ ገብስ፣ ወዘተ)
- እርሳስ ላጲስ፣ ማስመሪያና ወረቀት (ደብተር) ወይም አስቀድሞ የተዘጋጀ የሥር መመዝገቢያ ሠንጠረዥ።

አሠራር:- የተሰበሰቡ ሥሮችን ተራዘም ሥርና የተንሰራፉ ሥር ብሎ ለይቶ በተዘጋጀው ሠንጠረዥ ውስጥ መመዝገብ።

ተ.ቁ	የተክሉ ስም	ተራዘም	ድራድር ሥር
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			

ሠንጠረዥ 3/3 የሥር ዓይነቶችን መለየት

የሥር ተግባር

- የሥር ተግባር ምንድን ነው?

የተክል ሥር የሚከተሉት ተግባራት ያከናውናል። እነሱም። ተክሉን ከአፈር ጋር ጠበቅ አድርጎ በማያያዝ ተክሉ ቀጥ ብሎ እንዲቆም ማድረግ፣ ውሃና የሚሙ ማዕድናትን ከአፈር ውስጥ በመውሰድ ለተክሉ ላይኛው ክፍል (ግንድ፣ ቅርንጫፍ፣ ቅጠል፣ አበባና ፍሬ) በማቀበል ተክሉ ምግቡን እንዲያዘጋጅ ማድረግ ናቸው።

ለ. ከመሬት በላይ ያለው የእፅዋት ክፍል

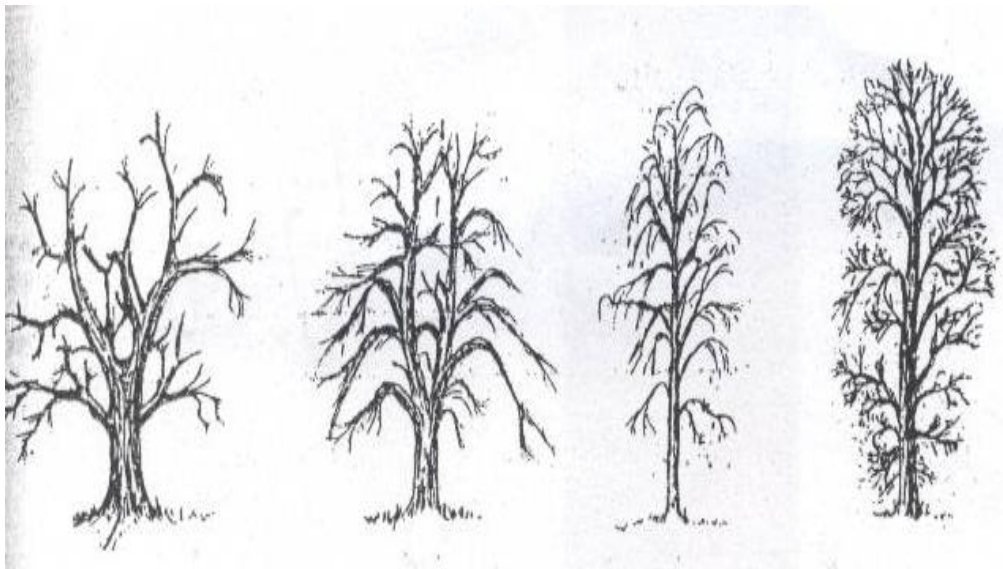
ከመሬት በላይ ያለው የእፅዋት ክፍል፡- ግንድ፣ ቅርንጫፍ፣ ቅጠልና አበባ ናቸው።

ግንድ

የግንድ ዓይነቶች ሁለት ናቸው። እነሱም፡- ተንፋታቂና ቋሚ ግንድ ናቸው።

ሀ) ተንፋታቂ ግንድ

ተንፋታቂ ግንድ የተወላገዱ ወይም የተጣመሙ ብዙ ቅርንጫፍ ግንዶች ያለው ነው።

ሥዕል 3/26 የግንድ ዓይነቶች

ለ) ቋሚ ግንድ

ቋሚ ግንድ፡- ቀጥ ያለና ቅርንጫፎቹ ያልበዙ ናቸው።

ተግባራዊ ክንዋኔ 3/4

ዓላማ፡- በአከባቢ የሚገኙ የተክል ግንዶችን መለየት።

የሚያስፈልጉ ነገሮች

- ከአካባቢ የተሰበሰቡ ተክሎች፡፡
- የተዘጋጀ ሠንጠረዥ ናቸው፡፡

አሠራር፡-የተሰበሰቡ ተክሎችን ግንድ ቋሚና ተንፋሳዊ ማለት ለይቶ

በተዘጋጀው ሠንጠረዥ ውስጥ መመዝገብ፡፡

ተ.ቁ	የተክሉ ስም	ቋሚ /ቀጥ ያለ ግንድ	ተንፋሳዊ ግንድ

ሠንጠረዥ 3/4 የግንድ ዓይነቶችን መመደብ

እንጨትነትና ሣርነት ያላቸው ግንዶች

እንጨትነት ያላቸው ግንዶች ውስጣቸው ዝግና ጠንካራ ተክሎች ሲሆኑ ሣር ያላቸው ግንዶች ደግሞ ውስጣቸው ክፍትና ጥንካሬ የሌለው ግንድ ያላቸው ተክሎች ናቸው፡፡

ተ.ቁ	የተክሉ ስም	ሣርነት ያለው ግንድ	እንጨትነት ያለው ግንድ
1	በቆሎ	✓	
2			
3			
4			
5			
6			
7	ግራር		✓
8			
9			
10			

ሠንጠረዥ 3/5 ሣር ያለው ግንድና እንጨት ያለው ግንድን በዓይነት መመደብ

የተክል ግንድ ተግባር

የተክል ግንድ ተግባር ምንድነው?

ግንድ የሚከተሉት ተግባራት አሉት፡፡ እነሱም፡-

ሀ. ውሃንና የሚሙ ማዕድናትን ከሥር ተቀብሎ ከላይ ላሉት የተክል

ክፍሎች (ቅርንጫፎች፣ ቅጠል፣ አበባና ፍሬ) መስጠት፤

ለ. ቅጠሎች ያዘጋጁትን ምግብ ለቅርንጫፎችና ሥር ማስተላለፍ፤

ሐ. ለተክሉ ጥንካሬ መስጠትና ቀጥ ብሎ እንዲቆም ማድረግ፤

መ. ከመሬት በላይ ያለውን የተክሉን ክፍሎች (ቅርንጫፎችን፣ ቅጠሎች፣

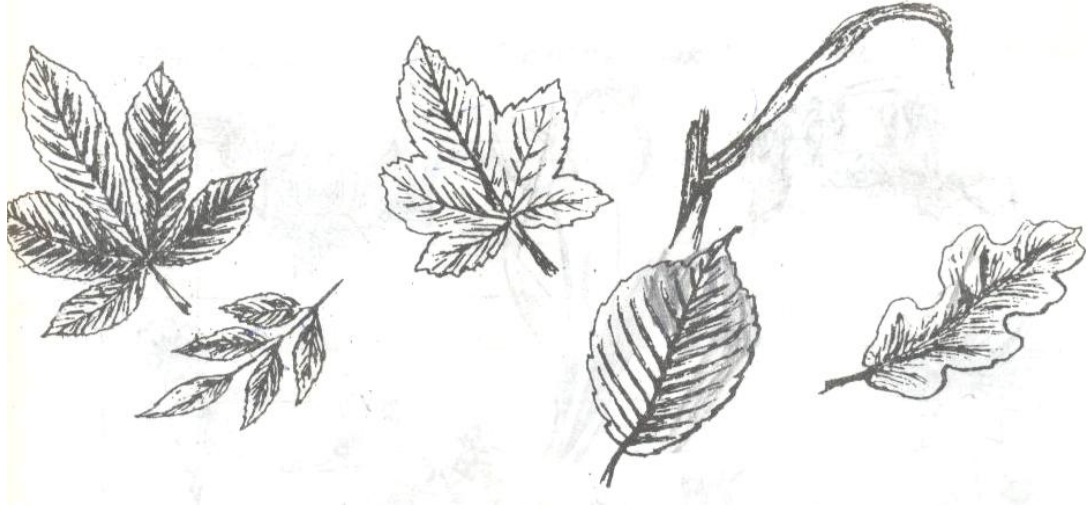
አበባዎችንና ፍሬዎችን መሸከም ናቸው)፡፡

ቅጠል

የቅጠል ዓይነትና ተግባር

የቅጠል ዓይነት

- ቅጠሎች በምን በምን ይለያያሉ?

ሥዕል 3/28 የቅጠል ዓይነቶች

ቅጠሎች የሚለያዩት፡- ግንድ ላይ በሚኖራቸው አቀማመጥ፣ በጠርዛቸው ቅርጽ፣ በሥርወታቸው (ውስጣቸው በሚገኝ መስመር አቀማመጥ)፣ በስፋታቸው (በመጠናቸው)፣ ወዘተ ነው።

ተግባራዊ ክንውን 3.6

ዓላማ፡- ቅጠሎችን በዓይነታቸው መመደብ።

የሚያስፈልጉ ነገሮች፡-

- ከአካባቢ የተለያዩ ቅጠሎችን መሰብሰብ።
- የተዘጋጀ ሠንጠረዥ።

አሠራር፡-

የተሰበሰቡ ቅጠሎችን በሥዕል 3.28 ውስጥ ከተጠቀሱት የቅጠል ዓይነቶች ጋር በማነፃፀር የትኛው ዓይነት እንደሆነ ፊደሉን በሠንጠረዥ ውስጥ በመፃፍ ማመልከት፡፡

ተ.ቁ	ቅጠሉ የተወሰደበት ተክል ስም	ከሥዕል 3.28 ጋር ሲነፃፀር የሚመስለው
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		

ሠንጠረዥ 3/6 ቅጠሎችን በዓይነታቸው መመደብ

የቅጠል ተግባር

የቅጠል ዋናው ተግባር ለተክሉ ምግብ ማዘጋጀት ነው፡፡ ስለዚህ ቅጠል የተክሉ ወሳኝ ክፍል ነው፡፡

አበባ

ሥዕል 3/29 የአበባ ዓይነቶች

- አበባ የትኛው የተክል ክፍል ነው?
- አበባዎች የሚለያዩት በምናቸው ነው?

አበባዎች የተክል መራቢያ ዘር የሚገኝበት ክፍል ናቸው። የተለያዩ ቀለም ሲኖራቸው አንዳንዶቹ ደማቅ ቀለም ሌሎቹ ደግሞ ደብዳቤ ያለ ቀለም አላቸው። ደማቅ ቀለም ያላቸው አበባዎችን ሰዎች ለውበታቸው ሲሉ በግቢያቸው፣ በየአደባባዩና መዝናኛ ቦታዎች ይተክሉዋቸዋል።

የአበባ ጥቅም:-

አበባ የሚከተሉት ጥቅሞች አሉት:: እነሱም:-

- ለተክሉ ፍሬና ዘር ማፍራት፤
- ለቤትና አካባቢ ድምቀት መስጠት፤
- ለንቦች ምግብ የሚሆን ወለላ ማዘጋጀት ናቸው::

መልመጃ 3/7

መመሪያ ሀ) ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ::

1. ከሚከተሉት ውስጥ የሥር ተግባር ያልሆነው የቱ ነው?

- ሀ. ተክሉን ከአፈር ጋር ማያያዝ
- ለ. ውሃና የሚሙ ማዕድናትን ለግንዱ ማቀበል
- ሐ. ለእፅዋቱ ምግብ ማዘጋጀት
- መ. መልሱ አልተሰጠም

2. ከሚከተሉት ውስጥ የግንድ ተግባር የቱ ነው?

- ሀ. ለተክሉ ምግብ ማዘጋጀት
- ለ. ለተክሉ ፍሬ ማፍራት
- ሐ. ከመሬት በላይ ያለውን የተክሉን ክፍል መሸከም
- መ. ተክሉን ከአፈር ጋር ማያያዝ

3. ዘርና ፍሬን የሚያፈራ የተክል ክፍል የቱ ነው?

- ሀ. ቅጠል
- ለ. ግንድ
- ሐ. አበባ
- መ. ሥር

መመሪያ ለ) የሚከተሉትን ባዶ ቦታዎች በተስማሚ ቃል በመሙላት አረፍተ ነገሩን የተሟላ አድርጉ።

1. ሁለቱ የስር ዓይነቶች _____ እና _____ ናቸው።
2. ሁለቱ የግንድ ዓይነቶች _____ እና _____ ናቸው።
3. ከአበባ ጥቅሞች ውስጥ ሁለቱ _____ እና _____ ናቸው።
4. ከግንድ ተግባሮች ውስጥ ሁለቱ _____ እና _____ ናቸው።

መመሪያ ሐ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች ትክክል የሆነውን እውነት ስህተት የሆነውን ሀሰት በማለት መልሱ።

1. ቅጠሎች ሁሉ አንድ ዓይነት ናቸው።
2. የተክሎች ግንድ እድገቱ ወደ አፈር ውስጥ ነው።
3. ሁሉም እፅዋት ምግባቸውን ማዘጋጀት ይችላሉ።
4. እንጨት ያለው የተክል ግንድ፣ ሣር ካለው የተክል ግንድ የበለጠ ጠንካራ ነው።
5. ሣር ያለው የተክል ግንድ ውስጥ ክፍት ነው።

የተለያዩ የእፅዋት ክፍሎችን መሰብሰብና ማስቀመጥ

የተለያዩ የእፅዋት ወይም የእፅዋት ክፍልን ማይበላሽ ለረጅም ጊዜ እንዲቆይ ማድረግ ይቻላል። ይህም ዘዴ ምንበር ይባላል።

እፅዋትን ወይም የእፅዋት ክፍልን (ቅጠል፣ ግንድና ሥር) ማንበር

እፅዋትን ለማንበር፡- ተክሉን (እፅዋቱን) አስተካክሎ ማዘጋጀት፣ ንፁህ ጋዜጣ አዘጋጅቶ ከላይና ከታች ማድረግና በጋዜጣው ላይ ጠንካራ ካርቶን ማድረግ ምቹ ቦታ አስቀምጦ ከባድ ነገር (ድንጋይ) በመጫን እንዲደርቅ ማድረግ።

መድረቁ ሲረጋገጥ ብርሃን በሚያስተላልፍ ፕላስቲክ ከረጢት ውስጥ አድርጎ ከማስታወሻ ጋር አሸጎ ማስቀመጥ ነው።

በማስታወሻው ላይም፡-

- የተክሉ ስም፤
- ከየት እንደተገኘ፤
- የተገኘበት ቀን፤
- ማን እንዳገኘው፤
- ቀንና ዓመተ ምህረት ይጻፍበታል።

ተግባራዊ ክንዋኔ 3/7

ዓላማ፡- እፅዋትን ማንበር

የሚያስፈልጉ ነገሮች፡-

መቀስ፣ የፕላስቲክ ከረጢት፣ ምላጭ፣ ፕላስቲር ወይም ሙጫ፣ ዶሲ(ክላሰር)።

አሠራር

- የሚፈለገውን እፅዋት ወይም የእፅዋት ክፍልን መሰብሰብ፤
- በማንበር ማድረቅ፤
- የደረቀውን እፅዋት በወፍራም ወረቀት (ዶሲ) ላይ በሙጫ ወይም በፕላስቲር ማጣበቅ፤
- በተክሉ ግርጌ የእፅዋቱ ስም፣ የተሰበሰበበት ቀን፣ እፅዋቱ የተገኘበት ቦታ (ሥፍራ)፣ የሰብሳቢውን ስምና ዓመተ ምህረቱን ማጻፍ።
- በመጨረሻም ብርሃን በሚያስተላልፍ ፕላስቲክ ከረጢት ውስጥ አሸጎ በአስፈላጊው ቦታ ማኖር።

የዚህ ዘዴ ጠቀሜታው አንዳንድ በቀላሉ የማይገኙ እፅዋቶችን ወይም በክፍል ውስጥ አምጥቶ ለአስረጂነት ወይም ለማስተማሪያነት ለመጠቀም

የማይቻል እጦታን፣ የአካል ክፍሉን በማስቀመጥ በሌላ ጊዜ ሲፈለግ በቀላሉ ለማግኘት ያስችላል።

ሥዕል 3/30 እጦታን ወይም የእጦታ ክፍልን ማንበር (ማድረቅ)

እጦቶችን ማሳደግ

- ተክሎች ለማደግ ምን ምን ያስፈልጋቸዋል?

ተግባራዊ ክንዋኔ 3/8

ዓላማ:- ችግኝን በእቃ ላይ እንዲበቅል በማድረግ ቀላል የሆነ የተግባር ሙከራ መሥራት።

ለክንዋኔ የሚያስፈልጉ ነገሮች:-

- አራት በለም አፈር የተሞሉ ጣሳዎች፤
- አንድ ዓይነት የሆኑ ቅጠላማ ችግኞች፤
- በአራቱም ጣሳ ላይ ከ1-4 ቁጥሮችን ጽፎ መለጠፍ።

የአሠራር ቅደም ተከተል

1. አራቱንም ችግኞች በጣሳዎቹ ውስጥ መትከል።
2. አንድ ቁጥር የተፃፈበት ጣሳ ውስጥ የተተከለውን ችግኝ አየርና የፀሐይ ብርሃን እንዲያገኝ ማድረግ።
3. ሁለት ቁጥር የተፃፈበት ጣሳ ውስጥ የተተከለውን ችግኝ ውሃ እንዲያገኝ ማድረግ።
4. ሶስት ቁጥር የተፃፈበት ጣሳ ውስጥ የተተከለውን ችግኝ በፕላስቲክ ከረጢት ውስጥ በማድረግ አሽካ አየር እንዲያገኝ ማድረግ።
5. አራት ቁጥር የተፃፈበት ጣሳ ውስጥ የተተከለውን ችግኝ የፀሐይ ብርሃን እንዲያገኝ ጨለማ ቦታ (ቁምሣጥን ውስጥ) ማድረግ።
6. ሁለት ቁጥር የተፃፈበት ጣሳ ውስጥ ካለው ችግኝ በስተቀር ሌሎቹን በመጠኑ ውሃ ማጠጣት።
7. ከአንድ ሣምንት በኋላ የአራቱንም ችግኞች እድገት በማየት ውጤቱን መመዝገብና ሪፖርት ለክፍሉ ማቅረብ።

ተግባራዊ ጥያቄዎች

- ከሙከራው ምን ተገነዘባችሁ?
- ⑦ - ጥሩ ዕድገት እያሳየ ያለው ችግኝ በየትኛው ቁጥር ጣሳ ውስጥ ያለው ነው?
- የጠወለገው (የደረቀው) ችግኝ በየትኛው ቁጥር ጣሳ ውስጥ ያለው ነው?
- ቅጠሎቹ ከአረንጓዴነት ወደ ብጫነት የተቀየሩ ችግኝ በየትኛው ቁጥር ጣሳ ውስጥ የተተከለው ነው?

እፅዋት ለማደግ ምን ያስፈልጋቸዋል?

ለተክሎች እድገት የሚያስፈልጉ ዋና ዋና ነገሮች የሚከተሉት ናቸው።
 እነሱም፡- አፈር፣ ውሃ፣ አየርና የፀሐይ ብርሃን ናቸው። ተክሎች ለዕድገታቸው አስፈላጊ የሆኑ ማዕድናትን የሚገኙት ከአፈር ሲሆን

በተጨማሪም አፈር የተክሎችን ሥር ጠበቅ አድርጎ በመያዝ ቀጥ ብለው እንዲቆሙ ይረዳቸዋል።

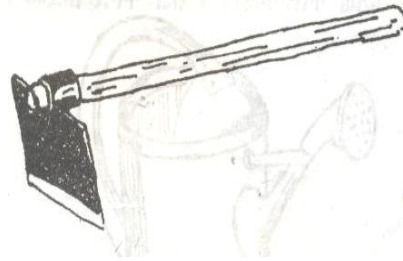
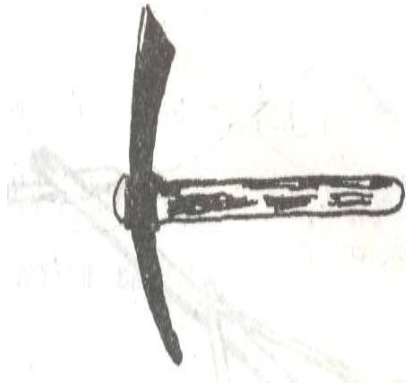
ውሃ ለተክሎች እድገት በጣም አስፈላጊ ነው። ተክሎች ምግባቸውን ሲያዘጋጁ ከሚያስፈልጋቸው ነገሮች ውስጥ ውሃ አንዱ ነው። ተክሎች ምግባቸውን ለማዘጋጀትም ሆነ ያዘጋጁትን ምግብ ለመጠቀም አየር ያስፈልጋቸዋል። ምግባቸውን ሲያዘጋጁ ወደ ውስጥ የሚተነፍሱት አየር ካርቦንዳይኦክሳይድ የተባለ ጋስ ሲሆን ምግባቸውን ካዘጋጁ በኋላ ወደ ውጪ የሚተነፍሱት አየር ደግሞ ኦክሲጂን የተባለ ጋስ ነው።

በተጨማሪም ተክሎች ምግባቸውን ለማዘጋጀት የፀሐይ ብርሃን ያስፈልጋቸዋል።

እፅዋትን ለማሳደግ የሚያስፈልጉ የተለያዩ ነገሮች

ማንኛውንም ተክል (ሰብል) ለማልማት ሲፈለግ የተክሉ ዘር (ፍሬ) የሚዘራበት ወይም ችግኝ የሚተክልበት ቦታ (መሬት) በሚገባ መታረስና መለስለስ አለበት። በተለይ የተክል ችግኝ የሚዘጋጅበትና የጓሮ አትክልቶች ለምሳሌ፡- ጥቅል ጎመን፣ ቆስጣ፣ ሰላጣ፣ ካሮት፣ ወዘተ ያሉት መደብ ተዘጋጅቶ አፈሩ በሚገባ መለስለስና በመስመር መተክል አለባቸው። በተጨማሪም የአፈሩን ለምነት ለመጠበቅ ማዳበሪያ ወይም ኮምፓስት (ብስባሽና ፍግ) መጨመር አስፈላጊ ነው።

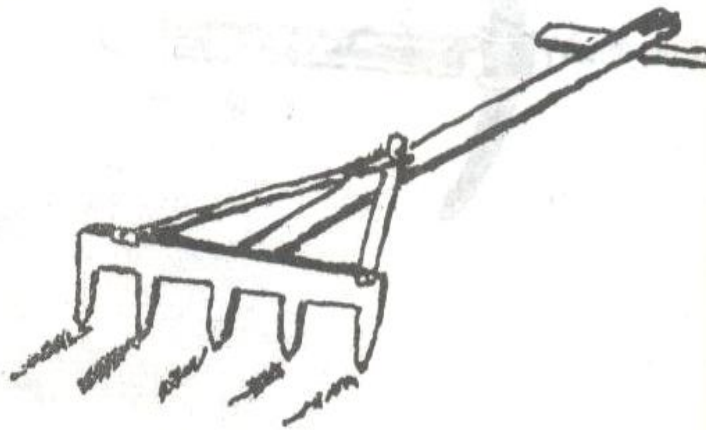
የችግኝ መትኪያ ቦታን ቆፍሮ ለማለስለስና መደቦችን ለማዘጋጀት የተለያዩ አነስተኛ የእጅ መሣሪያዎች ያስፈልጋሉ። ከነዚህ ውስጥ ጥቂቶቹ፡- መቆፈሪያ፣ መኮትኮቻ፣ ማለስለሻ፣ መስመር ማውጫና ውሃ ማጠጫ ናቸው።

ሀ) ሹል ቅርፅ ያለው ደማ

ለ) ጠፍጣፋ ደማ

ሥዕል 3/31 መሬት ለመቆፈርና ለመኮኮኮት የሚያገልግሉ መሣሪያዎች

ሥዕል 3/32 ለመቆፈር፣ ቦይ ለማውጣትና የችግኝ መደብ ለማዘጋጀት የሚያገልግል መሣሪያ

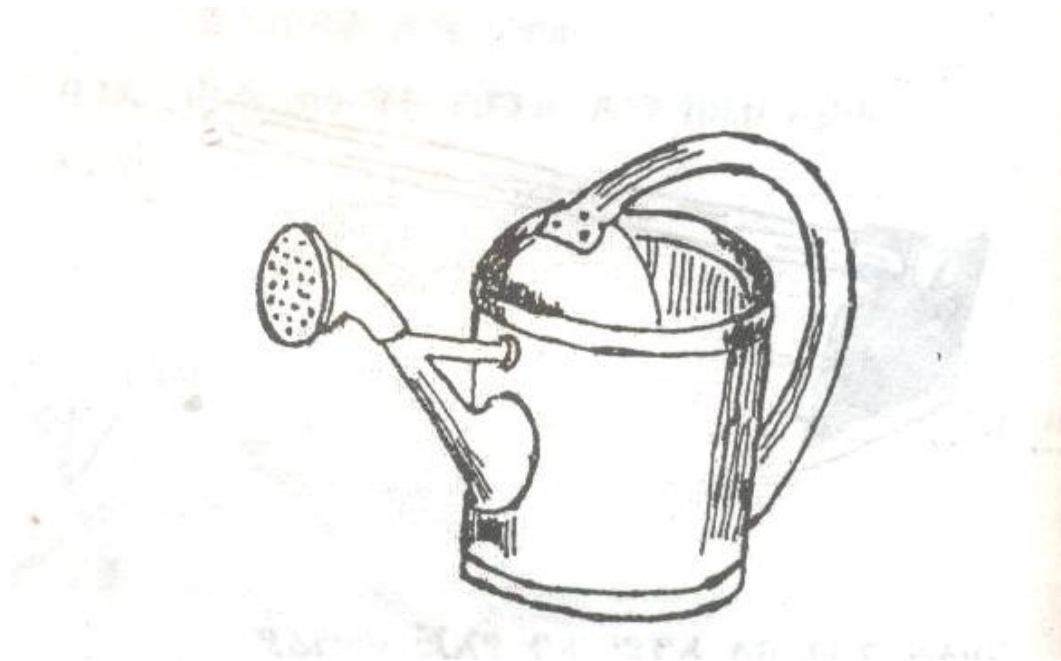
ከላይ በስዕሉ የምታዩት መሣሪያ ለምን ለምን የሚጠቅም ይመስላችኋል?

ይህ መሣሪያ፡-

?

- ዘር ከመዘራቱ በፊት አፈር ለማለስለስ፣
- እንደ ፍግ ወይም ብስባሽ ያሉ የአፈር ለምነት መጠበቂያ ግብአቶችን ለማዳረስ (ለመበተን) ይረዳል፡፡

- ከተዘራ በኋላ ደግሞ ዘሩን ለመበተንና ዘርዘር ያለ ችግኝ (ቡቃያ) እንዲበቅል ይረዳል።

ሥዕል 3/34 የችግኝ ውሃ ማጠጫ

ውሃ ማጠጫ ውሃውን የሚረጨው በትናንሽ የወንፊት ቀዳዳዎች በኩል ስለሆነ አፈሩ ባለበት ይርግል አይሸረሸርም።

አትክልትን መንከባከብ

ተክል ተገቢው እንደክብካቤ ከተደረገለት ጥሩ የተክል ውበት ይኖረዋል፤

- ለተክል ሊደረግለት የሚገባው እንክብካቤ ጥዋት ወይም ማታ ውሃ ማጠጣት ምክንያቱም በፀሐይ ሰዓት ካጠጣን ውሃው በፀሐይ ሙቀት ስለሚተን ተክሉ የሚስፈልገውን ያህል ውሃ አያገኝም።
- መኮትኮትና ማረም፡- መኮትኮት ሥር በቂ አየር እንዲኖረው ሲያደርግ ማረም ደግሞ ምግቡን አረም እንዳይሻማው ይረዳል።
- ከበሽታ መጠበቅ የበሽታ ምልክት ከታየ መድሃት መርጨት።

ተግባራዊ ክንዋኔ 3/9

ዓላማ:- በትምህርት ቤት ውስጥ ለእፅዋት ማብቂያ የሚሆን ቦታን ሰርቶ ማሳየት

አሠራር:- በቡድን (5-10) አባላት ያሉበት

ቅደም ተከተል

1. ምቹ ቦታን ከትምህርት ቤቱ አስፈቅዶ መውሰድ፤
2. ቦታውን ለማዘጋጀት የሚያስፈልጉ መሣሪያዎችን ማዘጋጀት፤
3. ቦታውን በሚገባ መቆፈርና ማለስለስ፤
4. መደብ ማዘጋጀትና በመደቡ ላይ መስመር ማዘጋጀት
5. የታሰበውን ዘር በመስመሩ መዝራት፤
6. በየጊዜው ውሃ ማጠጣትና ዘሩ ሲበቅል መኮትኮትና ማረም፡፡

መደብ ሲዘጋጅ ሁለት ዓይነት መደብ ማዘጋጀት እንደሚቻል ለተማሪዎች ማወቅ ይገባቸዋል፡፡ አንደኛው የመደብ ዓይነት በክረምት ወቅት የሚሰራ ሲሆን የመደቡ ወለል ከፍ ብሎ ዙሪያው መሬት ዝቅ ይላል፡፡ ምክንያቱም ውሃ መደቡ ላይ እንዳይተኛ ይረዳል፡፡

ሁለተኛው የመደብ ዓይነት የበጋ መደብ ሲሆን መደቡ ዝቅ ብሎ ዙሪያው መሬት ከፍ ይላል ይህም ውሃ እንዳይባክን ይረዳል፡፡ ማለትም ውሃው ወደ አልተፈለገ አቅጣጫ እንዳይሄድ ያደርጋል፡፡

መልመጃ 3.8

ሀ. የሚከተሉትን ጥያቄዎች በአጭሩ ግለፁ፡፡

1. አፈር ለተክሎች የሚሠጠው ጥቅም ምንድነው?
2. ተክሎች ምግባቸውን ካዘጋጁ በኋላ ወደ ውጪ የሚተነፍሱት አየር ምንድነው?

3. ተክሎች ምግባቸውን ለማዘጋጀት የሚያስፈልጋቸው አየር ምን ይባላል?
4. ለተክሎች ዕድገት አስፈላጊ የሆኑ ዋና ዋና ነገሮች ምንድናቸው?
5. አንድ ተክል ከመተከሉ በፊት መደረግ ያለበት ቅድመ ዝግጅት ምንድነው?
6. የዘር መዝሪያ ወይም የችግኝ መትከያ ቦታን ለማዘጋጀት የሚያስፈልጉ መሣሪያዎችን በዝርዝር ግለፁ።
7. አትክልት ውሃ መጠጣት ያለበትን ጊዜና ምክንያቱን ግለፁ።
8. ለአትክልት ዕድገት አስፈላጊ ከሆኑት እንክብካቤዎች ውስጥ ሶስቱን ጥቀሱ።
 1. _____
 2. _____
 3. _____

በአከባቢያችን የሚገኙ እንስሳት

እንስሳትን መመደብ

እንስሳት፡- በመራቢያቸው፣ በእንቅስቃሴያቸው፣ በአመጋገባቸው ሁኔታ፣ በአኗኗራቸውና የሰውነት ሽፋናቸው ይለያያሉ። መመደብ ማለት የነገሮችን አንድነትና ልዩነት መሠረት በማድረግ በጣም የሚመሳሰሉትን በአንድ ላይ (በአንድ ክፍል) የማድረግ ዘዴ ነው።

ሀ) የእንስሳት አረባብ

እንስሳት በአረባብ ዘዴያቸው በሁለት ይመደባሉ። እነሱም፡- እንቁላል የሚጥሉና መሰላቸውን የሚወልዱ ናቸው።

እንቁላል የሚጥሉ እንስሳት

እንቁላል በመጣል የሚራቡ እንስሳት እንቁላል ከሰውነታቸው ውጪ ይጥሉና በእንቁላሉ ውስጥ ያለው “ህዋስ” ወደ አካል ይለወጣል። ከዚያም የእንቁላል ውስጥ ዕድገቱን ሲጨርስ ከእንቁላሉ ይወጣል።

ሥዕል 3/34 እንቁላል የሚጥሉ እንስሳት

- በዚህ ሥዕል ውስጥ የሚታዩዎቸው እንስሳት እንቁላላቸውን የት እንደሚጥሉ በእንስሳቱ ፊት ለፊት በመጻፍ ግለፁ።
- ከነዚህ እንስሳት ውስጥ እንቁላሉ ለሰው ልጅ ምግብነት የሚያገለግለው የየትኛው ነው?
- እንቁላሉ ትልቅ የሆነ እንቁላል ጣይ የትኛው ነው?

ልጅ የሚወልዱ እንስሳት

ልጅ (መሰላቸውን) የሚወልዱ እንስሳት ህይወት ያለው በአካል ዕድገት አነስተኛ የሆነ መሰላቸውን በመውለድ ጡት በማጥባት ያሳድሩባቸዋል። ስለዚህም አጥቢዎች ይባላሉ።

ሥዕል 3/35 መሰላቸውን የሚወልዱ እንስሳት

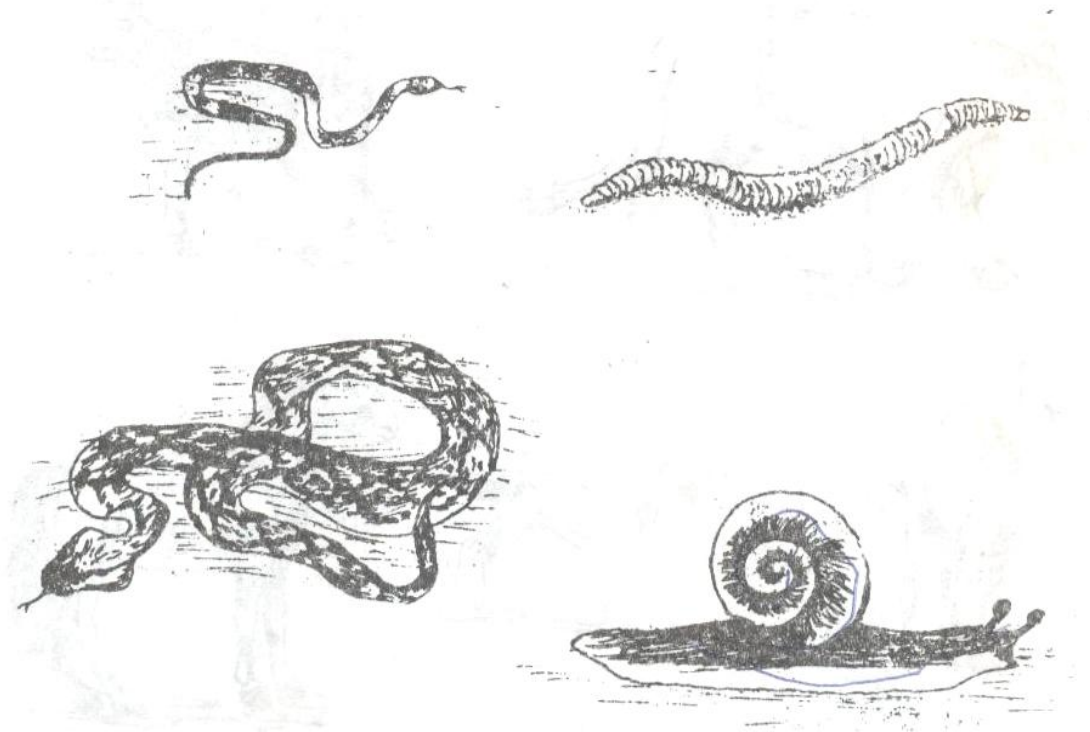
- ከላይ በተገለፀው ሥዕል ውስጥ
 - ሀ. በራሪ አጥቢ እንስሳ የትኛው ነው?
 - ለ. በውሃ ውስጥ የሚኖሩ አጥቢ እንስሳ የትኞቹ ናቸው?

እንስሳትን በእንቅስቃሴያቸው መመደብ

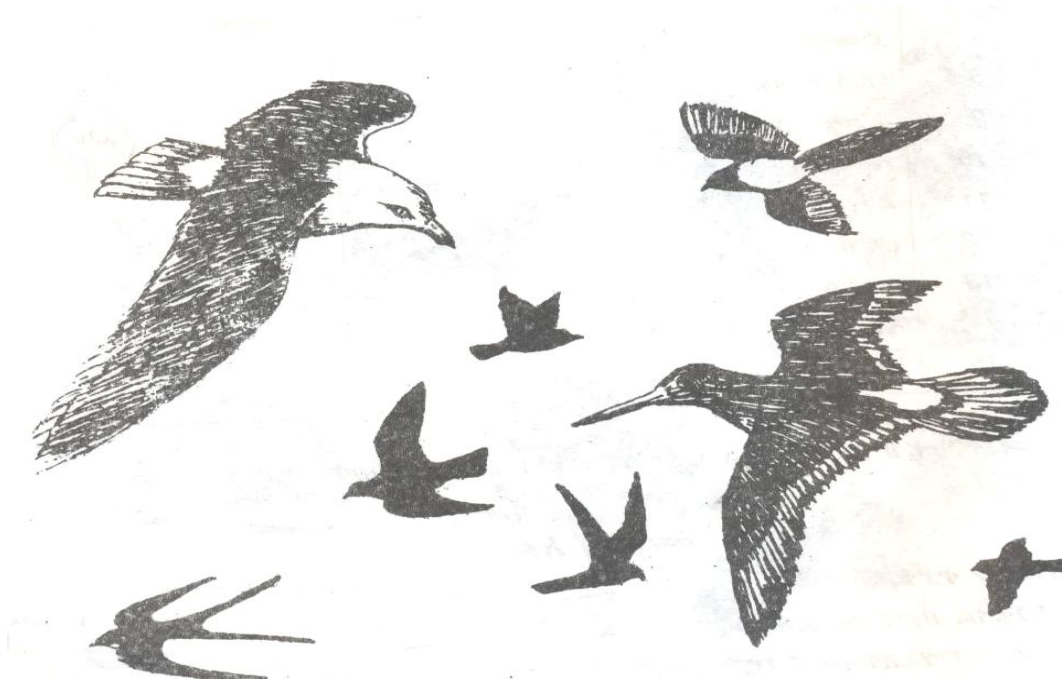
እንስሳት ከእፅዋት የሚለዩበት አንዱ ባህሪያቸው ከቦታ ቦታ መንቀሳቀስ መቻላቸው ነው። ይህ እንቅስቃሴ ግን እንደየመንቀሳቀሻ አካላቸው ዓይነትና ቁጥር ይለያያሉ።

ለምሳሌ

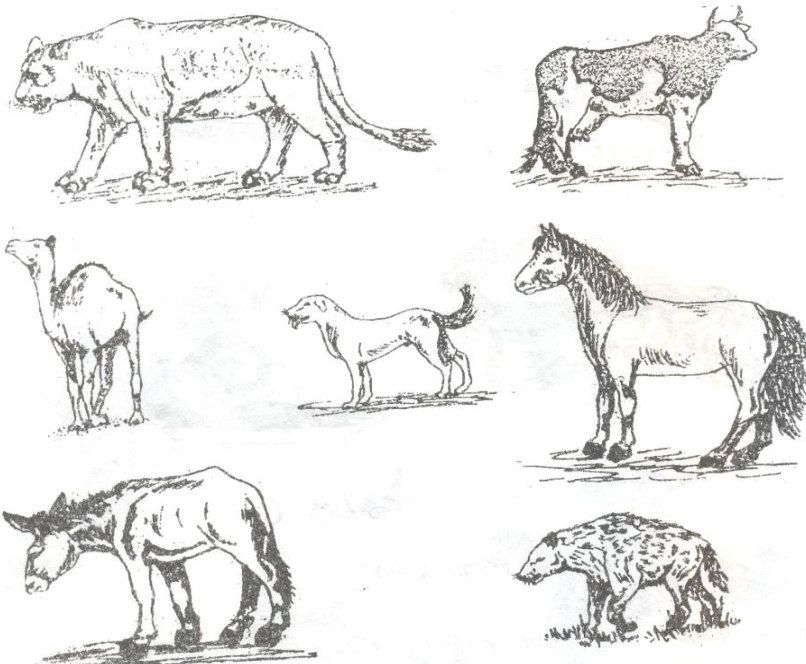
- በአራት እግራቸው የሚራመዱ፤
- በሁለት እግራቸው የሚራመዱ፤
- በመዋኘት የሚንቀሳቀሱ፤
- በክንፋቸው የሚበሩ፤
- በደረታቸው መሬት ለመሬት በመሳብ የሚንቀሳቀሱ።

ሥዕል 3/36 በደረታቸው የሚሳቡ እንስሳት

ሥዕል 3/37 የሚበሩ እንስሳት (አእዋፍ)

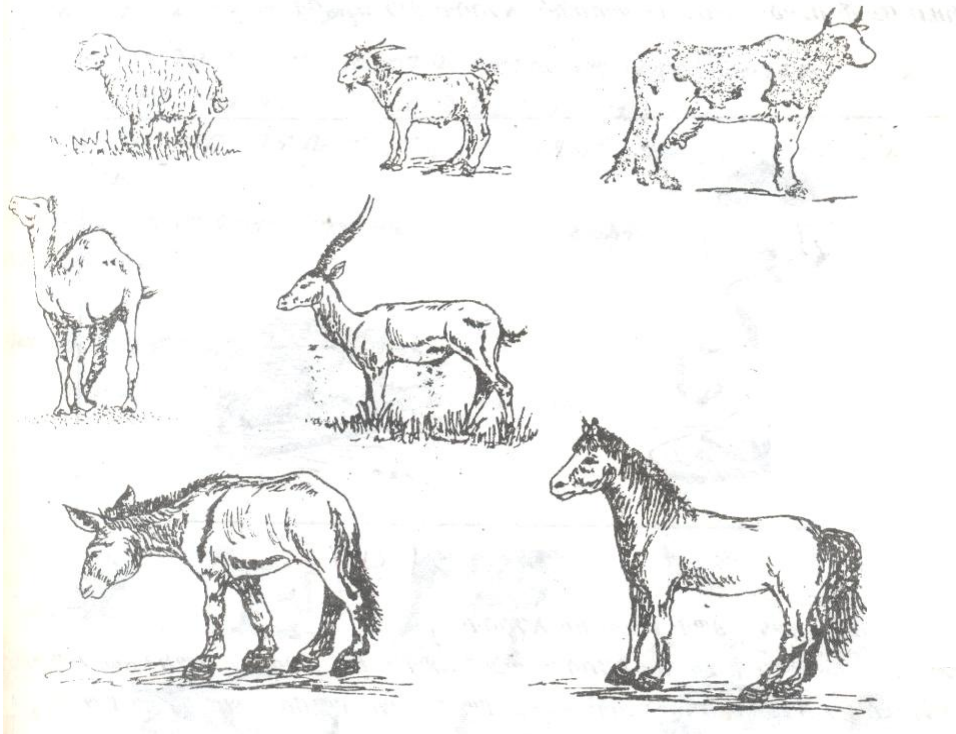

ሥዕል 3/38 በአራት እግራቸው የሚራመዱ እንስሳት

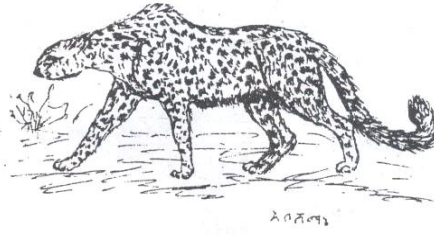
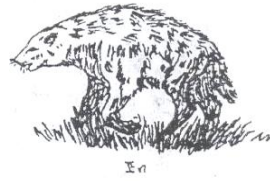
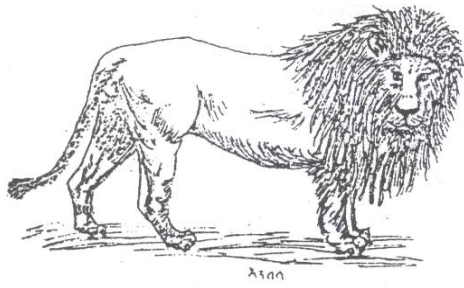
እንስሳትን በአመጋገብ ባህሪያቸው መመደብ

እንስሳት በአመጋገብ ባህሪያቸው በሶስት ይመደባሉ፡፡ እነሱም፡-

1. እፅዋት በል
2. ሥጋ በል
3. እፅዋትና ሥጋ በል ናቸው፡፡

ሥዕል 3/39 እፅዋት በል እንስሳት

ሥዕል 3/40 ሥጋ በል እንስሳት

ሥዕል 3/41 እጥፍ ሥጋ በል እንስሳት

ግ

ቀጥሎ የተዘረዘሩትን እንስሳት ከታች ባለው ሠንጠረዥ ውስጥ የአመጋገብ ባህሪያቸውን “✓” ምልክት በማስቀመጥ ለይታችሁ አሳይ።

ተ.ቁ	የእንስሳው ስም	እፅዋት በል	ሥጋ በል	እፅዋትና ሥጋ በል
1	ላም			
2	አይጥ			
3	እባብ			
4	ጅብ			
5	ሰው			
6	ቀበሮ			
7	አንበሳ			
8	አሣማ			
9	ግመል			
10	ጥንብ አንሳ			

ሠንጠረዥ 3/7 እንስሳትን በአመጋገብ ባህሪያቸው መለየት

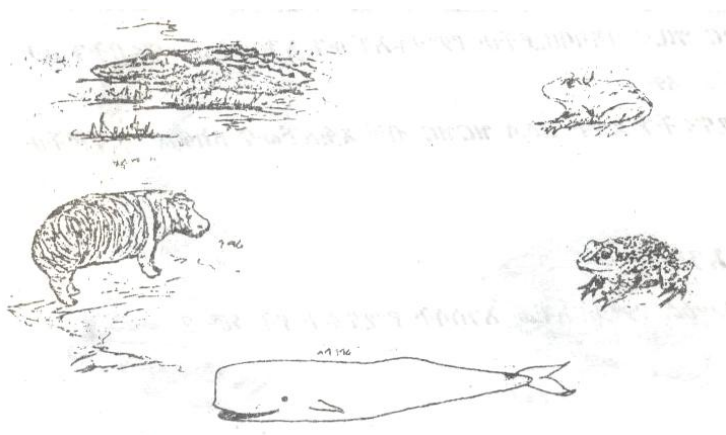
እንስሳትን በአኗኗራቸው መመደብ

እንስሳት ከሚለያዩባቸው መንገዶች አንዱ በመኖሪያ (አካባቢ) ቦታቸው ነው።

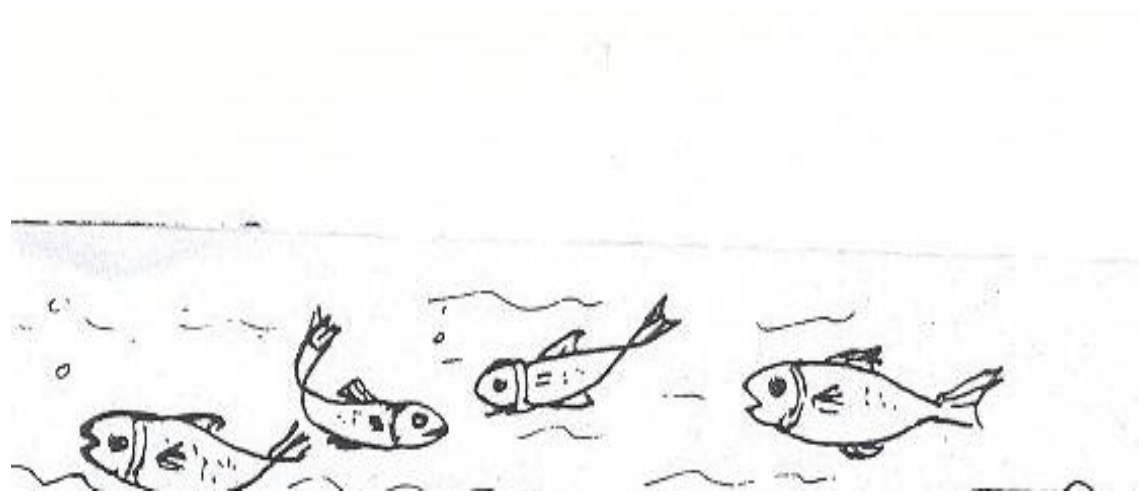
ለምሳሌ፡-

- በውሃ ውስጥ የሚኖሩ፡- አሣ፣ አሣነባሪ፣ የውሃ እናት።
- በመሬት ላይ የሚኖሩ፡- ሰው፣ የዱርና የቤት እንስሳት።

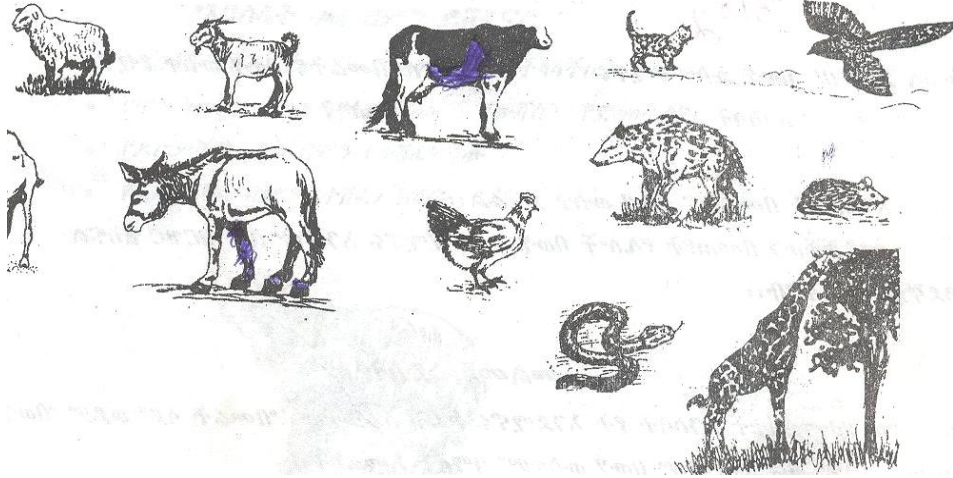
- በመሬት ላይና በውሃ ውስጥ የሚኖሩ፡- እንቁራሪት፣ አዞ፣ ጉማሬ፡፡
 በቤት የሚኖሩ - ለማዳ እንስሳት
 በጫካ የሚኖሩ - የዱር እንስሳት

ሥዕል 3/42 በመሬትና በውሃ ውስጥ የሚኖሩ እንስሳት

ሥዕል 3/43 በውሃ ውስጥ ብቻ የሚኖሩ እንስሳት

ሥዕል 3/44 በመሬት ላይ የሚኖሩ እንስሳት

መልመጃ 3.9

መመሪያ ሀ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች ትክክል ከሆነ እውነት ትክክል ካልሆነ

ሀሰት በማለት መልሱ።

1. አዞ ከውሃ ውጪ መኖር አይችልም።
2. ዳክዬ የሚትኖረው በውሃ ውስጥ ነው።
3. እንቁራሪት በውሃ ውስጥና በመሬት ላይ መኖር የሚችል እንስሳ ነው።
4. እባብ በውሃ ውስጥ መኖር ይችላል።

መመሪያ ለ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች በአጭሩ አብራሩ።

1. አሣዎች ከውሃ ውጪ መኖር የማይችሉት ለምንድነው?
2. በመሬትና በውሃ ውስጥ መኖር የተለየ ጥቅም አለውን?
3. የጥያቄ “2” መልሳችሁ አለው ከሆነ እንዴት የለውም ከሆነ ደግሞ ለምን?

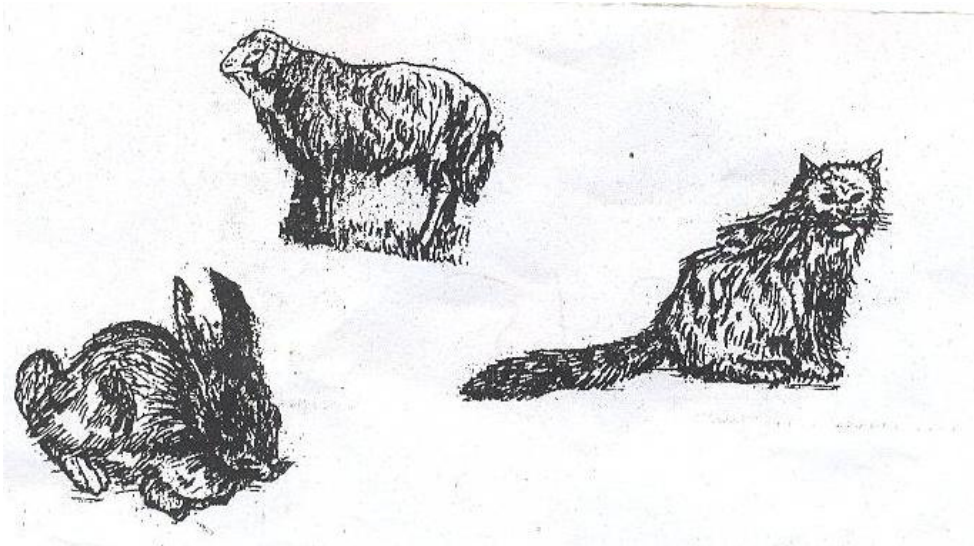
4. በውሃ ውስጥ የሚኖሩ አሳዎች የሚተነፍሱትን አየር የሚያገኙት ከየት ነው? አየሩስ ምን ዓይነት ነው (ጋስ ነው ወይስ ፈሳሽ)?
5. እንቁራሪቶች ከመሬት ወደ ውሃ ሲገቡ የሚተነፍሱት እንዴት ነው?

እንስሳትን በቆዳ ሽፋናቸው መመደብ

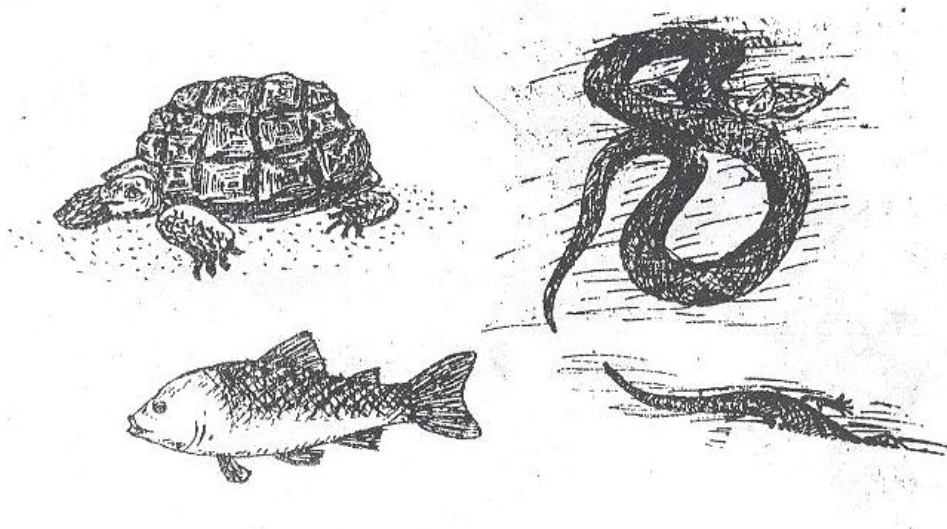
እንስሳት በቆዳ ሽፋናቸው ይለያያሉ፡፡

እነዚህም፡-

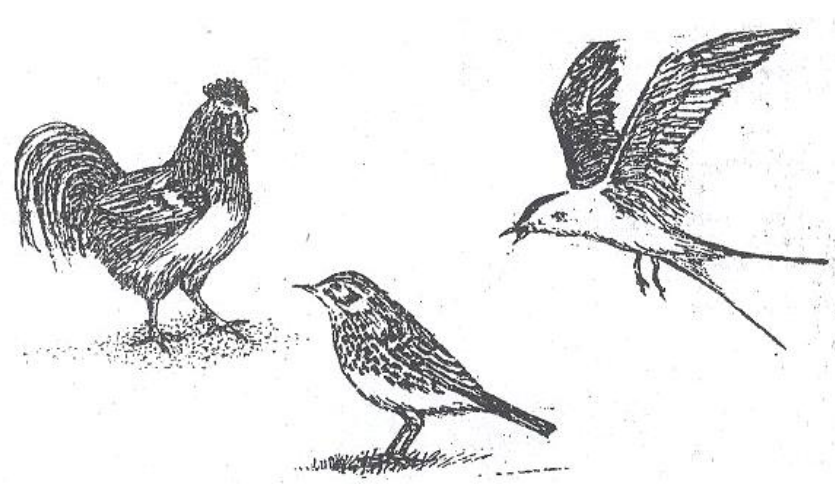
- ቆዳቸው፡ በፀጉር የተሸፈነ፣ በላባ የተሸፈነና በቅርፊት የተሸፈነ ተብለው ይመደባሉ፡፡

ሥዕል 3/45 ቆዳቸው በፀጉር የተሸፈነ እንስሳት

ሥዕል 3/46 ቆዳቸው በቅርፊት የተሸፈነ እንስሳት

ሥዕል 3/47 ቆዳቸው በላባ የተሸፈነ እንስሳት

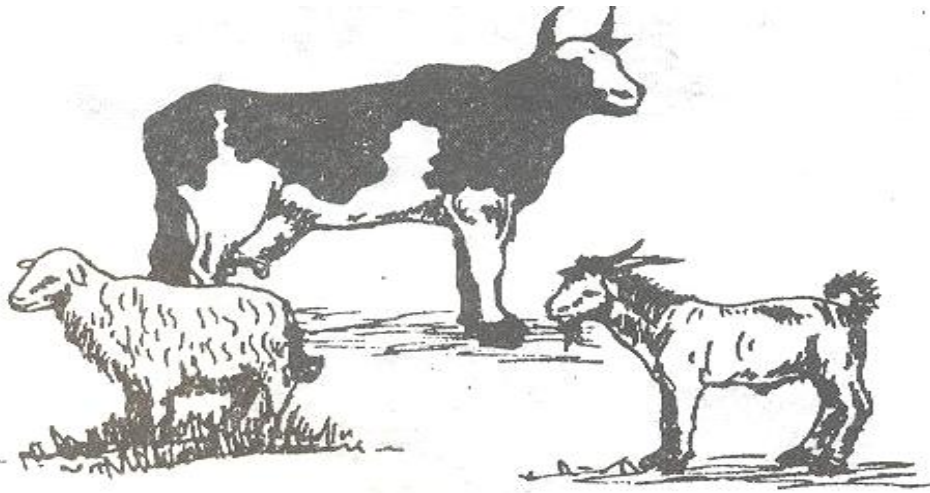
የእንስሳት ተዋጽኦ

- ቀደም ሲል እንዳየነው ከሰው ልጅ የምግብ ምንጮች ውስጥ አንዱ እንስሳ ነው። ከዚህ በተጨማሪ ሰው ከእንስሳት ውጤት ብዙ ነገር ይጠቀማል ወይም ያገኛል።

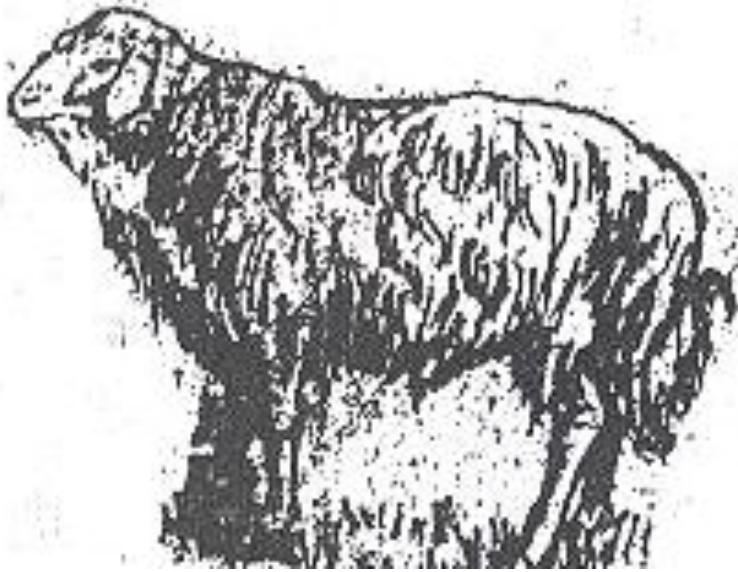
ከነዚህ የእንስሳት ተዋጽኦዎችም፡-

ለምሳሌ፡-

- ከወተት ተዋጽኦ፣ ቅቤ፣ አይብና እርጎ
- ከቆዳ ሌጦ ጫማ፣ ጃኬት፣ ኮት፣ ቀበቶ፣ ሻንጣ፣ ገንዘብ መያዣ የኪስ ቦርሳ ለመስራት፣
- ከቀንድና ሾሆናቸው የተለያዩ ጌጣጌጦችን፣ የመገልገያ ዕቃዎች (ማንኪያ፣ ጭልፋ፣ መጠጫ ዋናጫ፣ የልብስ ቁልፎችን ለመሥራት፣)
- ከፀጉራቸው፡- የሱፍ ልብሶችን (ሹራቦች፣ ብርድልብስ) ለመሥራት ይጠቀምባቸዋል።
- አጥንታቸውን፡- በመፍጨት - ለአፈር ማዳበሪያ፣ ከሌሎች ምግቦች ጋር በመቀላቀል ለዶሮዎችና ለዓሳ መኖ (ምግብ) ለመሥራት ይጠቀምባቸዋል።

ሥዕል 3/48 ለቆዳና ሌጦ የሚያገለግሉ እንስሳት

ሥዕል 3/49 ለፀጉራቸው የሚፈለጉ እንስሳት

ለእንስሳት እርባታ አስፈላጊ የሆኑ መሣሪያዎች

ሁሉም የቤት እንስሳት ለሰው መስጠት የሚገባቸውን ግልጋሎት መስጠት የሚችሉት በጥንቃቄ ሲያዙና እንክብካቤ ሲደረግላቸው ብቻ ነው። ከእንስሳት መንከባከቢያ ዘዴዎች ውስጥ ጥቂቱ፡-

- በአግባቡ መመገብ፤
- የተስተካከለ፣ ከዝናብና ብርድ የሚከላከል ማደሪያ፤
- በአግባቡ ጤናቸውን ጠብቆ መያዝ ገላቸው ሲቆሸሸ ማጠብ፤ በተለይ የቤት እንስሳት (ውሻ፣ ድመት፣ ላም፣ ፈረስ...) ከሰው ጋር የቅርብ ግንኙነት ስላላቸው በድንገት ቢታመሙ ወደ ሰው ማስተላለፍ ስለሚችሉ ለጤንነታቸው ቅርብ ክትትል ማድረግ በየጊዜው ማሳክም (ማስከተብ)፤
- እንስሳትን አለመተናኮልና አክብሮት መስጠት ናቸው።

ሥዕል 3/50 የቤት እንስሳትን መንከባከብ

ሥዕል 3/51 ለእንስሳት እርባታ የሚያስፈልጉ መሣሪያዎች

ማጠቃለያ

ቀስተዳመና፣ ድርቅና የጎርፍ መጥለቅለቅ አልፎ አልፎ የሚከሰቱ ክስተቶች ናቸው።

መወለድ፣ ማደግና መሞት በሁሉም ህይወት ባላቸው ነገሮች ላይ የሚታይ የተፈጥሮ ክስተት ነው።

የተፈጥሮ ሀብት በተፈጥሮ የሚገኝና ለሰው ልጅ ጠቃሚታ መዋል የሚችል ነገር ነው። የሰው ልጅ መገልገያ የሆኑት ዋና ዋናዎቹ የተፈጥሮ ሀብቶች፡- እጅዋት፣ እንስሳት፣ ውሃ፣ አፈር፣ አየር፣ ደንና ማዕድናት ናቸው።

የተፈጥሮ ሀብት ለሰው ልጅ ከሚሰጡት ጥቅም ውስጥ ግምባር ቀደም የሆኑት፡- ለምግብነት፣ ለልብስ፣ ለመጠለያ፣ ለገቢ ምንጭነት፣ ለመጓጓዣ፣ ለመዝናኛ፣ ለቱሪስት መስህብነት፣ የተለያዩ የመገልገያ ቁሳቁሶችንና ጌጣጌጦችን ለመስራት የሚባሉት ተጠቃሾች ናቸው።

ግድ የለሽ የተፈጥሮ ሀብት አጠቃቀም የተፈጥሮ ሀብት መመናመንን ያስከትላል። ስለዚህ ይህንን ችግር ለመቀነስ፡- በዕውቀት ላይ የተመሰረተ የተፈጥሮ ሀብት አጠቃቀም ስርዓት መዘርጋት፣ ስለተፈጥሮ ሀብት አያያዝና አጠቃቀም ህብረተሰቡን ማስተማርና ህብረተሰብ አቀፍ የሆነ የአካባቢ ጥበቃ ሥራን መሥራት አስፈላጊ ነው።

የተፈጥሮ ክስተት በአጋጣሚ (ድንገት) ወይም በዑደት ሰዓትና ጊዜን ጠብቆ በመቀያየር የሚከሰት ነገር ነው።

በአጋጣሚ (ድንገት) የሚከሰቱ የተፈጥሮ ክስተቶች እንደጎርፍ መጥለቅለቅ፣ ድርቅ፣ ቀስተዳመና፣ የመሬት መንቀጥቀጥና የመሳሰሉ ናቸው። በዑደት

ጊዜን ሰዓት ጠብቀው የሚከሰቱ ደግሞ፡- ቀንና ሌሊት፣ ወቅቶችና የህይወት ምዕራፍ ናቸው።

መለኪያዎች (የልኬት መስፈሪያ) ዘመናዊና ባህላዊ (የተለምዶ) ተብለው በሁለት ይመደባሉ። ዘመናዊ መለኪያ ሜትር፣ ሣንቲሜትር፣ ኪሎ ሜትር፣ ግራም፣ ኪሎ ግራም፣ ሰዓት፣ ደቂቃና ሴኮንድ ናቸው። ባህላዊ መለኪያ እንደሥንዝር፣ እርምጃ፣ ጋሻ፣ ፈረሱላ፣ ቁና የመሳሰሉ ናቸው።

በአካባቢያችን የሚገኙ ነገሮች ህይወት ያላቸውና ህይወት የሌላቸው ተብለው በሁለት ይመደባሉ። ህይወት ያላቸው ደግሞ እፅዋትና እንስሳት ተብለው በሁለት ይመደባሉ። ህይወት የሌላቸውም እንዲሁ ሰው ሰራሽና ተፈጥሮአዊ ተብለው በሁለት ይመደባሉ።

- የተፈጥሮ ሀብት በአካባቢ የሚገኝና ለሰው ልጅ ጥቅም የሚውል ነገር ነው። የተፈጥሮ ሀብት ለሰው ልጆች ከሚሰጣቸው ጥቅሞች ውስጥ

- ለምግብ ምንጭነት፣
- ለልብስ
- ለመጠለያ ግንባታ፣
- ለገቢ ምንጭነት፣
- ለመጓጓዣ ወዘተ ተጠቃሾች ናቸው።

የተፈጥሮ ሀብት ጥበቃና እንክብካቤ ካልተደረገለት ለጉዳት ይዳረጋል። ከተፈጥሮ ሀብት የጉዳት ዓይነቶች ውስጥ፡-

- የአየር ብክለት፣
- የውሃ ብክለት፣
- የደን መጨፍጨፍና፣
- የአፈር መሸርሸር ዋና ዋናዎቹ ናቸው።

የተፈጥሮ ሀብትን በቤትና በትምህርት ቤት ውስጥ ማይቀር ጥበቃ ማድረግ አስፈላጊ ነው።

የተክል ክፍል ከመሬት በታችና ከመሬት በላይ ተብሎ በሁለት ይከፈላል። ከመሬት በታች ያለው ክፍል ሥር ይባላል። ሥር ተራዘምና ድራድር ተብሎ በሁለት ይከፈላል።

ግንድ ከመሬት በታች ያለውንና ከመሬት በላይ ያለውን የተክል ክፍል የሚያገናኝ ነው። ግንድ እንጨት ያለውና ሣር ያለው ተብሎ በሁለት ይከፈላል።

ቅጠል የተክሉን ምግብ የሚያዘጋጅ የተክል ክፍል ነው። አበባ ደግሞ የተክሉን ዘርፍ ፍሬ የሚያፈራ የተክል ክፍል ነው።

ተክልን ወይም የተክል ክፍልን (ቅጠል፣ ግንድና ሥር) ለረጅም ጊዜ ሳይበላሽ እንዲቆይ የማድረግ ዘዴ ማንበር ይባላል።

ለተክል ዕድገት አስፈላጊ የሆኑ ነገሮች ውሃ፣ አየር፣ የፀሐይ ብርሃንና አፈር ናቸው።

የችግኝ መትከያ ወይም የዘር መዝሪያ ቦታን ለማዘጋጀት የሚያስፈልጉ የእጅ መሣሪያዎች መቆፈሪያ፣ መኮትኮቻ፣ ማለስለሺያና ውሃ ማጠጫ ናቸው።

እንስሳት በመዋለጃቸው፣ በእንቅስቃሴያቸው፣ በአመጋገባቸው፣ በአኗኗራቸውና በሰውነት ሽፋናቸው ተለይተው ይመደባሉ።

የእንስሳት እርባታ በአግባቡ መመገብንና ጤንነታቸውን ጠብቆ መያዝን ይፈልጋል።

ክፍለ ትምህርት አራት

4. ወረዳችን /ክፍለ ከተማችን/

- ወረዳ ወይም ክፍለ ከተማ ምንድን ነው?
- በወረዳና በቀበሌ መካከል ያለው ልዩነት ምንድን ነው?

ቁልፍ ቃላት

- ቀበሌ
- ወረዳ/ክፍለ ከተማ

በአንድ አካባቢ የሚገኙ ሰዎች መንደሮችን ይመስርታሉ። መንደሮችም በአንድነት ሆነው ቀበሌ ይመስርታሉ። በተመሳሳይ ሁኔታ አጎራባች የገጠርና የከተማ ቀበሌዎች በአንድነት ሆነው ወረዳን ይመስርታሉ። በትልልቅ ከተሞች ቀበሌዎች በአንድነት ሆነው ክፍለ ከተማን ይመስርታሉ። ወረዳ ወይም ክፍለ ከተማ ከቀበሌ ቀጥሎ የሚገኝ መንግስታዊ የአስተዳደር እርከን ነው።

- ② ትምህርት ቤታችሁ የሚገኝበት ወረዳ ወይም ክፍለ ከተማ ስም ምን ይባላል?

4.1. የወረዳችን አቅጣጫዎች

ቁልፍ ቃላት

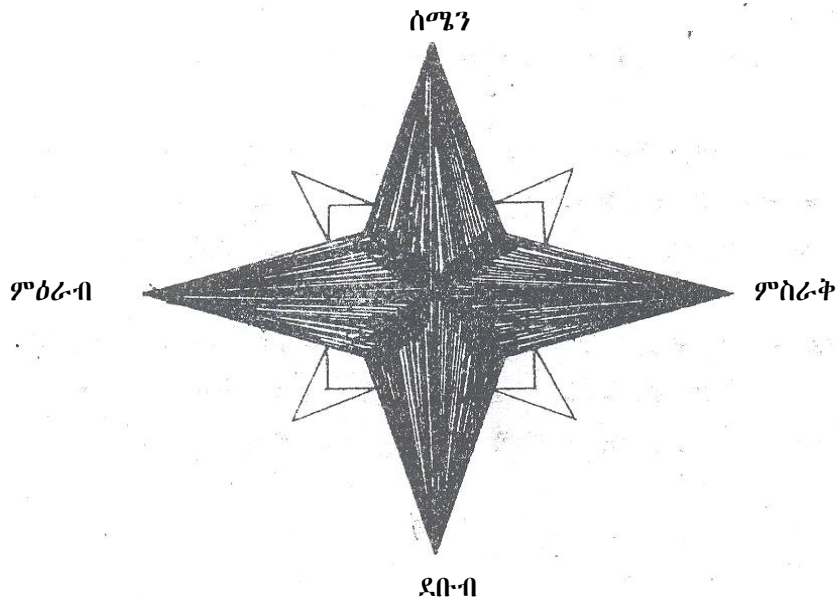
- አቅጣጫ
- አቀማመጥ
- ታሪካዊ ቦታዎች

4.1.1. አራቱ አቅጣጫዎች

- ስንት ዋና ዋና አቅጣጫዎች አሉ? ስማቸውን ጥቀሱ።
- ፀሀይ በየትኛው አቅጣጫ ትወጣለች?

አበይት ወይም ዋና ዋና አቅጣጫዎች የምንላቸው አራት ናቸው። እነሱም፦

1. ምስራቅ
 2. ምዕራብ
 3. ሰሜንና
 4. ደቡብ በመባል ይታወቃሉ።
- ምስራቅ ፀሀይ ጠዋት የምትወጣበት አቅጣጫ ነው።
 - ሰሜን ፊታችንን ወደ ምስራቅ ስናዞር በስተግራ የሚገኘው አቅጣጫ ነው።
 - ደቡብ ፊታችንን ወደ ፀሀይ መውጫ ስናዞር በስተቀኝ የምናገኘው አቅጣጫ ነው።
 - ምዕራብ ማታ ፀሀይ የምትጠልቅበት አቅጣጫ ነው።
 - ወደ ማታ ፊታችንን ወደ ፀሀይ መግቢያ ወይም ወደ ምዕራብ አቅጣጫ ስናዞር ሰሜን በስተቀኝ፣ ደቡብ በስተግራ፣ ምስራቅ በስተጋላችን ይገኛል።

ሥዕል 4/1 አራቱ አበይት አቅጣጫዎች

በክፍል ውስጥ ተራ በተራ በመነሳት አቅጣጫዎችን ሰሜን፣ ደቡብ፣ ምዕራብና ምስራቅ በማለት ለክፍል ጓደኞቻችሁና ለመምህራችሁ ተናገሩ።

የወረዳችን አቀመጫ መጥ ከሌሎች አዋሳኝ ወረዳዎች ጋር ሲታይ

- ከወረዳችሁ በስተሰሜን፣ ደቡብ፣ ምስራቅና ምዕራብ ያሉትን ተፈጥሮአዊ አዋሳኞች ስም ተናገሩ።
- ወረዳችሁን የሚያዋስኑ ወረዳዎችን ስም ተናገሩ።
- ወረዳችሁን የሚያዋስን የውሃ አካል አለ? ካለ ተናገሩ።

በአቅራቢያችሁ የሚገኙ ቦታዎችን መገኛ ለመግለፅ የተለያዩ መንገዶችን መጠቀም ትችላላችሁ። በዚህም መሰረት በአንድ ቦታ ቆመን ወይም ተቀምጠን የተለያዩ ነገሮችን ከፊቴ፣ ከኋላ፣ ከግራዬ፣ ወይም ከቀኝ በማለት መገኛቸውን መግለፅ ወይም ማመልከት ይቻላል።

፻ በመቀመጫችሁ ላይ እንደተቀመጣችሁ ከግራችሁ፣ ከፊታችሁ፣ ከቀኛችሁና ከኋላችሁ እነማን እንደተቀመጡ ስም እየጠራችሁ ለመምህራችሁ ተናገሩ።

ከላይ በተገለፀው ሁኔታ አንድ ነገር ከሌሎች ነገሮች ሲነፃፀር የሚገኝበት ቦታ ወይም አቅጣጫ አንፃራዊ መገኛ ይባላል። በዚህ ዓይነት በወረዳችሁ ዙሪያ የሚገኙ ታዋቂ ነገሮችን መነሻ በማድረግ አንፃራዊ መገኛውን ለማመልከት ሞክሩ።

አንፃራዊ መገኛ የሚገለፀው በአካባቢያችን በሚገኙ ተፈጥሮአዊና ሰው ሰራሽ ነገሮች ነው። ተፈጥሮአዊ የምንላቸው እንደ ተራራ፣ የውሀ አካላት/ወንዝና ሀይቅ/ በመሳሰሉት ሲሆን ሰው ሰራሽ ደግሞ እንደ ትልልቅ መስሪያ ቤቶች፣ አኅራባች ወረዳዎችና የመሳሰሉት ናቸው።

ከዚህ በታች የሚገኘው ሥዕል /ካርታ/ በደቡብ ክልል የሚገኙ ወረዳዎችን ያሳያል።

መልመጃ 4/1

መመሪያ ሀ. የሚከተሉትን ዓረፍተነገሮች በጥሞና ካነበባችሁ በኋላ ትክክለኛ የሆነውን ዓረፍተ ነገር እውነት ስህተት የሆነውን ደግሞ ሐሰት በማለት መልስ ስጡ።

1. ፀሀይ የምትወጣው በስተደቡብ አቅጣጫ ነው።
2. ፀሀይ የምትጠልቀው በስተሰሜን አቅጣጫ ነው።
3. ምዕራብ ፀሀይ የምትጠልቅበት አቢይ አቅጣጫ ነው።
4. በአንድ አካባቢ የሚገኙ መንደሮች በአንድነት ሆነው ቀበሌ ይመሰርታሉ።
5. ወረዳ ወይም ክፍለ ከተማ ከቀበሌ ቀጥሎ የሚገኝ መንግስታዊ የአስተዳደር እርከን ነው።

መመሪያ ለ. የሚከተሉትን ክፍት ቦታዎች ሙሉ።

1. _____ ፊታችንን ወደ ምስራቅ ስናዞር በስተግራ የምናገኘው አቅጣጫ ይባላል።
2. _____ ፊታችንን ወደ ፀሀይ መውጫ ስናዞር በስተቀኝ የምናገኘው አቅጣጫ ይባላል።
3. _____ ማታ ፀሀይ የምትጠልቅበት አቅጣጫ ይባላል።
4. በአንድ አካባቢ የሚገኙ ቀበሌዎች በአንድነት ሆነው _____ ይመሰርታሉ።

መመሪያ ሐ. በአጭሩ መልስ ስጡ።

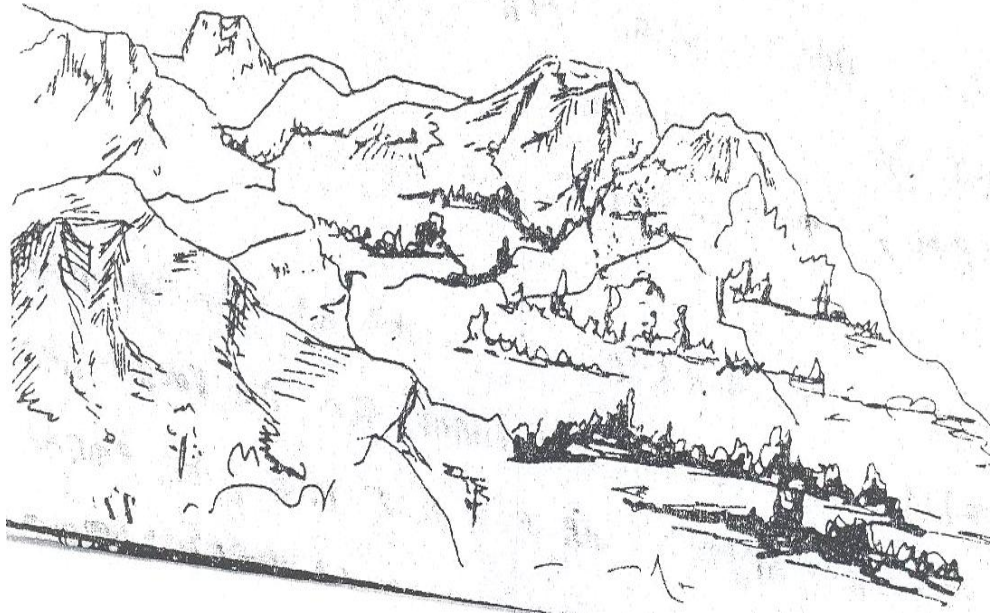
1. አበይት አቅጣጫዎችን ዘርዝሩ።
 - ሀ. _____
 - ለ. _____
 - ሐ. _____
 - መ. _____
2. የወረዳችንን አንጻራዊ መገኛ እንዴት መግለፅ እንችላለን? _____
3. ታሪካዊ ቦታዎች የሚባሉት ምን ዓይነት ቦታዎች ናቸው? _____

የወረዳችን መሬት አቀማመጥ

- የወረዳችሁ የመሬት አቀማመጥ ምን ዓይነት ነው?

ቁልፍ ቃላት

- አቀማመጥ - ገዕታ - ሜዳ - ተራራ - ፕሎቶአማ - ሸለቆ

ሥዕል 4/3 ተራራማ መሬት

ሥዕል 4/4 ሸለቆማ ቦታዎች

ሥዕል 4/5 ሜዳማ ቦታዎች

?

ከላይ የተቀመጡትን ስዕሎች በመመልከት የተለያዩ የመሬት አቀማመጦችን ስም ተናገሩ።

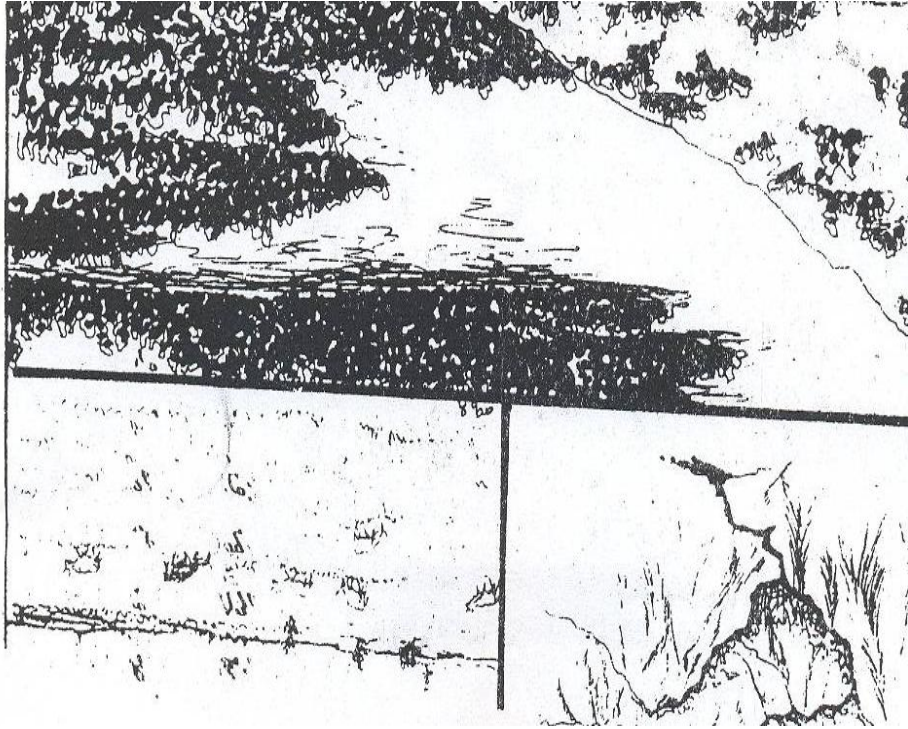
በምድር ላይ የተለያዩ ተፈጥሮአዊ አቀማመጦች አሉ። እነሱም ተራራ፣ ሸለቆ፣ ኮረብታ፣ ሜዳና የመሳሰሉት ሲሆኑ ተራራ ከኮረብታ የበለጠ ከፍታ ያለው የመሬት አካል ነው። ከተራራ ላይ ዝናብ ሲዘንብ አፈሩ እየተሸረሸረ ወደ ሜዳ ወይም ሸለቆ ውስጥ ይወርዳል። ሜዳ ልጆች ኳስ የሚጫወቱበትና አዋቂዎች ፈረስ የሚጋልቡበት ለጥ ያለ የመሬት አቀማመጥ ነው። ሸለቆ በሁለት ከፍታ ቦታዎች መካከል የሚገኝ ዝቅተኛ ስፍራ ነው።

የወረዳችንን መሬት ስንመለከት ለጥ ያለ ሰፊ መሬት፣ ከአካባቢው በጣም ከፍ ብሎ የሚታይ መሬት ወይም ከፍተኛና ጠፍጣፋ ቅርፅ ያለውን መሬት እናገኛለን። የአንድ ወረዳ ተፈጥሮአዊ አቀማመጥ እነዚህን የመሬት ቅርፅ ሁኔታዎች ያመለክታል። የተለያዩ የመሬት አቀማመጥ ሁኔታዎችን ለመግለፅ የምንጠቀምባቸው የተለመዱ ስያሜዎች አሉ። እነሱም፦

- ለጥ ያለና ሰፊ መሬት ያለበትን አካባቢ- ሜዳ
- ከአካባቢው በጣም ከፍ ብሎ የሚታይ መሬት- ተራራ
- ከፍተኛና ጠፍጣፋ ሆኖ ደልዳላ የሆነ መሬት- ፕሎቶአማ
- በውሃ የተሰረዘና ረጅም ጉድጓድ ዓይነት ቅርፅ ያለው መሬት- ሸለቆ ብለን እንጠራለን።

በዚህም መሰረት የአንድ ወረዳ ተፈጥሮአዊ የመሬት አቀማመጥ በውስጡ የሚገኙትን ተራሮች፣ ሜዳዎች፣ ፕሎቶአማ መሬቶችንና ሸለቆችን ሁኔታ ያመለክታል።

⑦ ከላይ ከተጠቀሱት የመሬት ቅርፆች መካከል የወረዳችሁን ተፈጥሮአዊ አቀማመጥ በይበልጥ የሚገልጹት የትኞቹ ናቸው?

ሥዕል 4/6 የመሬት ተፈጥሮአዊ ገደቦች

የመሬት አቀማመጥ ገጽታዎች

በወረዳችን የተለያዩ መልክዓ ምድራዊ አቀማመጥ እንደሚገኙ ተመልክተናል። እነዚህን የተለያዩ መልክዓ ምድሮችን ስንመለከት የተለያዩ የመሬት ገጽታዎችን እናገኛለን።

የወረዳችን የመሬት ገጽታ በደን የተሸፈነ፣ በውሃ የተያዙ መሬቶችና በውሃ የተሸረሸሩ እንዲሁም የተራቆቱ መሬቶች ብለን መግለጽ እንችላለን።

መሬቱ በብዛት በበቀሉ ዛፎችና ቁጥቋጦዎች ካሉት በደን የተሸፈነ ይባላል። ደን በተፈጥሮ የሚገኝ ወይም ሰው የተከለው ሊሆን ይችላል። በደን የተሸፈነ መሬት ውበት አለው። ነፋሻማ አየር ይኖረዋል። አብዛኛውን ጊዜ የዱር አራዊት ስለሚገኙበት ለመዝናኛነት ያገለግላል።

ዕዕዋት አልባ መሬት የተራቆተ መሬት ይባላል። እንደዚህ ዓይነት መሬት ለጎርፍ ስለሚጋለጥ አፈሩ ይሸረሸራል። ከዚያም ዕዕዋትን ማብቀል አይችልም። በተጨማሪም በዕዕዋት ያልተሸፈነ መሬት ውበት የለውም።

ሌሎች በወረዳችን ውስጥ የሚገኙ የመሬት ገዕታዎች ደግሞ የውሃ አካላት ናቸው። የውሃ አካላት የምንላቸው ወንዝ፣ ሀይቅ፣ ባህር፣ ውቅያኖስና የመሳሰሉት ናቸው። ወንዝ ከከፍተኛ ቦታ ተነስቶ ወደ ዝቅተኛ ቦታ የሚፈስ የውሃ አካል ነው። ሀይቅ በሰፊ ቦታ ላይ የተኛ የውሃ አካል ነው። ባህርና ውቅያኖስ በሃገራችን አይገኙም። ባህርና ውቅያኖስ የሚባሉት ከሀይቅ የሚሰፋ ብዙ የምድርን ክፍል የሸፈኑ የውሃ አካላት ናቸው። በውሃ አካላት ውስጥ በርካታ የሆኑ ህይወት ያላቸው እንስሳት ይገኛሉ። እነሱም አሳ፣ ጉማሬ፣ አዞ፣ አሳ ነባሪና የመሳሰሉት ናቸው። በውሃ አካል ከሚገኙ እንስሳቶች ውስጥ አሳን የሰው ልጆች ለምግብነት ይጠቀሙበታል።

- ከላይ ከተጠቀሱት የመሬት ገጽታ መካከል የወረዳችሁን ተፈትሮአዊ ገዕታ የሚገልፀው የትኛው እንደሆነ ለመምህራችሁ ንገሩ።
- ② - በፕላስቲክ ጭቃ ወይም በሽክላ ጭቃ በቡድን በመሆን የወረዳችሁን ካርታ እንዴት መስራት እንደምትችሉ መምህራችሁን በመጠየቅ ለመስራት ሞክሩ። በካርታውም የመሬት አቀማመጡንም አሳዩ።

መልመጃ 4/2

መመሪያ ሀ:- የሚከተሉትን ዓረፍተ ነገሮች በጥሞና ካነበባችሁ በኋላ ትክክለኛ የሆነውን ዓረፍተ ነገር እውነት ስህተት የሆነውን ደግሞ ሐሰት በማለት መልስ ስጡ።

1. ተራራ ከኮረብታ አነስ ያለ ክፍታ ያለው የመሬት አካል ነው።
2. ሸለቆ በሁለት ክፍታዎች መካከል የሚገኝ ዝቅተኛ ስፍራ ነው።
3. መሬቱ በብዛት በበቀሉ ዛፎችና ቁጥቋጦዎች ካሉት በደን የተሸፈነ ይባላል።

መመሪያ ለ:- በሚከተሉት ክፍት ቦታዎች ላይ ትክክለኛውን ቃል ሙሉ።

1. ለጥ ያለና ሰፊ መሬት ያለበት አካባቢ _____ ይባላል።
2. ከፍተኛና ጠፍጣፋ ሆኖ ደልዳላ መሬት _____ ይባላል።
3. በአከባቢያችሁ በጣም ክፍ ብሎ የሚታይ መሬት _____ ይባላል።
4. በውሃ የተባረባረ ረዥም ጉድጓድ ዓይነት ቅርጽ ያለውን መሬት _____ ብለን እንጠራለን።

መመሪያ ሐ:- ለሚከተሉት ጥያቄዎች አጭር መልስ ስጡ።

1. እፅዋት አልባ መሬት ምን ተብሎ ይጠራል?
2. የውሃ አካላት የምንላቸውን የመሬት ገጽታዎች ዘርዝሩ።

በወረዳችን የሚገኙ መስሪያ ቤቶች

በወረዳችሁ ወይም ክፍለ ከተማችሁ የሚገኙት መስሪያ ቤቶች ስማቸውን ዘርዝሩ።

ቁልፍ ቃላት

- ማዕድን
- ሰብአዊ
- ግብረሰናይ
- ኢንዱስትሪ

መሥሪያ ቤቶች

ህዝቦች በአንድ ላይ በመሆን ቀበሌና ወረዳ እንደሚመሰርቱ በክፍለ ትምህርቱ መግቢያ ላይ ተምረናል። ወረዳ ከቀበሌ ቀጥሎ የሚገኝ መንግስታዊ የአስተዳደር እርከን እንደሆነም ተወያይተናል።

መስሪያ ቤቶች የምላቸው ለወረዳው ህዝብ ፖለቲካዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ ጠቀሜታ ያላቸው ሥራዎችን ለመሥራት የተመሰረቱ ናቸው።

በወረዳው ውስጥ የመንግስት መስሪያ ቤቶች የግል ድርጅቶች፣ መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶችና የእምነት ተቋማት ይገኛሉ።

- በወረዳችሁ የመንግስት መስሪያ ቤቶች የትኞቹ ናቸው?
- በወረዳችሁ መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች የምንላቸው የትኞቹ ናቸው?
- በወረዳችሁ ውስጥ የግል ድርጅቶች የምንላቸው የትኞቹ ናቸው?
- በወረዳችሁ ውስጥ የሀይማኖት ተቋማት የትኞቹ ናቸው?

የመንግስት መስሪያ ቤቶች

ለወረዳው ህዝብ ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ ጠቀሜታ ያላቸውን ልዩ ልዩ ስራዎች ለመስራት የተመሰረቱ የመንግስት መስሪያ ቤቶች አሉ።

ምሳሌ፡-

- የወረዳው የትምህርት ጽ/ቤት - የወረዳው የትምህርት ስራዎችን በኃላፊነት ይመራል።
- የግብርናና ገጠር ልማት ማስተባበሪያ ዋና ጽ/ቤት - የወረዳውን የግብርና፣ የገጠር መንገድ፣ የውሃና ማዕድን ዘርፍ ሥራዎችን በኃላፊነት የሚመራ መስሪያ ቤት ነው።

መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች

መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች የሚባሉት ለህብረተሰቡ ሰብዓዊ እርዳታ ለመስጠትና የልማት ሥራዎችን ለመስራት የተቋቋሙ ግብረ ሰናይ ድርጅቶችና ሌሎች በማህበረሰብ አካላት የሚቋቋሙ ድርጅቶች ናቸው።

ምሳሌ፡-

- አክሽንኤይድ፣ ኢየሩሳሌም የህፃናትና የማህበረሰብ ልማት፣ ሜሪጆይ ድርጅት፣ ወዘተ

የግል ድርጅቶች

የግል ድርጅቶች የሚባሉት ግለሰቦች በግል ወይም በቡድን ያቋቋሟቸው እንደ ሆቴል፣ ፋብሪካ፣ ኢንዱስትሪ፣ የሸቀጣሽቀጥ መደብሮችና የመሳሰሉት ናቸው።

የእምነት ተቋማት

የእምነት ተቋማት የምንላቸው ለህብረተሰቡ አምልኮታዊ ተግባራትን የሚያከናውኑባቸው ተቋማት ናቸው። እነሱም ቤተክርስቲያን፣ መስጊድና የመሳሰሉትን የአምልኮ ስፍራዎችን ያመለክታሉ።

ሥዕል 4/7 የእምነት ተቋማት

የመሥሪያ ቤቶች ተግባር

በወረዳችሁ ውስጥ ማን ምን ይሰራል? ለመምህራችሁ ንገሩ።

የወረዳ አስተዳደር

የወረዳ አስተዳደር ለወረዳ ህዝብ ልማት፣ ሠላም፣ ደህንነትና ፍትህ የሚሰራ የመንግስት መዋቅር ነው። የወረዳ አስተዳደር የተለያዩ የአስተዳደር አካላትና በምርጫ የሚወከሉ የህዝብ ተወካዮችና መሪዎች ይኖሩታል።

- ② - የህዝብ ተወካዮችና መሪዎች የሚመረጡት በማን ነው? የምርጫው ሂደትስ እንዴት እንደሆነ ታውቃላሁት? መልሶቻችሁን ለመምህራችሁ ተናገሩ።

ሥዕል 4/8 ህዝቡ ተወካዮቹን ለመምረጥ ድምፅ ሲሰጥ

የወረዳ የአስተዳደር አካላት ፖሊስ፣ ፍርድ ቤትና የመንግስት መስሪያ ቤቶች ናቸው። እነዚህ የአስተዳደር አካላት በህግ የተሰጣቸው ሥልጣንና ኃላፊነት አላቸው። ከሚያከናውኗቸው ተግባራትም ዋና ዋናዎቹን እንመልከት።

ፖሊስ

የፖሊስ ሥራ ምንድን ነው? ለመምህራችሁ ንገሩ።

የአንድ ወረዳ ፖሊስ እጅግ በርካታ ተግባራት አሉት። ከእነሱም ውስጥ ዋና ዋናዎቹ የሚከተሉት ናቸው፡-

- በህብረተሰቡ ውስጥ ወንጀል እንዳይፈፀም ይከላከላል።
- ወንጀል ፈፀሞ የተደበቀ ወንጀለኛን አድኖ በመያዝ፣ በህግ ቁጥጥር ስር እንዲውል ያደርጋል።
- ወንጀልን መርምሮና አጣርቶ ለፍርድ ቤት ያስተላልፋል።
- በአጠቃላይ የህብረተሰቡን ሰላም፣ ደህንነትና ፀጥታ እንዲከበር ከህብረተሰቡ ጋር በጋራ በመሆን ይሰራል።

② እናንተ በምትኖሩበት አካባቢ ወንጀል ሲሰራ ብትመለከቱ ለማን መጠቆም እንዳለባችሁ ለመምህራችሁ ንገሩ።

ፍርድ ቤት

የፍርድ ቤቶች የስራ ድርሻቸው ምንድነው? ለመምህራችሁ ንገሩ።

ፍርድ ቤቶች በርካታ ተግባሮችን ያከናውናሉ። ከእነዚህም ውስጥ ጥቂቱ፡-

- ለወንጀል ድርጊቶች የቅጣት ውሳኔ ይሰጣሉ።
- ለተለያዩ የክርክር ጉዳዮች የዳኝነት ብይን ይሰጣሉ።

መልመጃ 4/3

መመሪያ ሀ) የሚከተሉትን ጥያቄዎች ትክክል የሆነውን እውነት ስህተት የሆነውን ሀሰት በማለት መልሱ።

1. ፖሊስ ወንጀልን አጣርቶ ለፍርድ ቤት የማስተላለፍ ስልጣን አለው።
2. መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች የሚባሉት ለህብረተሰቡ ሰብአዊ እርዳታ ለመስጠት የተቋቋሙ ግብረሰናይ ድርጅቶች ናቸው።
3. የወረዳ አስዳደር የተለያዩ የአስተዳደር አካላት በምርጫ የሚወከሉ የህዝብ ተወካዮችና መሪዎች ይኖሩበታል።
4. መስጊድ የእምነት ተቋም ነው።
5. ኢየሩሳሌም የህፃናትና የማህበረሰብ ልማት ድርጅት የመንግስት መስሪያ ቤት ነው።

መመሪያ:- ለ ለሚከተሉት ጥያቄዎች ከቀረቡት አማራጮች ውስጥ ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

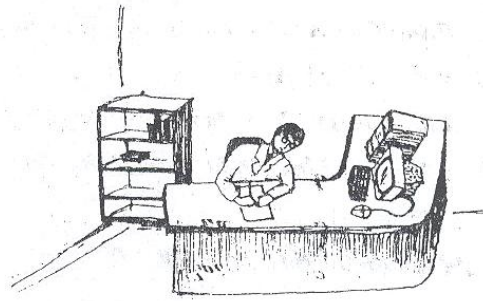
1. ከሚከተሉት ውስጥ የመንግስት መስሪያ ቤት የትኛው ነው?

ሀ. አክሽን ኤይድ	ለ. የወረዳ ትምህርት ጽ/ቤት
ሐ. ሆቴል	መ. ቤተክርስቲያን
2. ከሚከተሉት ውስጥ የግል ድርጅት የምንለው የትኛው ነው?

ሀ. ሆቴል	ለ. ሜሪጆይ
ሐ. ቤተክርስቲያን	መ. የወረዳ ገጠር ልማት ማስተባበሪያ
3. ከሚከተሉት ውስጥ የፖሊስ የስራ ድርሻ ያልሆነው የቱ ነው?

ሀ. በህብረተሰቡ ውስጥ ወንጀል እንዳይፈፀም መከላከል
ለ. ወንጀል ፈፀሞ የተደበቀ ግለሰብን አድና መያዝ
ሐ. ለወንጀል ድርጊቶች የቅጣት ውሳኔ መስጠት
መ. የህብረተሰቡን ሰላምና ፀጥታ መጠበቅ፤
4. በወረዳ አስተዳደር ውስጥ የማይካታተው የትኛው ነው?

ሀ. ፖሊስ	ለ. የእምነት ተቋማት
ሐ. ፍርድ ቤት	መ. የመንግስት መስሪያ ቤት

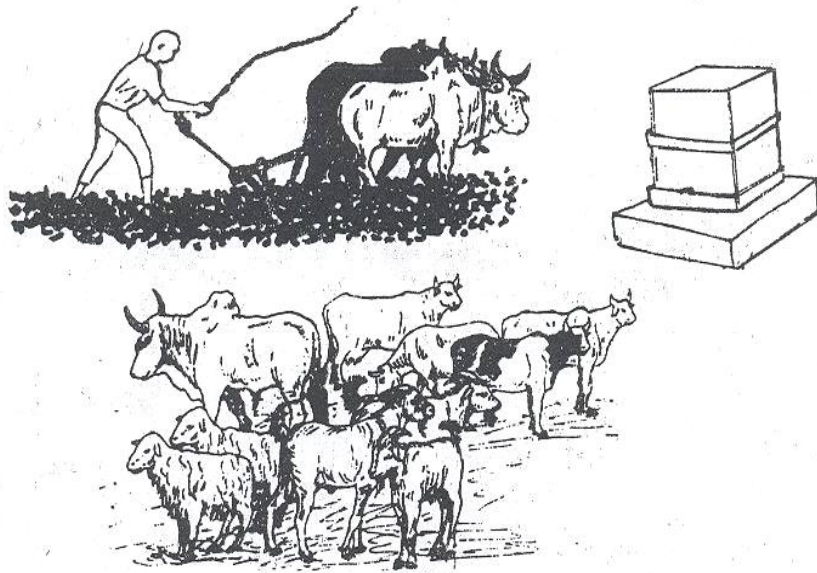
ሥዕል 4/9 የተለያዩ የስራ መስኮች

የኢኮኖሚ እንቅስቃሴ

ግብርና

በወረዳችሁ ሰዎች እርሻ ሲያርሱ አስተውላችኋል? ከብትና ፍየል የሚያረቡ ሰዎችን ዓይታችሁ ታውቃላችሁ?

በእርሻ ወይም በከብት እርባታ ሙያ የተሰማራ ሰው ገበሬ ይባላል። ገበሬው እርሻውን በማረስ የተለያዩ ምርቶችን ያመርታሉ። ገበሬው መሬት ከማረስ በተጨማሪ ከብቶችን ያረባል።

ሥዕል 4/10 የግብርና ሙያ

ግ በአከባቢያችሁ ከሚኖረው ህዝብ አብዛኛው የሚኖረው በከተማ ነው ወይስ በገጠር?

አብዛኛው የሀገራችን ህዝብ የሚኖረው በገጠር ነው። አብዛኛው የገጠር ህዝብ ኑሮው የተመሰረተው በግብርና ላይ ነው።

ገበሬው መሬት በማረስና በማምረት ለራሱና በከተማ ለሚኖሩ ህብረተሰብ ለምግብ የሚሆኑ ምርቶችን ያቀርባል።

ግ በአከባቢያችሁ ምን አይነት የምግብ ሰብሎች እንደሚመረቱ ዘርዝሩ። እነዚህ የምግብ ሰብሎች ከየት እንደሚገኙ ከጓደኞቻችሁ ጋር ተወያዩ።

በተለያዩ አካባቢዎች የሚኖሩ ገበሬዎች የተለያዩ ሰብሎችን ያመርታሉ። በአንዳንድ አካባቢ ጤፍ፣ ማሽላ፣ በቆሎ፣ የመሳሰሉትን ሲያመርቱ በሌላ አካባቢ ስንዴ፣ ገብስ፣ ዘንጋዳና የመሳሰሉትን ሰብሎች በማምረት ገቢ ያገኛሉ።

ገበሬው መሬቱን አርሶ ከሚያገኘው ምርት ለራሱ የሚበቃውን ከተጠቀመ በኋላ ሌላውን ገበያ ያወጣና ይሸጣል። በሚያገኘው ገንዘብ ልብስና ለኑሮ የሚያስፈልጉትን እንደ ጨው፣ ስኳር፣ ዘይትና የመሳሰሉትን ይገዛል።

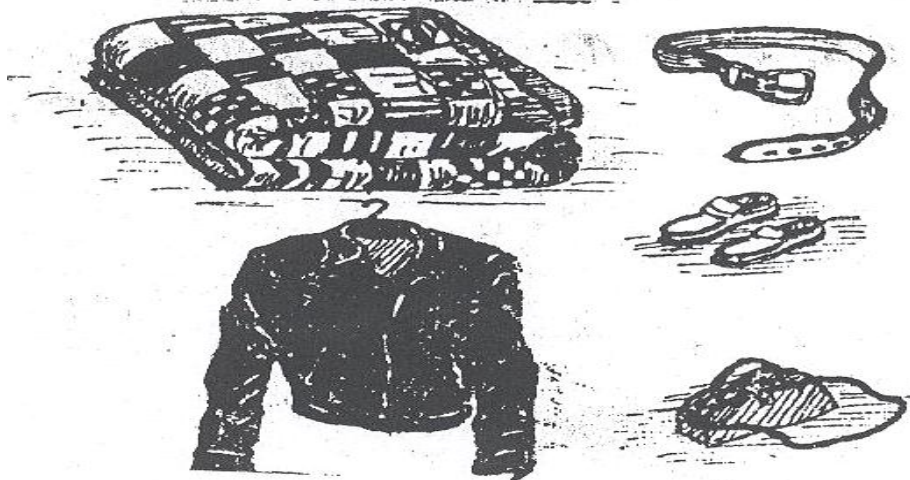
- በአካባቢያችሁ ገበሬው ለምግብነት ከሚውሉት ሌላ ምርቶችን ያመርታል?
- ② - በቤት ውስጥ ለምግብነት የምንጠቀምባቸው ዘይትና ስኳር ከምን ይሰራሉ?
- ዘመናዊ የቆዳ ጃኬቶችና ጫማዎች ከምን የሚሰሩ ይመስላችኋል? እስኪ ከመምህራችሁ ጋር ተወያዩ።
- የለበሳችሁት ልብስ ከምን የተሰራ ይመስላችኋል?

በፋብሪካ የሚሰሩና ለሰው ልጅ የሚጠቅሙ ምርቶች አብዛኞቹ ከግብርና በሚገኙ ጥሬ ነገሮች የተሰሩ ናቸው።

ጥጥ የግብርና ውጤት ነው። ገበሬው እርሻ በማረስ ጥጥ ያመርታል። ሰብስቦ ለፋብሪካ ይሸጣል። ነጋዴው ከገበሬው በመግዛት ሰብስቦ ለፋብሪካ ይሸጣል። ፋብሪካ ውስጥ በተለያዩ መንገዶች ጥጡ ወደ ጨርቅነት ይቀየራል።

የሸንኮራ አገዳ የግብርና ውጤት ነው። ፋብሪካ ውስጥ ገብቶ ተቆርጦ ከተጨመቀ በኋላ የተለያዩ ሂደቶችን አልፎ ወደ ስኳርነት ይቀየራል።

ከብት ማርባት የግብርና ዘርፍ ነው። ገበሬው ከብቱን ገበያ አቅርቦ እንደሚሸጥ ተምረናል። የተሸጠው ከብት ታርዶ ሥጋው ለምግብነት ይውላል። ቆዳው ደግሞ ፋብሪካ ውስጥ ይገባና ዘመናዊ ቆዳ ጫማ፣ ጃኬትና ቦርሳ ይሰራበታል።

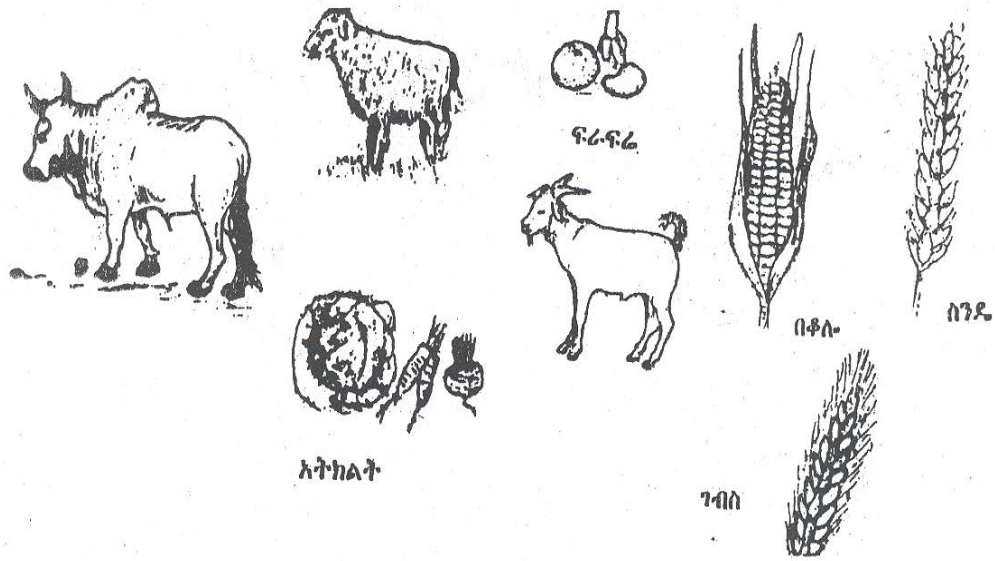
ሥዕል 4/11 የቆዳ ውጤቶች

ገበሬው ከምግብ ሰብሎች በተጨማሪ አተር፣ ባቂላ፣ ሸንኩራ፣ ቦሎቄ፣ የመሳሰሉ ጥራጥሬዎችን ጎመን፣ ሸንኩርት፣ ድንች፣ ቆስጣ፣ ካሮት፣ ቲማቲም፣ የመሳሰሉ አትክልቶችንና ሙዝ፣ ብርቱካን፣ ማንጎ፣ አቮካዶና የመሳሰሉ ፍራፍሬዎችን በመትከል ለምግብነት ተጠቅሞ ቀሪውን ለገበያ ያቀርባል።

በገበያ ቀን ገበሬው ከእህል በተጨማሪ በሬ ፣ ፍየል፣ ዶሮ፣ የመሳሰሉትን ወደ ገበያ ሲያመጣ አስተውላችኋል?

ከብት ማርባት የግብርና ሙያ አካል ነው። እርሻ ከማረስ ጎን ለጎን ከብት እያረቡ የሚኖሩ ሰዎች አሉ። ሰፊ የግጦሽ መሬቶች ባሉባቸው አካባቢዎች የሚኖሩ ሰዎች በአብዛኛው ከብት እያረቡ ብቻ ይኖራሉ። ከብት ብቻ እያረቡ የሚኖሩ ሰዎች አርብቶ-አደር በመባል ይታወቃሉ።

② ከብት ብቻ እያረቡ የሚኖሩ ሰዎች በአካባቢያችሁ አሉ? እስኪ መምህራችሁን ጠይቃችሁ ተወያዩ።

ሥዕል 4/12 ለምግብነት የሚሆን የግብርና ውጤቶች

ሥዕል 4/13 አርብቶ አደር

የግብርና ውጤቶች ለምግብነት ከሚሰጡት ጠቀሜታ በተጨማሪ ለኢንዱስትሪው ምርት በጥሬ ዕቃነት ያገለግላል።

በግብርናው ዘርፍ የሚመረቱ ምርቶች በኢንዱስትሪው ክፍል ስለሚፈለጉ ገበሬዎች ሸጦ ክፍተኛ ገንዘብ ያገኛሉ። የኢንዱስትሪው ውጤት የሆኑትን ገዝቶ በመጠቀም የተሻለ ኑሮ መኖር ይችላሉ።

② ብዙ ፋብሪካዎች ቢከፈቱ ለገበሬው ምን ጥቅም እንደሚሰጡ ወላጆቻችሁን በመጠየቅ የነገሩአችሁን ለመምህራችሁ ንገሩ።

ንግድ

ደብተርና እስክራብቶ የሸጠላችሁ ማን ነው?
የወረዳችሁ የገበያ ቀን መቼ እንደሆነ ታውቃላችሁ?

በገበያ ቀን ገበሬ ያመረተውን እህል ለነጋዴ ይሸጣል። ነጋዴውም ከገበሬው የገዛውን እህል መልሶ ለበላተኛ ይሸጣል። ከፋብሪካ የተመረቱ ዕቃዎችን ባለሱቅ ይገዛና መልሶ ለሚጠቀሙ ሰዎች ይሸጣል።

በርካታ የንግድ ሥራ መስኮች አሉ። ሰዎች በተለያዩ መስኮች በመሰማራት ራሳቸው ያስተዳድራሉ። ለአካባቢው ህብረተሰብም ግልጋሎት ያበረክታሉ።

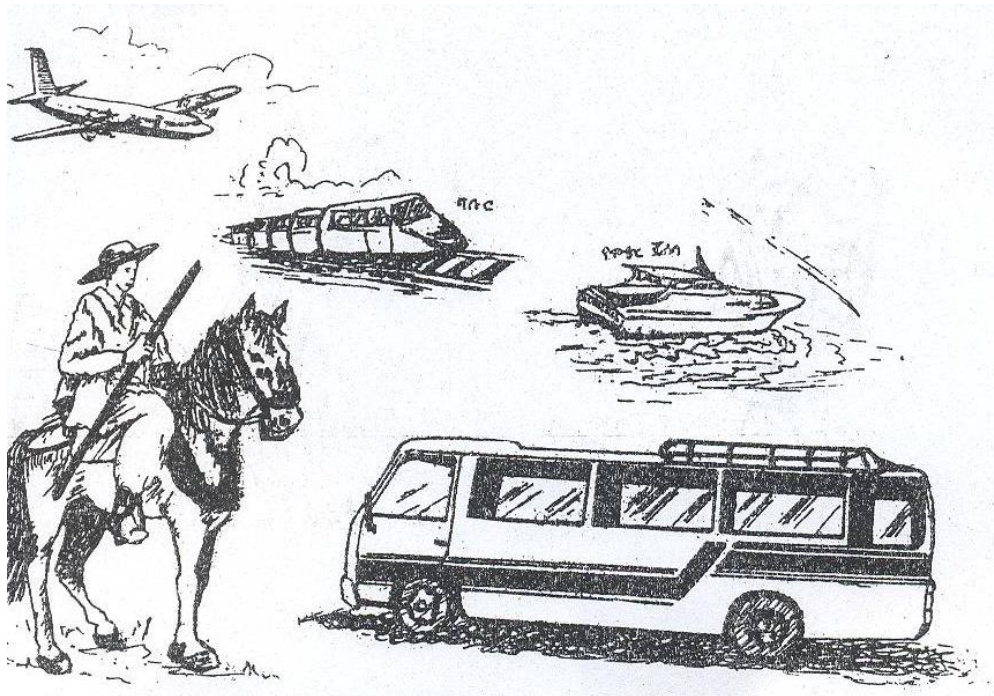

ሥዕል 4/14 የንግድ ሥራ መስኮች

- በአካባቢያችሁ የምታውቋቸውን የንግድ ዘርፎች ተናገሩ።
- በአካባቢያችሁ አብዛኛው ሰው ተሰማርቶ የሚኖረው በየትኛው የንግድ ሥራ ነው?
- የንግድ መስኩ ለአካባቢው ነዋሪ ምን ጥቅም እንደሚሰጥ ከንደኞቻችሁ ጋር ተወያዩ?
- በንግድ ሥራ የተሰማሩ ሰዎች ለራሳቸው ምን ጥቅም እንደሚያገኙና ለአካባቢውም ነዋሪ ምን አይነት አገልግሎት እንደሚያበረክቱ ከመምህራችሁ ጋር ተወያዩ።

መጓጓዣ

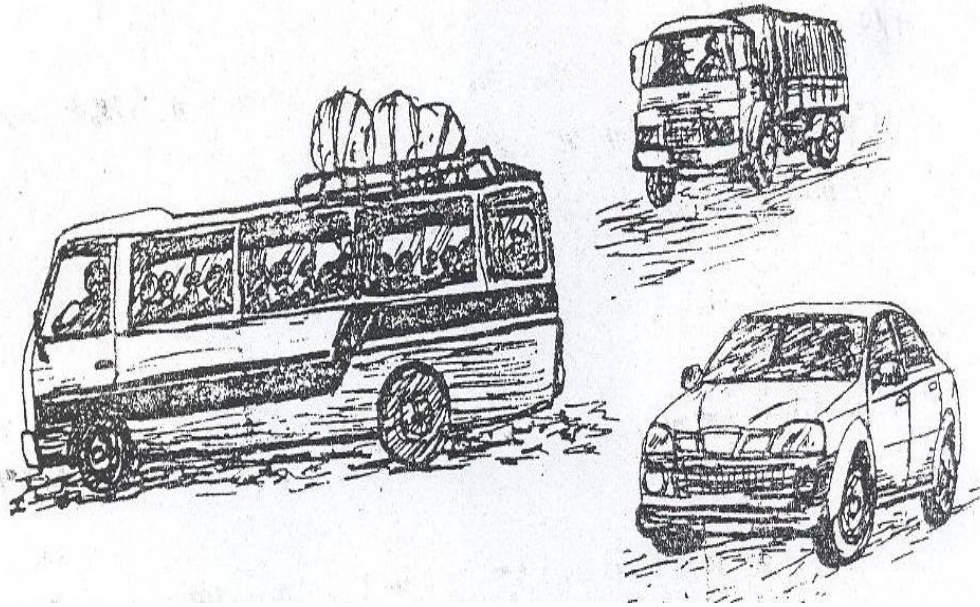
- የምትኖሩበት አካባቢ ሰዎች ከአንድ ቦታ ወደሌላ ቦታ በምን ይጓጓዛሉ?
- በገበያ ቀን ሰዎች እህል ከገጠር ወደ ከተማ በምን እንደሚያመጡ አስተውላችኋል?
- ወላጆቻችሁ ከባድ እቃ ከአንድ ቦታ ወደ ቤት በምን ያመጣሉ።

ሥዕል 4/15 የተለያዩ የመጓጓዣ አይነቶች

- ግ- ከላይ በሥዕሉ የምትመለከቷቸው ምን አገልግሎት ይሰጣሉ?
- በገጠር የሚኖሩ ሰዎች ከገጠር ወደ ከተማ በምን ይመጣሉ?

በገጠር የሚኖሩ ሰዎች ከሩቅ ቦታ ያለ ዘመድ ለመጠየቅ ከአንድ ቦታ ወደ ሌላ ቦታ ይሄዳሉ። የሚሄዱበት ቦታ የመኪና መጓጓዣ የሌለበት ከሆነ በቤት እንስሳት ላይ ተቀምጠው ይሄዳሉ። ፈረስ፣ አህያና በቅሎን ለመጓጓዣነት ይጠቀማሉ።

ሥዕል 4/16 የመኪና ትራንስፖርት

- በአከባቢያችሁ ሰዎች በሰፊው የሚጠቀሙበት የመጓጓዣ አይነት የትኛው ነው?
- ② - በአከባቢያችሁ የገጠሩ ነዋሪ የሚጠቀሙ የትኛውን የመጓጓዣ አይነት ነው?

ኢንዱስትሪ

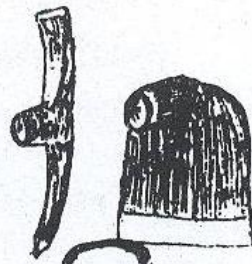
- በአከባቢያችሁ የሚገኝ ኢንዱስትሪ (ፋብሪካ) አለ? ካለ ለመምህራችሁ ንገሩ።

ሹራብ

የሲራሚክ ውጤቶች

በፋብሪካ የተሠሩ የብረታብረት ውጤቶች

ሥዕል 4/17 የኢንዱስትሪ ውጤቶች

አብዛኛው ኢንዱስትሪዎች ጥሬ እቃዎችን ከግብርና ውጤቶች ያገኛሉ። ይህንን ከግብርና ያገኙትን ጥሬ ዕቃ ለአጠቃቀም እንዲመች በማድረግ አሻሽለው ለገበያ ያቀርባሉ።

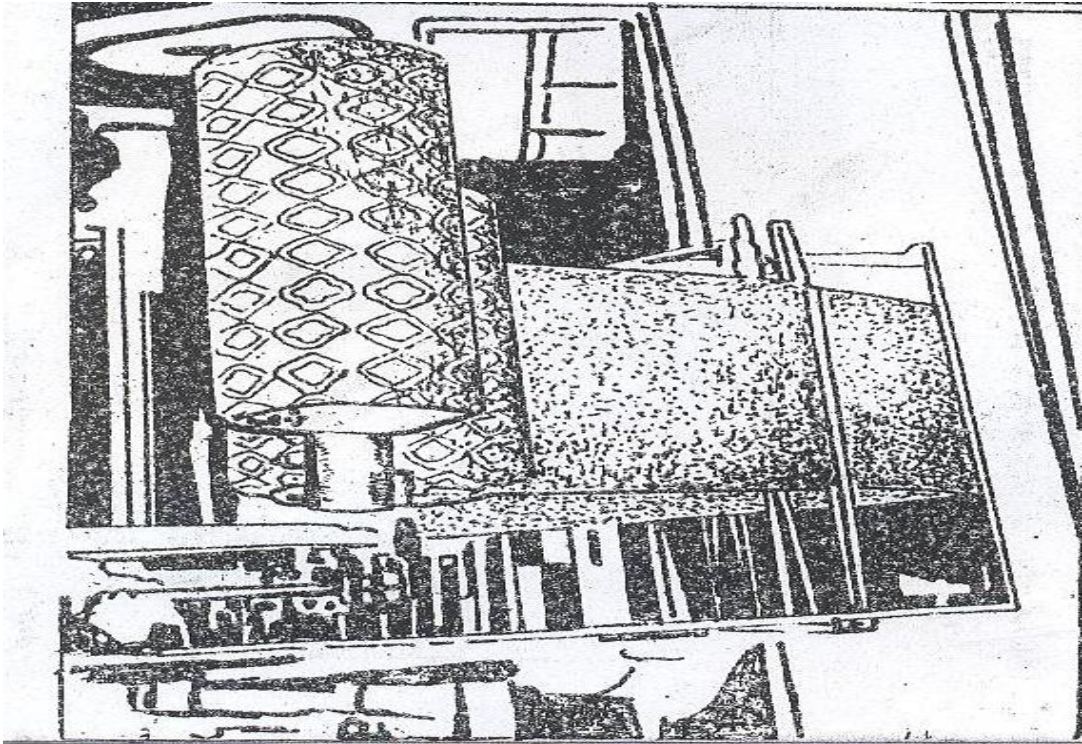
ለምሳሌ፡- የጨርቃ ጨርቅ ኢንዱስትሪ ጥጥን እንደ ጥሬ እቃ ይጠቀማል። ይህም ሲባል ጥጥን ተጠቅሞ ወደ ልብስነት ይቀይራል ማለት ነው።

ኢንዱስትሪ በአንድ አገር ውስጥ በብዛት መገኘታቸው የእድገት ምልክት ነው። አንድ አገር አደጋ የሚባለው በርካታ ኢንዱስትሪዎች ሲኖሩት ነው። ኢንዱስትሪዎች በርካታ የሆኑ ሰዎችን በውስጣቸው ቀጥረው ያሰራሉ። ስለዚህ ኢንዱስትሪዎች ለበርካታ ሰዎች የስራ እድል ይፈጥራሉ።

ዘመናዊ ልብስ በፋብሪካ ውስጥ ይሰራል። ልብስን የሚሰራ ፋብሪካ የጨርቃ ጨርቅ ፋብሪካ በመባል ይታወቃል።

⑦ በአካባቢያችሁ የጨርቃ ጨርቅ ፋብሪካ አለ? ካለ ለመምህራችሁ ንገሩ።

በደቡብ ብሔር በሔረሰቦችና ህዝቦች ክልል ውስጥ ሀዋሳ ጨርቃ ጨርቅና አርባምንጭ ጨርቃ ጨርቅ ፋብሪካዎች አሉ። ፋብሪካዎቹ ምን ዓይነት ጨርቃ ጨርቅ እንደሚያመርቱ መምህራችሁን በመጠየቅ ከክፍል ጓደኞቻችሁ ጋር ተወያዩ።

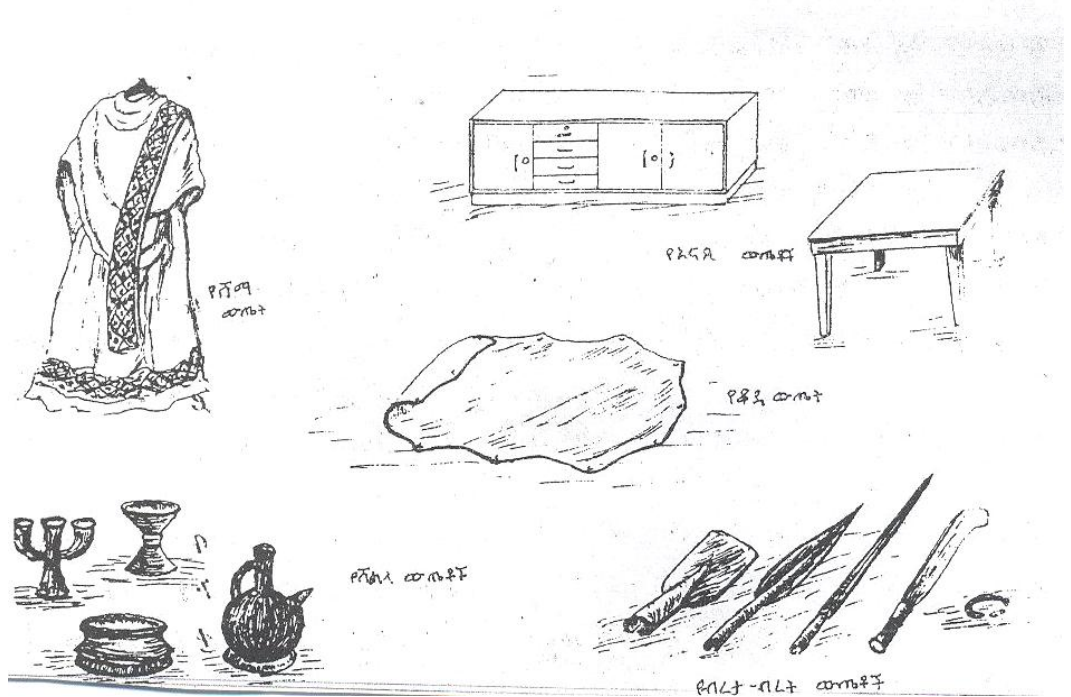
ሥዕል 4/18 የጨርቃ ጨርቅ ፋብሪካ

የእጅ ሥራ

በአካባቢያችሁ ጋቢ ወይም የጥበብ ልብስ የሚሰሩ ሰዎች አሉ?

የሸማ ሥራ የሚሰሩ ሰው ሽማግሌ ተብሎ ይጠራል። ሸማ ሰሪ ባህላዊ የሆኑ ልብሶችን ይሰራሉ። የጥበብ ልብሶችን፣ ቀሚሶችን፣ ነጠላዎችን፣ ቡሉኮዎችንና ጋቢዎችን በመስራት ለሰው ልጅ ክፍተኛ ጥቅም ይሰጣሉ።

በቤታችን ውስጥ የምንጠቀምባቸውን ባለሰነት እግር በርጨጫ /ኩርሲ፣ ወንበር/፣ ሳጥን፣ እንዲሁም ማረሻ፣ ቢላዋና መሬት ለመቆፈር የምንጠቀምበት ዛፊያና ቆቶ ባህላዊ የእጅ ሥራ (እደ ጥበብ) ውጤቶች ናቸው።
እነዚህ የሰው ልጅ የሚጠቀምባቸው የእጅ ጥበብ ውጤት ናቸው።

ሥዕል 4/19 የእጅ ጥበብ /የእጅ ሥራ/ ውጤቶች

- በሥዕሉ የሚታዩ የእጅ ስራ /እደ ጥበብ/ ውጤቶች ከምን እንደተሰሩ ተናገሩ።
- በአከባቢያችሁ እነዚህ የእጅ ሥራ /እደ ጥበብ/ ውጤቶች የሚሰሩበትን ቦታ በመጎብኘት እንዴት እንደሚሰሩ ከመምህራችሁ ጋር ተወያዩ።

ክር በመጣለፍ ሹራብ መስራት ይቻላል። ከትምህርት ቤታችሁ የእጅ ስራ ክብብ ካለ ሹራብ እንዴት እንደሚሰራ የክበቡን አባላት ጠይቁ። የሹራብን አሰራር ካያችሁ በኋላ ወላጆቻችሁን ክርና ኪሮሽ እንዲሰጧችሁ ጠይቃችሁ በተመለከታችሁት መሠረት ሹራብ ለመስራት ሞክሩ።

ሥዕል 4/20 የሹራብ አሠራር

የቴክኖሎጂ ውጤቶችና ጠቃሚ ተግባራት

በወረዳችሁ የሚገኙትን የቴክኖሎጂ ውጤቶችን ለመምህራችሁ ንገሩ።

በወረዳችሁ ውስጥ በርካታ የሆኑ የቴክኖሎጂ ውጤቶች ይገኛሉ። የቴክኖሎጂ ውጤቶች የምንላቸው ሬድዮ፣ ቴሌቪዥን፣ ምድጃ፣ የኤሌክትሪክ ማመንጫ (ጀኔሬተር)፣ ካውያ (የኤሌክትሪክ)፣ ስልክና ተንቀሳቃሽ ስልክ (ሞባይል)ና የመሳሰሉት ናቸው።

ሬድዮ

የኤሌክትሪክ ምድጃ

የኤሌክትሪክ ካውያ

ቴሌቪዥን

የኤሌክትሪክ

ተንቀሳቃሽ ስልክ

ማመንጫ

ሥዕል 4/21 የቴክኖሎጂ ውጤቶች

- ② - ከላይ በሥዕሉ የምትመለከቱት የቴክኖሎጂ ውጤቶች ለምን ለምን እንደሚጠቅሙን ለመምህራችሁ ንገሩ።

እያንዳንዱ የቴክኖሎጂ ውጤት የራሱ የሆነ ጠቀሜታ አለው። በጥንት ዘመን ሰዎች ለሩቅ ዘመዶቻቸው መልዕክት የሚልኩት በሰው አማካኝነት ነው። መልዕክተኛ በእግሩ ወይም በጋማ ከብት ላይ ተቀምጦ ረጅም መንገድ በመጓዝ

መልዕክቱን ለተላከለት ሰው ያደርሳል። እንደዚሁም በአንድ አካባቢ ለሚኖሩ ሰዎች መልዕክት ለመንገር ከተፈለገ ጥሩንባ ይነፋል። በአካባቢ የሚኖሩ ሰዎች የጥሩንባ ድምፅ ሲሰሙ በአንድ አካባቢ በዛፍ ጥላ ሥር ይሰባሰባሉ። ከዚያም ለምን እንደሚፈለጉ ይነገራቸዋል።

ሥልጣን እየጨመረ ሲመጣ አዳዲስ የቴክኖሎጂ ውጤቶች ከባህላዊ መንገዶች የተሻሉና ፈጣን በሆነ መንገድ መልዕክት የሚያስተላለፉ መሣሪያዎችን ሰርተው መጠቀም ጀመሩ። ሬድዮ፣ ቴሌቪዥን፣ ስልክና የመሳሰሉት ዘመናዊ የመገናኛ ዘዴዎች ናቸው።

- በዘመናዊና ባህላዊ መገናኛ ዘዴዎች መካከል ምን ልዩነት አለ?
- ②- እናንተ ከምታውቁአቸው መገናኛ ዘዴዎች መካከል በፍጥነት መልዕክት ማስተላለፍ የሚችለው የትኛው ነው?

ለወረዳ ዕድገት መሥራት

ስራ መስራት ለምን እንደሚጠቅም ለመምህራችሁ ንገሩ።

የአንድ ቤተሰብ መሪዎች እናትና አባት በተለያዩ ሥራዎች ላይ ተሰማርተው ለቤተሰቡ መተዳደሪያ የሚሆን ገቢ ያገኛሉ። ነገር ግን እነሱ ካልሰሩ ቤተሰቡ ክፍተኛ ችግር ላይ ይወድቃል። ስለዚህ የቤተሰቡ አባላት በተለይም እናትና አባት ቤተሰቡን የመንከባከብ ኃላፊነት አለባቸው። እንዲሁም ልጆች አቅማቸው የሚፈቅደውን ስራ ሰርተው ቤተሰቡን መርዳትና ጥናታቸውን በፕሮግራም ማጥናት አለባቸው።

በአንድ ወረዳ ውስጥ የሚኖሩ ህዝቦች በተለያዩ ሥራዎች ላይ የተሰማሩ ናቸው። ለምሳሌ፡- አብዛኛው የወረዳ ህዝብ በግብርና፣ በንግድ፣ በኢንዱስትሪ እንዲሁም በመንግስት ስራና በመሳሰሉት ይተዳደራል። ህዝብ በተለያዩ የስራ መስክ ላይ ከተሰማሩ የወረዳውም ሆነ የሀገሪቱ ኢኮኖሚ እያደገ ይሄዳል። በተሻለ የስራ መስክ ለመሰማራት ጠንክሮ መስራትና መማር በጣም አስፈላጊ ነው።

ማንኛውም የወረዳው ነዋሪ ለእድገት የሚያደርገው እንቅስቃሴ ወይም ስራ ጠቃሚና ሊበረታታ ይገባዋል። አንድ ሰው ከታመመ ስራ መስራት አይችልም። ስራ ለመስራት ሆነ ትምህርት ለመማር ጤናማ መሆን ያስፈልጋል።

እናንተ ህመም ሲሰማችሁ ወደየት ትሄዳላችሁ?

ማንኛውም ሰው ህመም ሲሰማው ለህክምና ወደ ህክምና ተቋማት ይሄዳል። ከዚያም ለሀኪሙ በሽታውን ነግሮ ይታከምና ከበሽታው ይድናል። ሐኪሙ ባይኖር ኖሮ ግን መታከም አይቻልም ነበር።

አከባቢያችንን ለማጽዳት ጠዋት ተነስተው አከባቢ የሚጠርጉ ሰዎችን ተምልክታችኋል? እነዚህ ሰዎች አከባቢያችንን ዕዳና ንፁህ በማድረግ የበኩላቸውን አስተዋፅኦ ያደርጋሉ። እነዚህ የዕዳት ሠራተኞች በሽታ አምጭ የሆኑ ህዋሳት እንዳይኖሩ በማድረግ የበኩላቸውን አስተዋፅኦ ያበረክታሉ። ስለዚህ እነዚህ የዕዳት ሠራተኞች ልክ እንደ ሐኪሙ ለወረዳቸው እድገት እኩል ተግባራትን አከናውነዋል ማለት ነው።

ግ ስራ ክቡር ነው ሲባል ምን ማለት እንደሆነ ወላጆቻችሁን በመጠየቅ ለክፍል ጓደኞቻችሁና ለመምህራችሁ ንገሩ።

ለሁሉም ሥራ አድናቆት መስጠትና አስፈላጊነቱን ማወቅ

የወረዳችሁ ሠራተኞች ሁሉ ሥራ ቢያቆሙ ሊፈጠሩ የሚችሉ ሁኔታዎች ምን ይመስሏችኋል? ለመምህራችሁ ንገሩ።

እያንዳንዱ የወረዳው ሠራተኛ ስራውን በአግባቡ ካልተወጣ የወረዳው እድገት ወደ ኋላ ይቀራል። ፖሊሶች ስራቸውን ቢያቋርጡ ከፖሊስ ልናገኛው የሚገቡን አገልግሎቶች በሙሉ ይቋረጣሉ። ይህም ሲባል በህብረተሰቡ

ውስጥ ወንጀል ይስፋፋል፤ ወንጀለኞችን ለህግ የሚያቀርብ ይጠፋል፤ ሰላምና ፀጥታ ይታወቃል።

② የወረዳው ጤና ሠራተኞች ስራቸው ምንድነው? ለህብረተሰቡ ምን አገልግሎት ይሰጣሉ? የወረዳው ጤና ሠራተኞች ስራቸውን ቢያቆሙ ምን ይከሰታል?

ሰዎች ጤናቸው ሲታወክ ወደ ሀኪም ቤት በመሄድ በጤና ሠራተኞች ህክምና ያገኛሉ። ነገር ግን እነዚህ የጤና ሠራተኞች ስራቸውን ካቆሙ የህብረተሰቡ ጤና ችግር ላይ ይወድቃል።

② በትምህርት ቤት ውስጥ የመምህር ጠቀሜታ ምንድነው? የትምህርት ቤቱ መምህራን ስራ ቢያቆሙ ምን ይከሰታል?

በትምህርት ቤት ውስጥ ትልቁ ሰው መምህሩ ነው። ተማሪዎቹ ትምህርታቸውን በአግባቡ የሚከታተሉት በመምህሩ እርዳታ ነው። መምህሩ ከሌለ ትምህርት ቤቶች አይኖሩም። ተማሪዎችም ትምህርታቸውን ለማግኘት አይችሉም ማለት ነው።

በአጠቃላይ ማንኛውም ሠራተኛ ወይም የወረዳ ነዋሪ ለወረዳው እድገት እጅግ ከፍተኛ ጠቀሜታ አላቸው። ወረዳ የሚኖረው ህዝብ ሲኖር ብቻ ነው። ሰዎች ደግሞ በስራ ሲሰማሩ ለወረዳው እንዲሁም ለሀገር እድገት ከፍተኛ ጠቀሜታ አላቸው። ማንኛውም ሠራተኛ በሚያደርገው የስራ እንቅስቃሴ አድናቆትን መስጠት እጅግ አስፈላጊ ጉዳይ ነው። ስራን መናቅ አስፈላጊ አይደለም ስራዎች ሁሉ እኩል ክብር አላቸው።

መልመጃ 4.4

መመሪያ ሀ:- የሚከተሉትን ዓረፍተ ነገሮች ካነበባችሁ በኋላ ትክክለኛ የሆነውን ዓረፍተ ነገር እውነት ትክክል ያልሆነውን ሐሰት በማለት መልስ ሰጡ።

1. አብዛኛው የሀገራችን ህዝቦች የሚኖሩት በገጠር ነው።
2. አብዛኛው የገጠሩ ህዝብ የገቢ ምንጭ የተመሰረተው በግብርና ላይ ነው።
3. ጥጥና የሸንኮራ አገዳ ለፋብሪካዎች እንደ ጥሬ እቃ ሆነው ያገለግላሉ።
4. የግብርና ምርቶች በፋብሪካ ውስጥ እንደ ጥሬ ዕቃ ያገለግላሉ።
5. ኢንዱስትሪዎች በአንድ አገር ላይ በብዛት መገኘታቸው የእድገት ምልክት ነው።

መመሪያ ለ:- የሚከተሉትን ጥያቄዎች በአግባቡ ካነበባችሁ በኋላ ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. ሸማ ስራ የሚሰራ ሰው _____ ይባላል።

ሀ. ገበሬ	ለ. ነጋዴ
ሐ. ሸማኔ	መ. አርብቶ አደር
2. ከሚከተሉት ውስጥ የቴክኒኮሎጂ ውጤት ያልሆነው የቱ ነው?

ሀ. ሬድዮ	ለ. ቴሌቪዥን
ሐ. ጆኔራተር	መ. መልሱ አልተሰጠም
3. ከሚከተሉት ውስጥ ፈጣን መልዕክት ማስተላለፊያ መሣሪያ የቱ ነው?

ሀ. ሬድዮ	ለ. ቴሌቪዥን
ሐ. ስልክ	መ. ሁሉም መልስ ነው
4. ከሚከተሉት ውስጥ ትክክለኛው ዓረፍተ ነገር የቱ ነው?

ሀ. በአንድ ወረዳ ውስጥ የሚኖሩ ሰዎች በተለያዩ ስራ የተሰማሩ ናቸው።
ለ. ሁሉም የወረዳው ሰራተኞች ለወረዳው እድገት እኩል መስራት አለባቸው።
ሐ. ማንኛውም ስራ ለሀገር እኩል ጠቀሜታ አለው።
መ. ሁሉም ትክክል ነው።
5. ከሚከተሉት ውስጥ በክልላችን የሚገኝ የጨርቃ ጨርቅ ፋብሪካ የቱ ነው?

ሀ. አርባምንጭ ጨርቃ ጨርቅ

ለ. ሀዋሳ ጨርቃጨርቅ

ሐ. ባህር ዳር ጨርቃ ጨርቅ

መ. ሀናለ መልስ ናቸው

መመሪያ ሐ:- የሚከተሉትን ጥያቄዎች ካነበባችሁ በኋላ ትክክለኛውን መልስ ስጡ።

1. ለመጓጓዣ የምንገለግልባቸውን እንስሳት ጥቀሱ?
2. ከብት ብቻ እያረቡ የሚኖሩ ሰዎች ምን በመባል ይታወቃሉ?
3. በእርሻና በከብት እርባታ ሙያ የተሰማሩ ሰዎች ምን ይባላሉ?
4. ልብስን የሚሰራ ፋብሪካ ምን በመባል ይታወቃል?
5. የእጅ ሥራ ውጤቶች የሚባሉትን ዘርዘሩ።